

סימן ב

התנאים ללימוד חכמת הנסתר

פרק א - אם יש הגבלת גיל ללימוד הנסתר

שיטת הש"ך וסיעתיה בגיל לימוד החכמה / טענת המקדימים זמן לימוד החכמה / יישוב הטענות מהגמ' חגיגה / סיכום / היוצא למסקנה.

שיטת הש"ך וסיעתיה בגיל לימוד החכמה

מאמר התנא בן ה' שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן ט"ו לתלמוד. הנה התנא נתן זמן קצוב לעסוק במקרא ה' שנים ובמשנה ה' שנים ובתלמוד מט"ו עד מ' דקים להו לרבנן שבאלו הזמנים יבא לידיעת המשנה ותלמוד שיש להם קצבה כנזכר, אמנם לחכמת הקבלה הנק' בינה אמר בן מ' לבינה ולא נתן להם קצבה כי אין להם קצבה בעבור שנמשלה למימי הבאר מים חיים שהיא כעץ החיים ומים נובעים שאין להם סוף ועליה נאמר ונוזלים מתוך בארך. ולזה מארבעים שנה ואילך צריך לאדם להתעסק בחכמת האמת כל ימיו אפי' יחיה אלף שנים פעמיים. והטעם שזה החלק הוא נשמת התורה והוא מזון הנשמה ועסקה בעולם הנשמות שכולו ארוך.

הש"ך - אין ללמוד לפני גיל ארבעים יש הטוענים שאין ללמוד חכמת הקבלה טרם זקנה ושיבה או לפחות מגיל ארבעים וחמישים, ורוממות דברי הש"ך (ביו"ד רמז ס"ק ו) בגרונם. וכן הביא הבאר היטב (שם ס"ק ט). ואכן, קבע הש"ך כי אין ללמוד קודם גיל ארבעים, וכמקור לדבריו כתב כי ממעיין המקובלים הוא יוצא. ואמת שכן כתב ר"א אזולאי באור החמה בהקדמה (פי' על הזוה"ק לבעל החסד לאברהם) וזה לשונו שם: "דע כי להשגת תורה שבכתב ותורה שבע"פ שהיא המשנה והתלמוד יש להם קצבה ולזה נמשלו למימי הבור שיש להם קצבה כאומרם שתה מים מבורך. והעניין, כי כל מה שהאדם מתעסק להשיג בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ ישאר לו יותר מעט והיינו

שכניסת הנשמה היא בגיל כ'. וא"כ גם לשיטה זו אין הגבלה דווקא לגיל מ'.

המקור לשיטה זו מהגמ' בחגיגה

מ"מ מקור לשיטה זו אפשר שתראה בגמ' חגיגה יג' במה שענה ר' אלעזר לר' יוחנן שאמר לו: "תא אנמרך במעשה מרכבה" – "לא קשאי", ורש"י ביאר שם - לא זקנתי. וכן ר' חננאל שם כתב כי הכוונה לגיל חמישים. וצריך לומר שדברי ר' חננאל מתבארים על פי ר' אמי (שם יג' ע"א) שאמר שאין מוסרים סתרי תורה אלא למי שיש בו חמישה דברים: שר חמישים, ונשוא פנים, ויועץ חכם, וחכם חרשים ונבון לחש. וביאר רש"י שם, שהכוונה שר חמישים כדברי ר' אבהו בחגיגה יד' ע"א שאין מעמידים מתורגמן על הציבור פחות מחמישים שנה.

גם **המהרש"א** בחי' אגדות שם, כתב כי מכאן תשובה לאנשים המבלים כל ימיהם בקבלה גם בילדותם. ובמטפחת ספרים ליעב"ץ (בפ"ח אות לח) כתב שהמהרש"א בוודאי לא התנגד ללימוד קבלה שהרי כל ביאורי אגדותיו ע"פ יסודי הקבלה הם, אלא שיצא נגד אלו שלומדים ללא זקנה והבנה בחכמה וכו'. וכן בספר תורת קנאות הביא היעב"ץ אגרת **מרבני ונציה** שיצאו כנגד הלומדים צעירים ומי הרשה להם ללמוד חכמת הקבלה לילדים אשר הן בהם כל מוס.

ולכן ראוי לכל אדם שלא להסתפק בסיפורים ובדינים בלבד אלא צריך להשתדל להשיג ולהבין ברזי סתרי התורה שהם נשמת התורה הנרמזים לזהב כאומרם תפוחי זהב במשכיות כסף וגומר והכוונה שצריך לאדם להעמיק בהם ולהבין אותם הבנה שלימה והיינו אומרם דבר דבור על אופניו עכ"ל.

הר"ש לביא - אין ללמוד לפני כניסת הנשמה באדם שבגיל ארבעים

עוד ראיתי שהביא כן **הר"ש לביא** **בכתם פז** על פרשת וישב (קצ"א ע"ב) שהנשמה אינה חלה באדם עד היותו בן ארבעים שנה, ולכן הראשונים לא היו מוסרים סודותיהם אלא למי שכבר הגיע לגיל זה. (עי' עוד בשערי זהר לגר"ר מרגליות עמ' 258 הערה ה). אמנם יש להעיר על כך. שאם הדבר תלוי בכניסת הנשמה, כבר פסק לנו **האר"י זלה"ה** **בשער הגלגולים** (הקדמה ב) כי כל סדר כניסת הנר"ן הוא דווקא לנשמות החדשות, ואילו לא זכה לתקן כל הנר"ן בפעם הראשונה, הרי שצריך בשביל כל חלק מהנר"ן גלגול נפרד, זולת בדוחק גדול בסוד נפשי איוותך וכו'.

ועוד כתב שם, שכניסת הנשמה היא בגיל כ' שנים ולא במ' שנה. וא"כ גם לשיטתיה דבעל הכתם פז, אפשר ללמוד כבר מגיל כ'. וכן כתב **הרמ"ע מפאנו** במאמר הנפש (ח"ד פי"ז)

טענת המקדימים זמן לימוד החכמה

בחכמת הנסתר, כי גם דברי האר"י ז"ל כך יהלכון. וזה, מהקדמת המהרח"ו שהרעיש עולמות על החובה בלימוד הקדוש הזה, ואף שכתב שם תנאים שונים ללימוד לא אשתמיטיה בשום פעם שהגביל זמן בן כמה שנים יהיה עוסק בקבלה.

וכן סברת המהר"ם פאפירש בספר אור צדיקים (כב, ל) הביא דבריו גם בכף החיים (קנה ס"ק יב). וכן ראינו שכתב הרמ"ע מפאנו במאמר הנפש, ובהנהגת התורה (אות פג) **לר' שבתאי מראשקוב** נקט בן כ' ונשוי. וכן כתב הרמח"ל בסוף דרך החכמה. וכן כתבו **אור החיים** (שמות ל, יג), **והחת"ס** (מהדו"ת פר' שמות).

עוד תראה בחלופת המכתבים שבין הגר"ע הדאיה בדעה והשכל (ח"א סי' א וח"ב סי' א) לבין הגר"ר חויתה הכהן בשמחת כהן (חי"ד סי' קב) דשקלו וטרו אם אפשר להתיר ללמוד בפחות מבן כ'. דהגר"ע הדאיה אסר, והגר"ח התיר. וטעמיהם שם ארוכים ומועילים למעמיקים. ומ"מ לא עלה על דעת חד מהם להחמיר ביותר מבן כ'.

דעת מרן הראי"ה קוק זצ"ל להקדים הלימוד עיין עוד שכן כתב מרן הראי"ה קוק זלה"ה באגרת מג', שכל

הוכחות לדחיית סברת המאחרים ללמוד עד גיל ארבעים

כנגד כת קדושים אלו טען בספר הברית (ח"א מאמר ד' פי"ד) שדברים אלו דחויים הם, שהרי האר"י והרמ"ק אבות הקבלה עצמם לא הגיעו לגיל ארבעים וחמישים. וכנגד מה שמובן מהגמ', הנה המהר"א מזידטשוב בפאר יצחק כא' הביא הוכחה להקדים זמן הלימוד מדברי הגמ' בקידושין פ"א (ל' ע"א) האומרת שיש לחלק את הלימוד לשלושה חלקים: מקרא, משנה, הלכות ואגדות. והנה נדחתה שם ההבנה כי יש לחלק את משך החיים לשלושה כי מי יאמר לו לאדם כמה יחיה. ע"כ המסקנה העולה היא כי יש לחלק את הלימוד לשלושה חלקים. ומוכח מכאן שטענת האומרים שרק בגיל ארבעים ילמד קבלה מופרכת, כי מי יאמר לו לאדם כמה יחיה! והכוונה אם כן היא שיחלק את זמן הלימוד.

כדברים אלו כתב הרמ"ק עצמו באור נערב (ח"ג פ"א) שיש האומרים שאין ללמוד קודם גיל ארבעים ולדעתו צריך להגיע לעשרים שנה כדי חצי מימי הבינה.

ותראה איך הוכיח במישור הרה"צ ר' אשר זעליג מרגליות תלמיד השד"ה ב"קול אומר קרא" לעידוד הלימוד

כך דעת גדולי ומקובלי דורנו גם מקובלי ופוסקי דורנו כך סברו. ראה מה שפסק הגר"י כדורי זלה"ה הובאו דבריו בדברי דוד (בהערות עמ' רמח), שאין צריך לגיל ארבעים ע"מ ללמוד. וכן היה נוהג לומר הרה"ג אברהם משי זהב זלה"ה (הובאו דבריו בנר לדוד עמ' 20) שהעולם אומרים ללמוד ספרי קבלה צריך להתחיל מגיל ארבעים והוא אומר שאם ימתין עד גיל 40 ישאר עד גיל 80 בלי ללמוד ספרי קבלה.

גם הרה"ג נאמן ס"ט מאוזו שליט"א באור תורה כתב שמי שהגיע לגיל 20 ופת בסלו ויראת ה' טהורה על פניו ומתנהג בקדושה וטהרה וזריזות וחסידות יכול ללמוד נסתר. וכן ההנהגה בישיבות המקובלים המפוזרות בארץ.

כוונותיו בחוברותיו ובכל מה שהוא כותב הוא רק לעורר לבב ת"ח זקנים וצעירים לעסוק בעיון בפנימיות התורה, בין במוסר בין בקבלה, ע"פ כל הדרכים שהם מורשה לנו מאבותינו זי"ע. וללמוד את כל הספרים עם דברי הזוה"ק וספד"צ ספר הבהיר והיצירה עכ"ל. ועי' עוד מה שכתב וחילק באגרת עו' שהצעירים לימים עליהם החובה מוטלת לפחות שלא לגרוע חק דבר יום ביומו לשיעורים, שעה או שעתיים לחכמת האמת. וליחידי הסגולה או לחכמים שזכו לעצה וזקנה מבני חמישים ושישים ומעלה שכבר מילאו כרסם לחם ובשר, להן החובה להשתדל לקבוע בה עיקר עסק עיונם כדי שיזכו באמת בכתרה של חכמה הפנימית עכת"ד.

יישוב הטענות מהגמ' בחגיגה

חומשי תורה; עוד יש לבאר כי אדרבה נראה יותר שהפוסקים אזלו בתר דברי ר' זירא להלכה, היינו שמוסרים חכמת הקבלה לכל מי שליבו דואג בקרבו וכפי שנראה לקמן. זאת ועוד, שאפשר שיש לבאר את התנאים המובאים בגמ' שם בהתאמה לדברי השערי אורה המבאר שמעשה בראשית ומרכבה הכוונה לעסק

להלכה נפסק כר' זירא דדי בליבו דואג, או שמיירי בקבלה מעשית

ברם ביחס לדברי הגמ' בחגיגה דלעיל, הנה על זה הרבה יש להשיב. כי יש לומר שמה שהביאו המנגדים אין זו קושיא כלל, שמלבד שדברי ר' אמי שצריך שר חמישים מתפרשים שם גם באפשרות אחרת, והיא שר חומשים היודע לישא וליתן בחמישה

רשב"י על ענין עמוק בחכמה זו, לאו כל מוחא סביל דא, ולזה צריך רוחב השכל וגודל חכמה ובינה. אבל ללמוד כל מה שביכלתו להבין ולהשיג בחכמה זו, זריזין מקדימין, רק יקדש את עצמו בקדושה יתירה בתלמוד ובמעשה, ואז יעלה בסולם העולה בית אל, להבין בכבוד קונו. ובפרט בדור האחרון הזה, אשר הגיד אליהו הנביא שהיה כמוס הזוהר עד הדור האחרון, ואז יתגלה חכמת הזוהר. כדי שבזכות זה יגאלו ישראל. כשם שלא נגאלו ישראל ממצרים עד שהוצרך הקב"ה לקדשם בדם פסח ודם מילה, כן גאולה העתידה לא יהיה הגאולה עד שיזכו לתוספות הקדושה הזו, והוא רצון האל יתברך, ואשרי הזוכה בה, ועליו נאמר, אשגבהו כי ידע שמי" עכ"ל.

הקבלה המעשית והנהגת שימושי השמות. וכן הביא דבריו למעשה **מרון הראי"ה** (באג' תיד) והעיר שם שדיוק השערי אורה נכון הוא דמדנקיט הגמ' לשון מעשה שמא מינה דבדרך השימוש המעשי מיירי, וכהאי גוונא דעסקי בספר יצירה ובראו גברא או עגלא תילתא.

הר"י דיליטאש - האיטור בחגיגה על מדרגות הגבוהות מאיתנו

עוד יש לבאר את הגמ' כדרך שביאר **הר"י דילטאש** והביא דבריו בשל"ה בעשרה מאמרות - המאמר הראשון (יח) וזה לשונו שם: "מה שאמר ליה ר' יוחנן לר' אלעזר (חגיגה יג, א) תא ואגמרך מעשה מרכבה, ואמר ליה אכתי לא קשאי כו'. בודאי יש בחכמה זו רבוא רבואות מדריגות, כהא דאמר

סיכום

א. יש הטוענים ע"פ דברי הש"ך כי אין ללמוד חכמת הקבלה קודם גיל ארבעים שהם ימי הבינה, ומקור דבריהם בש"ך, שהביא דבריו ע"פ הקדמת הר"א אזולאי לזוה"ק בפירושו אור החמה.

ב. ראייה יש לדברי הש"ך אלו מטענת ר' אלעזר שמיאן ללמוד מעשה מרכבה בטענה "לא קשאי". וכן ע"פ דברי ר' אמי שאמר שאין מוסרים סתרי תורה אלא למי שהוא שר חמישים, שפירושו מתבאר בדברי ר' אבהו בחגיגה שהוא בן חמישים.

ג. כן נקטו גם המהרש"א וכן פסקו רבני ונציה שהביא הר"י עמדין.

- ד. מנגד לדברים אלו טען בספר הברית לדחות זאת, שהרי אבות הקבלה - הרמ"ק והאר"י ז"ל, בכל ימיהם לא הגיעו לגיל ארבעים.
- ה. ראייה נוספת כנגד לזה הביא המהרי"א מזדיטשוב ע"פ דברי הגמ' בקידושין שלמסקנת ביאורה אין לחלק את החיים בצורת הלימוד דמי יאמר לאדם כמה יחיה, וכן יש לומר כאן. לכן יש לחלק הזמן שבכל יום ללמוד ולא לחכות עד שליש ימי האדם.
- ו. כך כתב גם הרמ"ק עצמו באור נערב, וכן מוכח מדברי המהרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות. וכן דעת המהר"ם פאפירש, הרמ"ע מפאנו, ר' שבתאי מראשקוב, אוה"ח הק', הרמח"ל, החת"ס, מרן הראי"ה קוק זלה"ה.
- ז. כדרך זו סברו גם גדולי מקובלי דורנו כמו הגר"י כדורי ור' אברהם משי זהב, הגר"ע הדאיה והגר"ר חויתה הכהן. וכן נוהגים ברוב ישיבות המקובלים.
- ח. ביחס לטענות מהגמ' בחגיגה יש לתרץ בכמה אופנים:
- ראשית - נראה יותר שפסקו כר' זירא שדרש רק שיהיה ליבו דואג בקרבנו. שנית - בעל שערי אורה ביאר שכל דברי הגמ' שייכים רק לעניין לימוד חכמת הקבלה המעשית ושימושי השמות, וכן הסכים מרן הראי"ה והוכיח זאת ממטבע הלשון - "מעשה מרכבה".
- שלישית - הר"י דיליטאש הסביר שכל דברי הגמ' מוסבים על לימוד חכמת האמת ברמה נישאה במיוחד, ובזה יש תנאים מיוחדים, מה שאין כן לימוד חכמת האמת באופן הרגיל.

היוצא למסקנה

מה שמורגלא בפי ההמון כי רק מגיל ארבעים אפשר ללמוד חכמת הקבלה, אדרבא רוב גדולי המקובלים והרמ"ק והאר"י בראשם נקטו אחרת. וידוע כי הם ראשי המדברים בזה, והלכה כמותם בוודאי בעניינים אלו - וכהערת הרמ"ק: איך יעיד על השמש מי שלא ראה דמותה?!

פרק ב - אם צריך לדעת ש"ס ופוסקים על מנת ללמוד נסתר

טענת המחייבים ידיעת הש"ס ובירור שיטת הרמב"ם / שיטת הרמ"ק וסיעתיה / שיטת האר"י ז"ל וסיעתיה / ביחס לטענות שרצו להביא מסה"ק נעם אלימלך / סיכום / היוצא למסקנה.

טענת המחייבים ידיעת הש"ס ובבירור שיטת הרמב"ם

כרסו בגמ' ופוסקים. וכן בצוואתו המובאת בספר "בית אברהם" (אות מג) כתב כי הוא גוזר בגזירת עירין שלא ללמוד ספרי קבלה כי אם שיהיו מלאים מש"ס ופוסקים וכו' כי אי אפשר להיכנס בעבודת ד' כי אם בלימוד הגמ' והפוסקים. וכן משמע קצת מדברי הגר"א במשלי (כא, יז) שכתב שם ש"הרוצה להלוך בגדולות ונפלאות ואינו רואה לקים הדינים וללמוד אותם, לא יעשיר. כי איהו עשיר השמח בחלקו ואינו הולך בגדולות ובנפלאות קודם שממלא כריסו בלחם שהוא לבב אנוש יסעד. וא"א לבא להסודות כי אם ע"י זה לכן לא יעשיר שלא יהיה לו כלום". אמנם נראה שאין כוונת הגר"א שצריך לידע ממש ש"ס ופוסקים שהרי כתב לקיים ולידע הדינים. וידיעת הדינים אינה מילוי הכרס מכל הש"ס, וצ"ע על כן מה כוונתו.

אחד התנאים שהזכירו ללימוד הנסתר הוא החיוב להיות מלאים בש"ס ופוסקים טרם שיכנסו ללימוד זה, וכך אכן מצוי בכמה ספרים. והיו שרצו לומר שזה ברור ופשוט שמי שלא מילא כרסו מש"ס ופוסקים אסור לו ללמוד עניינים אלו והם סכנה לו. ויש שרצו להביא ראיה מדברי הרה"ק אלימלך מליזנסק בעל הנועם אלימלך המובאים בספר "מאור ושמש" (פרשת יתרו ד"ה עוד), ששם כתוב שמי שלא זיכך נפשו כראוי ע"י פשט התורה לא יוכל לעסוק בפנימיות התורה שסכנה היא לו. ואח"כ כתב שם, שהזוכה לחיה אחרי שזכה לנשמה ברמזי התורה יוכל רק הוא להשיג סודות התורה עכ"ד ולקמן עוד נתייחס לדברים אלו.

ואמת שכדברים אלו כתב גם בעל החיי אדם (כלל י, יב) שאין לאדם ללמוד חכמת הקבלה עד שימלא

למרכבה ביחיד כן מוסרין ראשי פרקין ולא כתב שם שום הגבלה כל שהיא.

דעת ר' זירא שאין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב"ד ולכל מי שליבו דואג בקרבו ואיכא דאמרי שבעי תרתי לטיבותא היינו שיהיה אב"ד והוא שליבו דואג בקרבו. דעה שלישית היא דברי ר' אמי שאמר שאין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמישה דברים - שר חמישים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש.

והנה לכשתדייק בלשונו של הרמב"ם, תראה שקרא הוא למילוי הכרס לחם ובשר - "ידיעת האסור והמותר ושאר המצוות". ולכאורה, הכוונה לסיכום ההלכה למעשה ולא בפלפול הגמרא. כך גם הבין בדבריו ה"משרת משה" (עסיה). והסיבה שיש להקדימם, "כי הם מיישבים דעתו של אדם תחילה".

מקור דברי הרמב"ם - דעת עבודת המלך

ואם כן, צריך לבאר מה מקור דברי הרמב"ם שלכאורה אין להם בית אב. שאם כדברי ר' זירא השני מדוע לא כתב שיהיה אב בית דין ואם כר' אמי הלא הרבה תנאים חסרים. ואם כר' זירא הראשון היכן כאן דאגת הלב? ואכן בעבודת המלך (קרקובסקי) מסיק כי מקור דברי הרמב"ם מניסיונו, ולא מדברי הגמ': "ורבינו משמיענו בזה

ובמעשה איש (ח"ג עמ' צה) מובא על ה"חזון איש" שהיה מגנה את הלומדים בלי שידעו את הנגלה.

מקור טענת המחייבים ידיעת הש"ס מהרמב"ם

והנה מקורם של כל הנ"ל לכאורה הוא מדברי הרמב"ם ביסודי התורה (פ"ד הל' יג) ששם כתב מה הם התנאים להכנס בפרדס שהוא מעשה בראשית ומעשה מרכבה. וזה לשונו לענייננו: "ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות ואע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הוויות דאביי ורבא אעפ"כ ראויין הן להקדימן שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה".

ביור דעת הרמב"ם

ויש לברר קודם גוף דברי הרמב"ם הללו. שכבר תמהו מה מקורם ויש בדברים עצמם צורך לביאור לאור דברי הגמ' בחגיגה. וכעת נבארם היטב:

על המשנה בחגיגה (יא' ע"ב) "אין דורשין" הובאו בגמ' (יג ע"א) שלוש דעות:

דעת ר' חייא שאע"פ שאין מוסרין

כמעט שאין אהבת ה' ויראתו כדבעי וכמבואר בפרק ב' הלכה ב' מיסודי התורה.

ביאור חדש בדברי הרמב"ם

על כן צריך לומר כי אע"פ שיש בדברי רמב"ם דבר שלא הוזכר בגמ', נראה שדבריו אכן מיוסדים על דברי הגמ'. ולזאת יש לבאר כי "המצאתו" של הרמב"ם היא שיש לאדם ללמוד יסודות התורה הנגלית אע"פ שהוא פוסק כר' זירא הראשון שדרש רק שליבו יהיה דואג בקרבו. וזה, כיון שלדברי הרמב"ם יסודות תורה אלו מביאים לאדם ישוב הדעת, ואין הכוונה לדעה השכלית, שהרי בלשון הרמב"ם דעה היינו מידה - שכן הדעה השכלית תלויה בשלמות המידות, וכפי שכתב הרמב"ם עצמו (במו"נ חלק א פרק לד). ודע שכן הוא, שכן גם קרא להלכות העוסקות בפיתוח מידות האדם - הלכות דעות. וא"ת: הלא גם כך הדרא קושיא לדוכתיה שהרי אף גדולי ישראל נכשלו בזה?! אומר אני בזה כי הרמב"ם דייק בדבריו ואמר כי צריך אדם למלא כרסו ואינה דומה כרסו של גדול בישראל לקטן. ומה שמיישר דעתו ומידותיו של זה אינו מיישר אצל זה.

את דעתו כחכם מנוסה שענייני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו שלדעתו הגדולה הם הנקראים פרדס... והוא אומר שלדעתו, כל מי שאיננו חכם ובקי ביסודות התורה כלליה ופרטיה אי אפשר לו להבין בעניינים אלו. ור"ל שגם החכם היותר גדול ועמוק, אם אך איננו גדול גם בתורה לא יוכל לטייל בפרדס וכמו האיש הרעב המטייל בפרדס שלא ירגיש טיבו".

ואע"פ שאין אני כדאי להשיג על דעתו הגדולה של בעל עבודת המלך, אך דברים קשים הם להולמם. שמלבד מה שרוצה לומר שהרמב"ם המציא שיטה חדשה בזה והתעלם מדברי הגמ', אך הדבר היותר קשה הוא במה שכתב הרמב"ם קודם לכן: "ואע"פ שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בוריין" עכ"ל. ולכאורה לפי דבריו הקדמת היסודות מוכרחת ובזה יכנסו אל הקודש, ומדבריו משמע שחסרים היו בזה ואין אפשר לומר על גדולי ישראל אלו שלא ידעו יסודות התורה?! ואם הם נכשלו אנן מה נאמר אבתרי?! ועל פי זה כל עניין לימוד הפרדס הוי כהלכתא למשיחא וכפרק דבן סורר ומורה, ואילו לרמב"ם בלא לימוד זה

מדעתו ואלו הם דברי ר' חייא. ולעניין הפרדס הכלול ממעשה בראשית ומרכבה, כתב בפ"ד הדין שצריך שלבו יהיה דואג בקרבו כר' זירא. כנ"ל בשיטתו.

הוכחה שלרמב"ם אין צריך ידיעת כל הש"ס אחר שביארנו דברי הרמב"ם ומקורותיו, מדיוק לשון הרמב"ם תראה שמה שטפלו עליו לומר שצריך לידע כל הש"ס ופוסקים לא כן הוא. שכן הרמב"ם הידוע בדיוקו וצחות לשונו כתב: "לחם ובשר הם לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצוות". מבואר, שכוונתו לפרטי הדינים הלכה למעשה, ואמנם, מה שאח"כ כתב "הוויות אביי ורבא" אינו אלא לבאר מדוע דבר זה שהוא קרוי קטן מוכרח להקדימו, (והרי ההלכות הם פירות הוויות דאביי ורבא) ע"כ נצרך ליישב זה ולא שרצה לומר שצריך לידע כל הוויות דאביי ורבא.

דעת הרמ"א כמו"כ

כמו כן מדויק מלשון הרמ"א (ביו"ד סי' רמו הל' א) שפסק כדברי הרמב"ם וכתב: "ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין והוא לידע איסור והיתר ודיני המצוות" עכ"ל. ובדבריו עוד יותר ברור כי אין הכוונה במילוי הכרס לידע כל הש"ס והדיונים וכד', אלא לידע האיסור

דעת המאירי ורב האי גאון כביאור הנ"ל עוד תראה כי גם המאירי שבד"כ הולך כשיטת הרמב"ם בדברים אלו, הלך אף הפעם בעקבותיו שכן על הגמ' בחגיגה יג' ע"א סיכם המאירי בקצרה כי "אין מוסרים סתרי תורה אלא לאדם הגון". וכאמור נראה לומר שפסקו הרמב"ם והמאירי כדברי ר' זירא בלישנא הראשונה שבעינן ליבו דואג בקרבו בלבד.

ודע שמעט יש להוכיח כי אכן כך הוא ביאור דברי הרמב"ם, שכן בספר הק' מאירת עניים לר' יצחק דמן עכו תלמיד הרמב"ן הביא לשון מכתבו של רב האי גאון ביחס ללימוד הפילוסופיה ושם (בעמ' עז) כתב בשמו וזה לשונו: "ודע לך כי תיקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והתלמוד ואשר טוב לישראל". והנה כשתדייק תראה כי אלו ממש כדברי הרמב"ם ביסודי התורה הנ"ל ע"פ מה שביארנו, וידוע עד כמה הרמב"ם כרוך אחרי שיטת הגאונים בפסיקותיו.

והנה אם כן מה שכתב הרמב"ם בהלכ' יסודי התורה (פ"ב הל' יב) שאין דורשין בדברים אלו (מעשה מרכבה האמור בהל' יא' שם) אלא ליחיד המבין מדעתו, משמע מדיוק לשונו לחלק בין דרך הדרישה לבין הוראת הלימוד. שכוונת הרמב"ם היא שדרך הדרישה אינה אלא ליחיד ומבין

ממה שכתב הרמב"ם **לידע** האסור והמותר עי"ש, ואני בענייני לא הבנתי מה הוכחה היא זאת ואדרבה הלא הרמב"ם חיבר חיבורו עד שלא יצטרך שום חיבור אחר בעולם כמבואר בהקדמתו ואם עשה כן הלא לפי סברת זיו המשנה קילקל במקום שיתקן, שהרי בלא הפלפול כסברת בעל הזיו, אין יראה ואין אהבת ה'.

וההיתר. שאם עצם ההויות ודרך הפלפול הוא העיקר, היה על הרמב"א לכתוב כך שכן בדבריו לא מוזכרים כלל הויות דאביי ורבא. עם זאת **בדרישה** על הטור (ס"ו רמו שביו"ד ס"ק ב) הבין כי הכוונה למלא כרסו ממשנה ותלמוד, ולא רק מהדינים. וכן הבין ב"זו המשנה" (לר' זאב וולף ב"ר אהרון יהושע טוראוויץ) ורצה לדייק זאת

שיטת הרמ"ק וסיעתיה

וקלקלו השורה ואחזו להם דרך הנמשל בחכמה הזו עד שקרובים לטעות לדמות להם גשמות בדברים העליונים. עכ"ד.

וכן מצאתי שכתב **השומר אמונים (אירנאס)** מעין זה (בויכוח שני בהקדמה שנייה הצעה רביעית): "קודם כל דבר יקיים בעצמו מקרא שכתוב: 'הכן בחוץ מלאכתך' - שיהיה בקי במקרא על פי פשוטו, ובמשנה ובגמרא בקצת פלפול כפי הבנת שכלו, ולידע הדינים הנצרכים, כדי שלא יקרה לו כדרך שקרה לחוזה בכוכבים הצופה בדברים עליונים ואינו מביט בגומא שתחת רגליו וסופו נופל בשוחה עמוקה".

וכן **בהנהגת ר' יעקב מליסא** (אות ט) תלה ההבנה בחריפות שאין מי שיבין בחכמה זו אם לא שיהיה חריף.

לדמ"ק אין צריך ידיעת כל הש"ס אלא זרכי הפלפול

אחר בירור דברים אלו ברמב"ם תראה שאין מדבריו ראיה לחייב ידיעת כל ש"ס ע"מ ללמוד בחכמת האמת. והנה יש לך לדעת שגם לסברת הרמ"ק וסיעתיה א"צ לידע כל הש"ס כולו. כך **באור נערב** (ח"א פ"ג) אע"פ שיצא הרמ"ק כנגד האומרים שצריך לידע כל הש"ס, שבזה כל ימי האדם לא יספיקוהו ללמוד קצת ממנו כל שכן שימלא בטנו כדי שיאכל מהחכמה הזאת על השובע, ובה העני נפטר לבית עולמו באין חכמה; מנגד כתב (שם בפ"ו) שיש כת הטועה שאין להם מבוא לא במקרא ולא בגמ' והם עוסקים בחכמה הזו ואין ספק שהם טועים טעות גמורה. וזאת מכמה טעמים: והא' - שלא ראו אור הפלפול מימיהם ולא נגה אורו עליהם

כך דעת חכמי תוניס

גם הרה"ג נאמן ס"ט מאזוז שליט"א כתב באור תורה לסייג ההיתר למי שרוצה ללמוד שלא יגש אל הקודש לחכמה זו אלא אם כן רכש לו חכמת העיון בלימודי הש"ס ופוסקים ישר וברור בלי שיבושים ונפתולים. וכתב עוד, כי אין הכוונה פה שידע לחדש או לפסוק הלכה בשקלא וטריא, אלא די שלא ישתבש בעיונו ושידע להודות על מקום שלא הבין לומר לא הבנתי ולא ידעתי ולא יתחזק בפלפולי הבל להפך אור לחושך וחושך לאור. והוא גדר ת"ח שהגדיר

הרמ"א (ביו"ד סי' רמג ס"ב) שיודע לישא וליתן בתורה ומבין מדעתו ברוב מקומות התלמוד. עוד הביא שם הרב הנזכר מדברי הרב כלפון משה הכהן בס' ברית כהונה (או"ח מערכת הלמ"ד אות ד) שכל מה שיהיה האדם מוכשר בעיונו הדק כן תגדל חכמתו אח"כ בקבלה עשר ידות, כי העיון הישר דומה למנוע בו יוכלו להנהיג אניות הים עכ"ד. ועל זה התלונן הג' הרב מצליח מאזוז, הובאו דבריו באור תורה (שנה י סוף סי' פא), שנמצאים הרבה מעיינים כראוי שמשתבשים בלימוד הש"ס ולומדים בקבלה.

שיטת האר"י ז"ל וסיעתיה

לשון המהרה"ו בהקדמה לשער ההקדמות אחר הדברים האלה תראה מה שכתב בעניין זה ר' חיים ויטאל נאמן בית האר"י זלה"ה רבן של כל המקובלים באין חולק, שמאז נתגלה אורו כפפו כולם ראשם לפסיקותיו (כידוע מהקדמת הרמ"ע מפאנו לס' פלח הרמון), ובהקדמתו לשער ההקדמות שהודפס ג"כ כהקדמה לע"ח, כתוב כך: "אל יאמר אדם אלכה לי ואעסוק בחכמת הקבלה מקודם שיעסוק בתורה במשנה ובתלמוד, כי כבר אמרו רבנו ז"ל: 'אל יכנס אדם לפרדס אא"כ מלא כריסו בבשר ויין'. והרי זה דומה לנשמה בלתי גוף שאין לה שכר

ומעשה וחשבון עד היותה מתקשרת בתוך הגוף בהיותו שלם מתוקן במצות התורה בתרי"ג מצות. וכן בהפך - בהיותו עוסק בחכמת המשנה והתלמוד בבלי, ולא ייתן חלק גם אל סודות התורה וסתריה. כי הרי זה דומה לגוף היושב בחושך בלתי נשמת אדם, נר ה', המאירה בתוכה. באופן שהגוף יבש בלתי שואף ממקור חיים, אשר זהו עניין אומרו במ"א שהוא הנ"ל, וז"ל: 'דאילין אינון דעבדי לאורייתא יבשה, ולא בעאן לאשתדלא בחכמת הקבלה'. וכו' באופן, כי הת"ח העוסקים בתורה לשמה ולא לשמו לעשות לו שם,

ואח"כ יכוון לקשט המטרוניתא עצמה שהיא חכמת הקבלה ודי בזה כי אין מקום ביאורו של עניין זה".

הנה שפתי המהרח"ו ברור מיללו כי גם אדם שאין לו מבוא בחכמת העיון מפאת חולשתו וכבודותו המיזגית בזה, יעסוק בחכמת האמת.

מקור דברי האר"י ז"ל בגמ' חגיגה

ושמא זהו מה שכתוב בחגיגה יג' ע"א כדברי ר' חייא שאע"פ שאין מוסרים במרכבה ביחיד אבל מוסרים ראשי פרקים, ולא כתב שם סייג. או שתאמר כר' זירא בתנאי שכתב בגרסא הראשונה שלכל מי שליבו דואג בקרבו מוסרים סתרי תורה. ואכן המהרח"ו כתב בהמשך (שם ג ע"ב): "לא נברא האדם אלא כדי שילמד חכמת הקבלה אלא שיהיה גופו נקי בתחילה ע"י המצוות המעשיות, שכל תכליתן לדבר זה. והם מוכרחים עכ"פ. ואח"כ תוכל הנשמה הנקראת נר ה' נשמת אדם להאיר בגוף הזה כנר הנתונה תוך עששית זכוכית ומאירה ונותנת לו כוח להבין סתרי תורה ומגלה עמוקות מני חושך. וזה סוד מצוות ה' ברה מאירת עיניים ר"ל להבין סתרי התורה על ידה שהם תכלית הכול".

והנה בדבריו הבהירים מובן כי אחרי קיימו המצוות וידיעתו הדינים יכול

צריך שיעסוק בתחילה בחכמת המקרא והמשנה והתלמוד כפי מה שיוכל שכלו לסבול, ואח"כ יעסוק לדעת את קונו בחכמת האמת. וכמו שציוה דהע"ה את שלמה בנו: 'דע את אלוהי אביך ועבדהו'. ואם האיש הזה יהיה כבד וקשה בעניין העיון בתלמוד מוטב לו שיניח את ידו ממנו אחר שבחן מזלו בחכמה זאת ויעסוק בחכמת האמת. וז"ש: כל ת"ח שאינו רואה סימן יפה בתלמוד בחמשה שנים שוב אינו רואה. ואמנם כל האיש שהוא קל לעיון מחויב לתת חלק שעה או ב' שעות ביום בעיון ההלכה, ולכוון ולתרץ הקו' הנופלת בפשט ההלכה. ויכוון: כי אין הקליפה הרעה מצד הנחש סמאל עבד רע נאחזת אלא בקלי' הטובה, היא משנה מטטרון עולם היצירה הנקרא עבד ושפחה דמטרוניתא, אבל לא במטרוניתא שהיא המוח הפנימי חכמת האמת, ונקרא עץ החיים. ועליו אתמר: אני ה' הוא שמי בסוד כל התורה היא שמותיו של הקב"ה. וכבודי לאחר לא אתן - דלא יכיל לאתערבא עמה קליפה, אלא בעץ הדעת טוב ורע, משנה. טמא וטהור אסור ומותר כשר ופסול. ויכון בעיונו להסיר הקליפה הרעה שהיא הגורמת קושיות שלא יבין האדם תירוצים, ויסלקנה מע"ג עץ הדעת טוב ורע היא המשנה שפחה דמטרוניתא.

בראשית בשנים וכו' אלא א"כ חכם ומבין מדעתו, הכוונה דווקא לדרישה, אבל לימוד שלא בדרש, רשאי ללמוד אף שאינו מבין כ"כ מדעתו, כגון ע"י ספר. עי"ש מה שהרחיב בזה.

ביאור המאור ושמש לגמ' בחגיגה

עוד ביאור מרווח יש ביחס לגמרא חגיגה שבזה יהיה מיושב כל קשה ונראה שכווינו לזה כמה וכמה מגדולי ישראל אם שלא כתבו באותו סגנון. הנה כן הבהיר עניין ההסתרה המחויבת לסתרי תורה בעל **המאור ושמש** (בפרשת וארא ד"ה ונראה זה לשונו): "נראה על פי פשוטו דהנה כתיב סוד ה' ליראיו, יש לומר כן: דהנה יש להבין מה זה סודות התורה שקוראין כל ישראל סודות התורה? שאין לומר שהכוונה על חכמת הקבלה וכתבי האר"י ז"ל וזוהר הקדוש, דהנה לשון סוד הוא דבר שאי אפשר לגלות לאחרים כלל, והלא כל הקבלה וכתבי האר"י והזוהר יכולין לגלות לאחרים ולפרשם ביתר שאת - ואם כן כיון שנתגלה אין זה סוד. אבל מה הוא סוד? שאי אפשר לגלות לשום אדם הוא סוד ה'. רצה לומר: עצם אלקות שהוא היה הוה ויהיה והוא עיקרא ושרשא דכולי עלמין - זה אי אפשר לגלות לשום בריה, רק כל אדם משער לעצמו השגת אלקות לפי שכלו ולפום

וצריך האדם לעסוק בחכמת הקבלה. ואם יכולת הפלפול הייתה מוכרחת כדברי הרמ"ק וסיעתיה, לא אשתמיט מיניה דבר זה, ובייחוד שכתב ההיפך ממש - שאם לא מצא מזלו בלימוד הפלפול הגמ', אות הוא שצריך לנסות תלמודו בחכמת הקבלה. הרי שאין חיוב בדיעת הש"ס והפוסקים ע"מ לעסוק בחכמת האמת. וכן עולה שורת הדין בבירור הגמרא בחגיגה להרבה מן הפוסקים, וכפי שביארנו **ברמב"ם, במאירי וברמ"א** לעיל.

והנה, עוד צריך לומר שאפשר לבאר הגמ' בחגיגה באופן אחר, וכפי שכתב **השערי אורה** וכמו שפסק **הר"י דיליטאש** שיש כמה מדרגות בלימוד חכמת האמת ויש מה שאין להתבונן בהם, ודווקא עליהם נאמר אין לך עסק בנסתרות.

ועוד אפשר שדברי הגמ' בחגיגה מתפרשים כדרך שביארם **הרצ"ה מלובלין בספר הזיכרונות** (מצווה ג), היינו שאיסור המסירה הנאמר בחגיגה הנז"ל, אינו ללמד העניין, אלא למסור היכולת לצפות במרכבה בפועל כרב עצמו למי שאינו ראוי.

ועוד פתרון לגמ' זו מצאתי במה שכתב המו"ל של ספר רזיאל המלאך בהקדמתו- **הג"ר יצחק בן המחבר אברהם ז"ל דק"ק אמשטרדם**, היינו שמה שכתוב אין דורשין במעשה

הנזכרים, ולדבריו לימוד השתלשלות האילן הקדוש מוכרח הוא לכל אדם. וכביאור הזה יש גם בספר **יושר דברי אמת** (אות כב), ומעין זה גם **בשל"ה** (בעשרה מאמרות - המאמר הראשון יח) שהביא דברי הרמ"ק שבפרדס בשער מהות וההנהגה (פט"ו), וביאר העניין בארוכה וכתב שם כך: "בודאי יש בחכמה זו רבוא רבואות מדריגות, וכא דאמר רשב"י על ענין עמוק בחכמה זו, לאו כל מוחא סביל דא. ולזה צריך רוחב השכל וגודל חכמה ובינה. אבל ללמוד כל מה שביכלתו להבין ולהשיג בחכמה זו - זריזין מקדימין. רק יקדש את עצמו בקדושה יתירה בתלמוד ובמעשה, ואז יעלה בסולם העולה בית אל, להבין בכבוד קונו. ובפרט בדור האחרון הזה, אשר הגיד אליהו הנביא שהיה כמוס הזוהר עד הדור האחרון, ואז יתגלה חכמת הזוהר כדי שבזכות זה יגאלו ישראל".

אין דברי האריז"ל כדברי הרמ"ק

אחר כל זאת, חזות קשה הוגד לי בפתרון דברי המהרח"ו הנ"ל שכן כתב הרב אברהם אביש ציינוורט בספרו פיתוח חותם דף קמז', כי אין כוונת המהרח"ו שמי שכבד עליו העיון לא יעסוק בלימוד הגמ'. וזה, כי מי שלא ירד לעומק ההלכה גם לחכמת האמת לא יצליח לירד. ועוד

שיעורין דלביה. וכל מה שהאדם מזכך עצמו ומיגע עצמו יגיעות הרבה להשיג, כך ישיג בשכלו הזך יותר ויותר. ומה שמשיג שכל באלקותו יתברך זה אי אפשר לגלות לשום אדם מעמקי לבו מה שהוא בלבו ושכלו, הגם שיכול לדבר לאחרים ולהכניס בלבם מציאות אלקותו ויראתו יתברך שמו, אבל כל מצפוני לבו אי אפשר לגלות להם - כידוע לכל מי שנכנס לעבודה באמת. על כן, זה נקרא 'סוד', כי הוא סוד באמת שאי אפשר לגלות לשום אדם מה שהוא אצלו בנקודת הלב והמחשבה. רק כל אחד מבין לפי יגיעתו והזדככות חומר. ומה שאדם משיג יותר השגות אלקות בכלל ובפרט, דהיינו: שבא למדריגות גדולות בהשגות אלקות על ידי הזדככות יותר, לזה האדם קשה יותר לפרש ולגלות מצפוני לבו לאחרים, כי יש לו יותר בלבו ובמחשבתו אשר אי אפשר לגלות ולפרש מצפוני לבו. וזהו 'סוד ה' ליראיו'. רצה לומר: שנשאר תמיד אצלם בסוד שאי אפשר לפרש" עכ"ל.

ההולכים בדרך האריז"ל

ודע, שכדרך זו נקטו רבים וסברו שאין ידיעת הש"ס מעכבת לימוד הח"ן, וכן כתב בהקדמת **האדמו"ר מסטרשלה לשער היחוד והאמונה** שחילק בין שני סוגי לימוד החכמה

עיון ההלכה, הוא שיכוון האדם שיש קליפת האגוז החופפת על המוח. שהוא עניין הקדושה. וזו הקליפה היא עניין הקושיא שיש בהלכה ההיא. כי הקליפה חופפת על ההלכה, ואינה מניחה אל האדם שיבין אותה. וכאשר האדם מתרץ הקושיא ההיא, יכוון לשבר כוח הקליפה ולהסירה מע"ג הקדושה, ואז יתגלה המוח שהוא ההלכה. ונמצא: שאם אין האדם מתמיד לעיין ולשבר הקליפות, איך יתגלה לו המוח שהם רזי התורה וחכמת הקבלה? ולכן צריך להשתדל מאד לעיין, ולכוון בכוונה זאת שביארנו. ושמעתי ממורי ז"ל שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה. ופי' הז' ע"ד הסוד. בסוד: ששת ימי החול והז' הוא יום שבת. ואמנם א"ל מורי ז"ל: שהאדם שאינו קל העיון. וצריך לטרוח מאד בעיון עד שיפיק מבוקשו, אין ראוי לו שיתבטל מעסק התורה בשביל העיון. ויותר טוב לו שיעסוק בדינים ובמאמרי רז"ל. וכיוצא. אבל מי שהוא קל העיון, ואינו צריך טורח רב. צריך שיטרח שעה או שתיים בכל יום בלבד בעיון. ואח"כ יעסוק בתורה כנז'. בשאר היום. אבל לא יתמיד כל היום בעיון".

ועוד כתב **בשער המצוות** (פר' ואתחנן דף לג ע"א) וזה לשונו: "מי ששכלו דק וחריף לעיין ההלכה בשעה או על הרוב בשתי שעות, ודאי הוא שטוב

כתב שם: שגם המהרח"ו בעצמו סובר שהלומד קבלה בלי תורה וכו' הוא כנשמה בלתי גוף. והוסיף הרב הנ"ל והביא את דברי הרמ"ק באור נערב ח"א פ"ו שהאריך בגנות הלומדים בלי מבוא במקרא ובמשנה, ועוד יותר שכתב המהרח"ו בשער המצוות (ואתחנן דף לג ע"א) שמי שמכיר שהוא קשה העיון לא יטרח הרבה בעיון ההלכה אלא יעסוק בדינים מדרשים וסודות. ע"כ מסיק הרב ציינורט שם, שאם אדם קשה העיון ואינו יכול לירד לעומקה של הלכה, יעסוק בתורה בגמרא ובמשנה ובהלכות ואח"כ ילמד חכמת האמת. עד כאן תורף דבריו.

והנה אחר שעיינתי בכל המקורות הנ"ל, מוכרח אני לומר שלעניותי לא מצאתי מהי הסיבה שכך כתב הרה"ג הנז'. שהרי דברי המהרח"ו ברורים ופשוטים, זולת למתעקש להצמיד דבריו כדברי הרמ"ק - מה שאינם בשום פנים. ויותר מזה אראך, מה שאמר האר"י ז"ל בכמה מקומות כנגד סברא זו - וראה בעיניך ושמה לא תבוא. והריני מביא לך הדברים בלשונם כך שלא יהא שום ספק בנידון:

בשער רוח הקודש (דף ט עמוד א) כתב המהרח"ו: "גם א"ל מורי ז"ל. כי שרש הכול לעניין השגה הוא העיון בהלכה. וא"ל: כי הטעם הוא, כי הנה עניין

היא עם ההלכה והמשנה והמקרא שכל אחד מהן מבארת חברתה עומדת במלכות דאצילות עכ"ל. וידוע מה שכל ספרו אינו אלא תקציר מכתבי האר"י ז"ל והרי לך שכן הוא הבין. וכן הביא באגרות **חמדת הימים** כנ"ל ממש. וכדברים הללו חזר ודרש **מרן הראי"ה קוק זלה"ה** בכמה מקומות מכתביו ומהם: **באורות התורה** (פרק י פסקה ג- ד) וזה לשונו שם: "כשם שמנויה וגמורה היא, שאם רואה אדם, שהצלחתו היא ברוחניות התורה ובחכמת האמת, וקשה לו העיון ההלכותי, אז חיובו הפנימי הוא לקבוע את החלק היותר עקרי מזמנו לעיון ההוא המסתגל לרוחו; כמו כן אם רואה אדם שלמדו בסתרי תורה מקדש אותו, מעלה את רוחו ומקרבהו אל הקדושה בהרגשת לב ושכל פנימי, ומהלמוד הנגלה אינו רואה את הפרי הנחמד הזה; ולא עוד אלא שאינו מספיק לגרש ממנו את גסות הנשיות, שהוא מרגיש ברוחו; אז מופת גמור הוא שתקונו הוא בלמוד החלק הזה של אור התורה הפנימי של חכמת האמת.

וכשירגיש בקרבו צחצוח וטהרה כזו, עד שגם הלמוד הנגלי יעודדהו במדרגת הקודש, יוכל להרבות גבולו יותר, עד שימלא את תפקידו יפה; וישוב עוד להתענג עוד בלמודי הרזי מהעליונים, לאכול ולשבעה ולמכסה

לו שיטרח שעה או שתי שעות בתחילה בעיון וסיבה הנזכרת. אבל מי שמכיר בעצמו שהוא קשה העיון וטורח בו זמן הרבה עד שיעיין ההלכה, לא טוב הוא עושה. ודומה למי שמשבר כל היום אגוזים ואינו אוכל מה שבתוכם. ויותר טוב לו שיעסוק בתורה עצמה בדינים ומדרשים ובסודות".

וכן מבואר בספר **פרי עץ חיים** (שער הנהגת הלימוד - פרק א): "מורי זלה"ה היה אומר, מי שהוא חריף ובקי בעיון מאוד במהירות, טוב שיעיין שעה אחת או ב' ביום ולא יותר, כדי לשבר אגודי הקליפות. אבל מי שאינו מהיר כ"כ והוא קשה העיון, יותר טוב לו שיעיין בפנימיות הדבר שהוא בפרי, ממה שיעיין בקליפות. והוא שיעיין ויעסוק במדרשים ובאגדות, ובפרט בזוהר ובספרי קבלה".

הנה א"כ דברי המהרח"ו זלה"ה ברורים וידועים, לחייב בלימוד גם מי ובייחוד מי שאין לו יד מספקת בחכמת העיון והפלפול.

עוד מההולכים כאר"ז"ל

ואכן **במשנת חסידים לר"ע חי ריקי** זלה"ה כתב (מסכת תלמוד תורה פרק א) שאם הוא קשה העיון ירבה למודו בפרושים מדרשים אגדות וקבלה יותר מעסק התלמוד. ואם הוא שכתן יניח ידו מהתלמוד ויעסוק בקבלה, אשר

אור נערב. ובדורנו שהעריגה הרוחנית מצד אחד מתגדלת היא בכלל עד שאנו קובעים יסוד לומר שהחלק היותר גדול מתחלואי הדור הוא בא מתוך צמאון בלתי מרווה זה, לא משתבשים כ"כ אותם התובעים ממעמקי רוחם לצדד כדברי המקילים בזה שהיו גדולי עולם "עכ"ל הברור.

ועי' עוד **במצוות הראי"ה** סי' רמו' שחילק בין קביעות עיתים שלזה א"צ למילוי הכרס ורק בהשתקעות צריך מילוי הכרס וכנ"ל.

ודע, שעוד הרבה מגדולי ישראל שבכל הדורות כתבו כדברי האר"י זלה"ה והרמ"ק הנ"ל, היינו שאין תנאי חובה בחכמת עיון הש"ס עד שידע כולו, וכן כתבו הרבה כדעת האר"י - שאף אם לא ידע לפלפל בו כיאות, גם זה אינו מעכב למי שאין ידו משגת. ומעט מהם אביא לך להלן, וכבר ראינו שכן סברו השל"ה, **האדמו"ר מסטרשלה והמאור ושמש**. כמו"כ בעל **ספר הברית** (חלק א מאמר ד פרק יד) דחה הבנה זו שיש לידע כל הש"ס קודם שיעסוק בפנימיות התורה, ובספרו כתב: "חכמי הפשט בורחים מלימוד הקבלה באמרם הנגלות לנו והנסתרות לה' אלהינו, ומהדרים אותה למרי קמא. ומהם אומרים עדיין לא מלאתי כרסי, ולא ידעו שגם עד זקנה ועד שיבה אי אפשר לבני אדם למלאות כדבעי

עתיק. והכל לשם שמים בכונה טהורה. ולא בזה ענות עני.

אפילו אם נמצא אנשים גדולים בתורה, ביראה ובחכמה, שאין הענינים של סתרי תורה נוגעים להם מפני גודל מעלתם - מפני שיש להם רכוש רב להעסיק בו את רוחניותם במכמני התורה והחכמה הגלויים - אל יפול בזה לבו של אדם, שהוא מרגיש בקרבו חוש פנימי, ולחץ של עריגה נשמתית אל ארחות הרזים. כי אפילו אם נחליט שתשוקה זו באה לו מפני מיעוט כשרונו לענינים הגלויים, מה בכך? סוף סוף זאת היא מתת חבלו, וראוי לו לשמח בחלקו, כי קרוב ד' לכל קוראיו באמת ובתמים, ולא ניכר לפניו שוע מפני דל".

ועי' עוד שכתב כן **באורות הקודש** ח"א עמ' פח', **ובקובץ ג' רמו'**, וכן **בקובץ ד' ו'**. וכן כתב **באגרת תרבי** (עמ' רלא) ש"נשתנו הענינים בנוגע להכנות לפני הלימוד בחכמת האמת, שהעיקר האחד שיש לעשות הנחות וקולות בעניני ההכנה שהחמירו כ"כ הראשונים. מפני שהמידה של מילוי הכרס בין ובשר היא מידה הצריכה לשיעורים הרבה. והדורות הראשונים היו נוהגים להחמיר בה הרבה, והמקובלים היותר אדירים החלו כבר מאז להקל בזה, ולהעמיד את תוכן הדבר על מידתה של לומדות בינונית כמפורסם מדבריו של הרמ"ק בספרו

תשכז' שכתב שם לבחור אודות לימוד בספרי קבלה שאחרי שתהיה לו הבנה טובה בספרי חסידות ילמד באותם ספרי קבלה שהובאו במאמר החסידות, שמזה הוכחה שמאושרים הם וכידוע הכרח הזהירות שצ"ל בזה. עכ"ל.

דחיית מה שרצו להביא בשם השם משמואל' וכל זה שלא כפי מי שרצו להוכיח בהקדמת מאורות האר"י ז"ל מדברי השם משמואל בפרשת שמיני (תרפ"א דף כא) בשם אביו האבני נזר, שאין ללמוד קבלה כיון שעצם ההתעסקות בנגלה תביא לנסתר. ואחר בקשת המחילה, אם כך הוא, מדוע צווחו כ"כ המקובלים ע"ד לימוד הקבלה ובייחוד המהרח"ו בהקדמתו הנז' וכתב שם היפך הדברים ממש?! ומי יבוא אחרי המלך לסתור דבריו. ואין בזה חולק שהאר"י ז"ל הוא המכריע בעניינים אלו, ותראה שגם הרמ"ע מפאנו גדול תלמידי הרמ"ק הכניע עצמו אחר דברי האר"י ז"ל עם כל התעצמותו בדברי הרמ"ק, ואף שניסה לפשר בניהם, במקום שחולקים בכירור אין לנו אלא דברי האר"י ז"ל.

מבשר המלואים ויין של הש"ס על כל גדותיו כי רב הוא. וגם כי יזקין בשר ויין לא בא אל פיו לחצי הרעב אף כי למלא נפשו, מלבד בעל השכל הזך אשר לו כח הזוכר החזק הוא יתהלל בו והמה מועטים".

ועי' עוד בדברי הרמח"ל במאמר דרך חכמה, שכתב בסופו שאין צריך לדעת תחילה כל הש"ס כדי שילמד החכמה הנסתרת, אלא ישלב הלימודים מכל מקצועות התורה כהרבים ירבה בהם תחילה והמועטים ימעיט, עד שיסיים חלק הנגלה ויתן לו זמן שלא ישכח, ושאר כל ימיו יעסוק בחכמת האלוקות, היא תורת האמת. עכת"ד.

כמו כן כתב בהנהגת התורה לר' שבתאי ראשקוב (אות פב) כתב, שלא יעסוק אדם בקבלה והוא ריק מפוסקים ודינים והם בשר ויין. הרי לך שדווקא קיום וידיעת הדינים הם המעכבים. וכן בקונטרס ספר הזיכרונות לרצ"ה מלובלין מצווה ג' ביאר שהעניין תלוי בזיכרון הלב ולא בחכמה עי"ש. וכן הורה הרמ"מ שניאורסון מלובביטש הרבי מחב"ד זצ"ל והובאו דבריו במכתב בטו' באדר

ביחס לטענות שרצו להביא מסה"ק נעם אלימלך

בשם הרה"ק רבי אלימלך מליזנסק זלה"ה שכיון שחכמת הקבלה היא

ביאור דברי המאור ושמש אל נכון טרם נצא, נזכיר מה שהיו שהעלו

מהנרנח"י הבאים מאבי"ע לפי זכויותיו. ועוד ביאר: כי לכל אחד מהחלקים הנז"ל יש חמישה חלקים שהם נרנח"י דנרנח"י - כי כל עולם מאבי"ע מתחלק לחמישה פרצופים: א"א או"א וזו"ן. ובהקדמה ב' כתב, כי רק אם אדם בא בפעם הראשונה יכול ע"י זיכרון מעשיו לקבל נרנח"י שלמים בלא הפסק מיתה. אבל אם חטא חייב להפטר מהעולם כדי לבוא למדרגה אחרת; זולת בדוחק גדול, אם יעשה ייחוד מסוים המוזכר בהקדמה ג' בסוד: 'נפשי איזויתין בלילה'. ועיין שם, שביאר שאם תיקן האדם נפשו וחזרה אח"כ בגלגול כדי לקחת רוח ע"מ לתקן אותו, הנה אם יחטא האדם באיזה חטא ויפגום בנפשו (וגם חסרון מצווה נקרא פגם כמבואר בסוף הקדמה יח. וכן על חסרון מ"ע או חלק מחלקי הלימוד פרד"ס נפשו מתגלגלת כמבואר בהקדמה ח) אין הפגם ההוא פוגם בנפש כך שתצטרך להתגלגל פעם יחידית - לפי שיש שם רוח והפגם הוא רק ברוח עד שיתוקן. וביאר שם עוד: שהשכר והעונש אינם אלא לחלק הפרטי מהנר"נ שבשבילו מתגלגל האדם.

הנה מבואר, שעבודת האדם הנז"ל אינו בנפש דעשייה אז, אלא ברוח דיצירה. וכן מבואר מפורש בהקדמה יא' שעניין התיקון או הפגם, הכול הוא במקום אחיזת נשמתו בלבד. וכן

במדרגת 'חיה' צריך שילמד האדם רק אחר שיהיה ב'חיה'. כלומר: אחר שיזדכך כל גופו בכל הלימודים מקרא משנה תלמוד שמדרגתם בנר"נ ואח"כ יגיע ל'חיה'.

והנה המעיין שם יראה מה שכתב המאור ושמש מדברי הזוה"ק: זכה יתיר נותנים לו רוח וכו'. והנה בעניותי מוכרח אני לומר שכל מה שרצו לטעון הטענות מסה"ק הזה, אינם להלכה, ואחמהמח"ר לא הבינו כלל את דברי בעל המאור ושמש זלה"ה. שכן כבר הראנו כי המאור ושמש ביאר בפר' וארא כי מה שקרוי סודות התורה אינו העיסוק בכתבי האר"י ז"ל שזה אינו סוד, אלא מדובר על היכולת לצפות במרכבה (וכן תמצא גם בבעש"ט עה"ת פר' ואתחנן בשמו). ואכן כד תדייק בלשונו בפר' יתרו תראה שמדבר על "השגה" - "ואח"כ זוכה אל חיה ומשיג סודות התורה", והשגה אינה לימוד, אלא צפיה נשמטית גדולה.

ביאור דברי הזוהר 'זכה יתבין ליה' וכו'

ומוכרח שהוא כן, כיון שכבר העלה האר"י ז"ל מקור הזוהר הנז"ל בשער הגלגולים והסיק שם כדרך שאבאר לך עתה, ולא יתכן שיחלקו ק' עליונין אלו על דברי המלך.

דע, שהאר"י ז"ל ביאר בהקדמה א' לשער הנז"ל, כי האדם לוקח כל אחד

נר"נ זה בא. ולכן, יתכן שיהיה מי שהשלים חלקו בתורה הנגלית ולא התגלגל אלא להשלים נפשו מחלק הסוד שבתורה ואינו זקוק כ"כ לעסוק בעיון הנגלה, מלבד הסרת הקלי' החופפת על המוח שאין זה מצד תיקון הנפש וזיכוכה אלא מעוונות דעתה. וכן יש לנו מעשה רב בזה שכן כתב המהרח"ו בהקדמה לח' על עצמו והריני מביא לך לשונו:

"אלו הם הדברים שא"ל מורי זלה"ה, הנוגעים לי ולשרש נשמתי... ושאלתי לו שיודיעני מי הוא נשמתי, ולא רצה לבאר כל הפרטים. אמנם אמר לי דרך כללות ענין זה, כי תחלה הייתי אני, הרב ה"ר וידאל די טולושא, בעל ספר מגיד משנה, ונקרא שמו כשמי עתה. ואחריו הייתי בגלגול איש אחד, ושמו ר' יהושע סוריאנו, והיה אדם עשיר וזקן ובעל צדקה, ומשכים ומעריב בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ואחריו הייתי גם כן בגלגול בבחור אחד, ושמו אברהם בחור בן י"ג שנה, ונפטר בשנת י"ד. ואחריו באתי עתה בגלגול בפעם הזאת. ונקרא שמי חיים, בשם הראשון דון וידאל בעל ספר מגיד משנה. וא"ל שמה שהוצרכתי להתגלגל עתה, היה לסבת שבגלגול אחר מן הקודמים אלו, לא הייתי מאמין הרבה בחכמת הזוהר, וכפי דבריו הבנתי, שהיה כשהייתי בגלגול מגיד משנה, ולא רצה לגלות הענין,

בהקדמה טז' מבואר שהאדם צריך להיזהר בנקודות השייכות למקום אחיזתו באדה"ר. וכך גם כתב בהקדמה ו', כי צריך האדם לדעת מקום אחיזתו באדה"ר וכמה גלגולים ואיכותם שעברו עליו כיון שבזה צריך להתרכז. ועוד בהקדמה ד' ביאר כי אמנם רוב בנ"א אינם זוכים אלא לנפש אבל כיון שנודע שאין בן דוד בא עד שיכלו רוחות ונשמות להתקן, על כרחך הכוונה שיורכבו רוחם ונשמתם על נפש הגר עד שיתוקנו. והכוונה: שעבודתם אז נוגעת רק לרוחם ולנשמתם. ומה שכתב: שאינם זוכים לרוח ונשמה, הכוונה מורכבות על נפשם המקורית כיון שכבר חטאו בפעם הראשונה ואין ביאתם כעת בפעם הראשונה כאמור.

ואכן כך גם הוא מה שהעלה בשם הרה"ק אלימלך שיש מדרגות באיכות חלקי הלימוד. אמנם, ממה שראינו לעיל, תבין שאין הכוונה שכל אדם בעוה"ז יכול בגלגול אחד להזדכך בכל חלקי התורה בשלמות, כיון שזה כמעט שאינו מצלית. אלא הכוונה שבסה"כ נפשו תהיה מטוהרה מכל חלקי התורה פרד"ס. וכן בהקדמה טז' ביאר שמי שלא עסק בפרד"ס צריך להתגלגל על זה.

ובהקדמה יז' כתב: שאם אדם לא עסק באחד מחלקי התורה, הוא פוגם בת"ת של אותו עולם שממנו חלק

על שעה"ג הקדמה יא' פסקה לב', ותראה שאכן כיון שברור שאדם בא בגלגול לתקן דווקא חסרונו המסוים, א"כ יתכן היה לכאורה, שלמי שיודע שתיקן נפשו, אין צורך במצוות מעשיות. אך עי"ש מה שביאר בזה שבכל גלגול מתקן את כל חלקי הפרד"ס כיון שיש אבי"ע דאבי"ע ובכל אחד מהם יש כל חלקי הפרד"ס. עי"ש ותמצא הדברים מכוונים עם דברינו לעיל.

ובעניוטי אומר, כי נדמה שלכן כ"כ נפרצה חכמת ספר הזוהר והקבלה ורבים המתפרצים ללמוד בה והתשוקה לזה גדולה, וכך אמרו הרבה מגדולי ישראל בכל הדורות על תקופתנו בעניין זה. ואין זה אלא מפני שהותקנו הנשמות בשאר חלקי התורה ונשארו ריקות בחכמת הקבלה. ונודע שאנו עתה ממש בעיתותי זמן גאולתנו ופדות נפשנו, מצפים לרגלי משיח ואין לנו אלא לימוד זה האחרון ובזה נצאה מן הגלות כפי שיבואר לקמן.

וא"ל, כי הענין שאני צריך לתקן עתה בגלגול זה, הוא לעסוק בחכמת הזוהר. וא"ל, כי לפי שבהיותי בגלגול בעל מגיד משנה, הייתי מעיין גדול, וחריף בחכמות העיון, ולכן אינני חפץ עתה מאד לטרוח בחכמת העיון. וא"ל, כי כל אלו הגלגולים הנזכרים אינם רק מבחי' נפש שלי בלבד, כי בחינת הרוח ונשמה יש בהם דברים מגולגלים אחרים".

הנך רואה, מה שכתב על עצמו המהרח"ו - חמדת כל ישראל, מי כמוהו מורה בעניין הנסתר - ובאמת שאין הדברים צריכים ביאור יותר. וכמסקנה זו ממש כתב ר"ע חי ריקי זלה"ה וזה לשונו: **בספר משנת חסידים** - מסכת תלמוד תורה - פרק ג' - "ומכל מקום ירבה למודו לעולם במקום שלבו חפץ יותר כי שמא נתגלגל לתקון הלמוד ההוא שחושק הן מקרא הן משנה הן מדרש הן תלמוד הן קבלה ולא לתקון למוד אחר".....

ואם תרצה, עיין לך בפי' בני אהרון

סיכום

א. יש שנקטו שאין ללמוד ח"ן טרם שימלאו כרסם מכל הש"ס ופוסקים. וכן כתב החיי אדם. ולכאורה מקורם מדברי הרמב"ם שכתב בהל' יסודי התורה שאין לטייל בפרד"ס אלא מי שמילא כרסו מלחם ובשר- היינו שיודע האסור והמותר.

ב. יש להוכיח מדברי הרמב"ם שהוא פסק כר' זירא, היינו שאין מוסרים סתרי תורה אלא לכל מי שדואג ליבו בקרבו, וכן כתב המאירי. וא"כ מה שכתב שצריך למלא כרסו בלחם ובשר מוכח שהכוונה שצריך לידע הדינים, ולא כל פלפול הגמרא וכל הש"ס. וכן כתב במשרת משה (עטיה) וכן מוכח וברור מדברי הרמ"א ביו"ד.

ג. לרמ"ק, שומר אמונים, רמח"ל, ר"י מליסא והר' כלפון הכהן ראב"ד דג'רבה אין צריך לידע כל הש"ס אלא לידע דרכי הפלפול ע"מ שיוכל לעסוק בחכמת האמת (והרא"ה זצ"ל כינה דרגה זו בשם 'לומדות בינונית').

ד. למהר"ו נאמן בית האר"י זלה"ה בהקדמתו לשער ההקדמות, ברור שאין ידיעת הש"ס או אפילו היכולת לפלפל בגמרא מעכבת מללמוד חכמת האמת. ואדרבה מי שניסה מזלו ולא מצליח בלימוד עיון הגמ', אות הוא שעליו לעסוק יותר בחכמת האמת.

ה. הרבה מגדולי ישראל הלכו בדרך האר"י ז"ל ומעט מזעיר מהם: המשנת חסידים, חמדת הימים ומרן הרא"ה. וכן כתבו הרבה שאין צריך לידע כל הש"ס, ומהם: השל"ה, בעל ס' הברית, ר' שבתאי מראשקוב, האדמו"ר מסטרשלה, המאור ושמש, הרצ"ה מלובלין והרמ"מ שניאורסון.

היוצא למסקנה

על מנת ללמוד בסתרי התורה אין צריך לדעת כל הש"ס והפוסקים. ועל פי פסיקת האר"י ז"ל אף מי שאינו בקי בעיון ופלפול הגמרא אין זה מעכב מללמוד חכמת האמת.

פרק ג - אם לימוד הנסתר במהותו הוא רק ליחידים

טענת הסוברים שלימוד הנסתר רק ליחידים, ובירור דעת מרן הראי"ה זלה"ה / דעת גדולי הדורות בחיוב הלימוד לכל אדם / גדולי ישראל פרסמו החכמה ברבים / סיכום / היוצא למסקנה

טענת הסוברים שלימוד הנסתר במהותו רק ליחידים ובירור דעת מרן הראי"ה זלה"ה

וגם אני רבי ואומר שלא תלמד. ואכן ממעשה זה הסיק שאין להביא ראייה מסה"ק הקדומים שזירזו אפילו לבחורים ללמוד, שאין מבינים מה שמביאים ראייה. ועוד טען שהרה"ק משינווא הוא בתראי, ולכן הלכה כמותו. כיון שמדרגות בני אדם ירדו פלאים ולכן אין לעסוק בחכמת הקבלה. עוד כתב שם, והסיק מדברי הרה"ק אלימלך מליז'נסק שרק יחידי סגולה יכולים ללמוד סתרי תורה. וכן כתב כי בזמן הרה"ק מקאצק זלה"ה רק יחידי סגולה למדו.

כדרך זאת הילך גאון ארוך אחר בדורנו, שכתב שרבים סוברים שלימוד קבלה נועד לכל אדם וכל הלומד תורה רשאי לעיין אף ברזיה וסודותיה. ולדעתו שם מחשבות אלו הינן טעות נוראה שלא כן כתבו

ראיתי מה שטענו כמה מגדולי דורנו כי סתרי תורה בכלל, נועדו רק ליחידי יחידים. וכן כתב אדמו"ר אחד שליט"א שהוא גאון גדול ות"ח חשוב כי "הלכה ברורה הורו לנו אבותינו ורבותינו הקדושים והרבה צדיקים קדושי עליונים ממדינתם שאין ללמוד קבלה אפילו לאנשים בעלי מדרגה. והלכה זו הייתה ברורה להם כאחותך שהיא אסורה לך ולכן הורו בה לאיסור מוחלט ק"ו ללימוד שאר בני אדם"...

עוד בהמשך הביא שם מעשה רב מהרה"ק משינווא זלה"ה שענה לבחור בן טז' שגמר כל הש"ס ושאל אם אפשר לו ללמוד קבלה ולא התיר לו. ועל שאלת הבחור הלא הרה"ק בעל בני יששכר כתב שצריך ללמוד, ענה לו: 'אינך מבין מה שכתוב שם,

ככה ומה הגיע אליהם מידה זו לדחות הלומדים! ואע"פ שאלו שרים בבית המלך, האמת עד לעצמה והיא חותמתו של המלך ואהובה מכל.

בירור דעת מרן הראי"ה קוק זלה"ה בעניין ודע, שאע"פ שהגאון האחרון הנזכר, שר הוא בבית מרן הראי"ה, מכל מקום הדברים קשים להולמם, ותורה היא וללמוד אני צריך, וכדן לפני רבותיו בקרקע שואל אני: האם כך הוא?! שכן לכאורה מוכח מדברי מרן הראי"ה בכמה מקומות לא כן כלל. ומהם מה שכתב באגרת קמו' בעמ' קצה' לעניין הישיבה של הישוב החדש. וזה לשונו: "אין אני אומר שכל בני הישיבה יהיו מלומדים גדולים בכל המקצועות שזהו דבר למעלה מן היכולת, יחידי סגולה יכולים להוולד בכשרונות כאלו שיוכלו להיות סופגים את כל הצדדים, אבל הרוב יתפרדו כל אחד למקצוע שלו ואין אדם למד כ"א ממקום שליבו חפץ" עכ"ל. ודע, שבתחילת האיגרת פרט הרב ז"ל שתוכנית הלימודים בישיבה חייבת לכלול את ספרי המחקר והקבלה העיונית. הנך רואה כי דברי הרב מכוונים לאלו שאינם יחידי סגולה- כלשונו הטהורה ממשי!

וכן בהמשך כותב מרן הראי"ה בעמ' קצג' שם: "שכל זה מצד חובת לימוד

הפוסקים ולא כן סברו גדולי ישראל האמיתיים בכל הדורות ולא כן סבר הראי"ה קוק זצ"ל. אמנם כתב שם כי אין זה מפני שהנסתר אינו חלק מן התורה חלילה. ואדרבא הוא החלק היותר איכותי ופנימי שבה אולם דווקא מפני כך אינו נועד לכולם אלא לאותם הראויים לכך. עכ"ד. ועי"ש שהאריך לדחות הלומדים מלבד יחידי יחידים.

ובענייני לא זכיתי להבין דברי רבותינו מאורי הדור אלה, ושנים רבות תוהה אני על דברים אלו. ולענ"ד יש חשיבות להסיר המכשלה הזאת מתחת ידינו כדי שלא ימנע מאן דהו הראוי לזה, מללמוד בחלק הזה שהוא החלק היותר עיקרי שבתורה כפי שהורונו אותם חכמים הנזכרים. וכן אירע עימי. שנמנעתי במשך זמן רב מללמוד אף שהייתי חפץ בזה, משום אותם דברים. ע"כ מגיש אני דברי המעטים אלה לפני כל יודעי דת ודין והבוחר יבחר. וסמכתי יתדותי על דברי הרמ"ז באגרת יט' שיש חשיבות להשפיע על העם ללמוד בחכמת האמת. וכפי שמוכן מדבריו במה שכתב: "ומקצה מזה אשר להם הטיה. לחכמת הקבלה בלי צדיה. אך לחוסר המשפיע פקו פליליה (ישעיה כח, ז). והשגו הקדמות בפתיית ושגיה. או במחלוקת שנויה". לכן אשאל רבותינו אלה: מה ראו על

לאלפים ולרבבות, ואין שם שום הסתייגות או אזהרה.

וכן מה יאמרו על מה שכתב הרב במצוות הראי"ה לחלק בין מי שמילא כרסו בש"ס ופוסקים שיקבע לימודו בחלק הנסתר, אך מי שלא מילא כרסו יקבע עיתים בלימוד זה. והרי זה כלל לא נכתב לשום בר נש כזה או אחר אלא כבירור הלכתי.

הן אמת **שבאורות הקודש** (ח"א עמ' פו) כתב מרן הראי"ה "כי הידיעות הסודיות היותר עליונות אין מגמתן להתפשט בעולם בהתפשטות כמותית שידעו מהם רבים, כי זה דבר שאי אפשר". אמנם דווקא מדיוק לשונו תראה שאינו מדבר על ידיעות סודיות רגילות אלא על היותר עליונות, שאלו הן שאין מגמתן להתפשט התפשטות כמותית. ואפשר שהכוונה כפי שכתב הר"י דילטאש שיש רבבות מדרגות בלימוד וכן השל"ה כתב כן, ודרש שדווקא במדרגות העליונות אין לגלות הרזים, ועל זה נאמר אין לך עסק בנסתרות. ולשונו הבאנו בפרק הקודם.

עוד טענו שמרן הרצי"ה זצ"ל לא לימד בישיבה דברים אלו ואף הסתירם, ואיני יודע מה צריך להשיב בזה. אמנם אף בזה צריך אני להבין, שאף שאותו גאון שליט"א אין כמוהו בבית מרן הרצי"ה, יתכן שכהוראה

תלמוד תורה ולכן יכול כל הצדדים שנמצאו אתנו באוצר הרוחני שבתורה ומהם המקובלים, עי"ש. וגם **באגרת מג'** כתב שכל מה שהוא כותב בחוברותיו הוא לעורר לבב ת"ח זקנים וצעירים לעסוק בעיון בפנימיות התורה בכל הספרים הקדושים ומהם גם בעלי הקבלה עם העיון בזהר וספריו עכת"ד. וכן **באגרת קיב' ובקידי'** מציין שזה יהיה מתוכניות הישיבה שאיננה ליחיד סגולה כאמור, אלא לבני הישוב החדש. וגם **באגרת תקכב'** כתב שמי שעוסקים רק בלבושי התורה טועים מאוד. ו**באגרת עו'** חילק בין ת"ח שמילאו כרסם בלחם ובשר שמחויבים לקבוע עיקר זמנם בחכמה זאת, לבין הצעירים שצריכים עכ"פ לקבוע שעה או שעתים בלימוד חכמת האמת, עי"ש.

ואמנם ראיתי מה שטענו כי אגרות אלו נכתבו לחכמי הרזים ולא לאנשים פשוטים. ובעניותי איני מבין מה תשובה היא זו. ומה בכך שהתשובה נכתבה לגדול בישראל! הרי בוודאי שטענתו של הרב היא אמת בפני עצמה באגרת, וכי יש כאן עניין לומר לאותו גדול שצריכים גם צעירים ללמוד בעוד שדעתו האמיתית היא לשלול הלימוד לצעירים ורק ליחידים יחידים! ועוד שפרסמו האגרות בספרים וידוע שמה שמודפס כדורש

הברורה בזה. ואולי אכן זהו החילוק בהנהגה: שבפרהסיא יש להסתיר שלא יכנסו שאינם ראויים כלל - וכמו שיש בכל ישיבה מתחילים וכו', אך באופן פרטני יש ללמד. ואין זה רק ליחידי הדורות כפי שאפשר להבין מדברי אותו גאון שליט"א - שה' יאריך ימיו על ממלכתו בטוב ובנעימים. ומכל מקום את שהבנתי מדברי מרן הראי"ה זצ"ל כתבתי ואם שגיתי ה' הטוב יכפר.

כלל ישיבתית- ובפרהסיא הציבורית אכן אין לפרסם הלימוד שהרי בתוך הישיבה מינים ממינים שונים, אך ידוע מכמה וכמה תלמידים דאו שקיבלו מהרצי"ה שאפשר להם ללמוד. וכן ידוע שמרן הרב הנזיר זצ"ל היה מלמד בביתו ספרי נסתר והרצי"ה לא הפסיק את שיעוריו. ויותר מכן. שהרי הרצי"ה היה המו"ל והעורך של רוב כתבי מרן אביו זלה"ה, והוא לא "צנזר" את דעתו

דעת גדולי הדורות בחיוב הלימוד לכל אדם

יאמר מי לנו כהם לקדושים אשר בארץ המה הסודות הרמות האלה". עכ"ל.

ראה איך שממש טענות המתנגדים בפי הרמ"ק ואיך שסותר דבריהם. ועוד כתב שם בהמשך:

"יש עוד כמה בחינות יפלו תחת סוגי שני אלו שבארנו. והנה אל שלשה אלו נאמר כי כל מגמתם לרומם החכמה הזאת, ובאמת הם פסולים להעיד על זה, וכי מי שלא ראה הירח יבא ויעיד, או מי שראוהו?! והן אמת החכמה רמה ונשגבה כאשר נעיד בעז"ה לקמן, אמנם עליהם ועל רוממותם נאמר, (תהלים קלט, כ) "אשר ימרוך למזמה", ועליהם נאמר (משלי כד, ז), "ראמות לאויל חכמות בשער

מוכח מהרמ"ק שהלימוד אינו דווקא ליחידים עוד שבתני וראיתי מה שכתבו "גדולי ישראל האמיתיים" שבכל הדורות. וראשית אראך מה שכתב הרמ"ק באור נערב (ח"א פ"ג). וזה לשונו: "יש כת שנית שיתרחקו מן החכמה הזאת וישתתפו להם טענות רבות, וכולם מסכימים בגודל מעלת החכמה, יש שאמר שהיא חכמה נשגבה, ואין הכול ראויים להיכנס אליה, עד שידמה בדעתו להעניש לנושאים ולנותנים בה, באמרו שהוא מקנא קנאת ה' צבאות וקנאת תורתו. בראותו כי שלחו ידם במקום גבוה לעסוק באלהות, ודבר זה רחוק מדעות בני אדם הרבה, ואין ראוי לבני האדם פחותי הערך לעסוק בה, וכאשר יאלצוהו הקדמונים העוסקים בה,

בתורה. אהבה - דכתיב ואהבת את ה' אלוקיך. ויראה - דכתיב את ה' אלוקיך תירא. ואם לא ידע גודל רוממות אלוהותו והבדלו משאר הנמצאים ומציאות הנמצאים ממנו וכמה הן המעלות הנמצאות עד הגיע ההשגחה אל העולם השפל, איך ירא ממנו?.

הנך רואה כי לדברי קדוש ה' הרמ"ק זיע"א, אין לקיים כמה מצוות ה' בלא ידיעת החכמה הזאת, ואיך נוכל לפטור ישראל קדושים מקיום מצוות ע"י שנאמר שרק ליחידים נועדה החכמה!?

גם מדברי האריז"ל ברור שהלימוד אינו רק ליחידים

ודע, שכן פסק נאמן בית האר"י **זלה"ה, המהרח"ו** בהקדמתו **לשער ההקדמות** והודפס בע"ח ג"כ. ודבריו שם באים ממדרש משלי על הפסוק 'לא ירעיב ה' נפש צדיק'. וזה לשונו: "אמר ר' ישמעאל בא וראה כמה קשה יום הדין וכו' היה ר' ישמעאל אומר אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה וכו'. בא מי שיש בידו מקרא ואינו בידו משנה וכו'. בא מי שיש בידו ב' סדרים וכו'. בא מי שיש בידו הלכות וכו'. בא מי שיש בידו תורת כהנים וכו'. בא מי שיש בידו חומשי תורה וכו'. בא מי שיש בידו אגדה וכו'. בא מי שיש בידו תלמוד

לא יפתח פיהו", וכתוב (משלי יד, ו), "בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נקל", וכתוב (משלי ח, יז), "אני אהבי אהב ומשחרי ימצאנני", ויש כיוצא בזה רבו מספר במוסרי שלמה המע"ה. ועל כזה אמר דוד הע"ה (תהלים קיט, נז), "חלקי ה' אמרתי לשמר דבריך", ירצה, כי לשמור דברי ה' איני משפיל עצמי, כי על כזה נאמר, (קהלת ז, טז) "אל תהי צדיק הרבה", אלא אני אומר חלקי ה', נשמתי חלק אלוה ממעל, וראוי אני אל דבר ה' כאחד ממלאכי השרת".

ועוד כתב הוא ז"ל (בח"ב פ"א): "כי אין ספק כי אחד מן הדברים שצוותה עליו התורה הוא היות האדם מכיר את בוראו כפי השגתו כמו שנא' אנוכי ה' אלוקיך... וכן אמר הכתוב דע את אלוקי אביך ועובדהו. הורה כי לעבוד כראוי צריך ידיעה בו והיינו ידיעת ספירותיו והנהגתו בהם וייחודו בהם, והיינו העבודה הנכונה יחוד קוב"ה ושכינתיה... והנה תיקונים אלה אי אפשר אלא בלימוד החכמה וההתמדה בכוונה הראויה במעשה המצווה והתורה והתפילה ואז ודאי יתייחד קוב"ה ושכינתיה וישלים עבודתו".

וכן כתב שם הרמ"ק בפ"ב כי "בזולת זה יש עוד מצוות שאי אפשר לקיימם על תיקונם אם לא בידיעת התורה והחכמה הנפלאה הזאת. והן: אהבת ה' ויראתו, שהם שתי מצוות אלינו

רוב מצות התורה, ובפרט פרטי דיניהם אין השכל סובלם. וא"כ היכן הוא הדר התורה. ויופיה וגדולתה?!"

הרי לך מדברי המהרח"ו נאמן בית האר"י ז"ל מריה דלימוד הח"ן, וגדול הפוסקים בעניין זה, כמה שהחיוב לכל מי שחוננו ה' ית' במעט שכל לעסוק ככל יכולתו בלימוד זה. ועוד הביא לזה ראיה מחז"ל. הרי שבוודאי שאין זה ליחידים. ומוכח גדול החיוב בלימוד לכל איש ישראל, שזה מהשאלות שישאל האדם ביום הדין הגדול והנורא.

האריז"ל – לא נברא האדם אלא ללמוד ח"ן, ואם חסר בזה יתגלגל להשלים

עוד כתב המהרח"ו בהמשך ההקדמה הנז"ל, כי לא נברא האדם אלא כדי שילמוד חכמת הקבלה, אלא שצריך שיהיה גופו נקי בתחילה ע"י המצות המעשיות שכל תכליתן לדבר זה והם מוכרחים עכ"פ. ואח"כ תוכל הנשמה הנקראת נר ה' נשמת אדם להאיר בגוף הזה כנר הנתונה תוך עששית זכוכית ומאירה ונותנת לו כוח להבין סתרי התורה ומגלה עמוקות מני חשך. וז"ס מש"ה: מצות ה' ברה מאירת עיניים ר"ל להבין סתרי תורה על ידה שהם תכלית הכול.

ובשער הגלגולים כתב (הקדמה יא): "כי האדם צריך שיקיים כל התרי"ג מצוות ואם חסר אחת מהם עדיין נפשו

וכו'. והקב"ה אומר לו: בני! הואיל ולא נתעסקת בתלמוד, צפית במרכבה? צפית בגאות שלי? שאין הנאה לי בעולם אלא בשעה שת"ח יושבים ועוסקים ומביטים ומציצים ורואים והוגים המון התלמוד הזה: כסא כבודי היאך עומד וכו'. חשמל היאך עומד וכו'. ברק היאך עומד וכו'. כרוב וכו'. וגדולה מכלם מצפוני ועד קדקדי וכו'. וכי לא זה הוא הדרי?!! זה הוא גדולת?!! זהו הדר יפיי?!! שבני מכירין את כבודי וכו'. הרי מבואר בפירוש אף בדברי התנאים, שאין האדם יוצא ידי חובתו לגמרי בעסק המקרא והמשנה והאגדה והתלמוד בלבד. אלא הוא מחוייב לעסוק בכל יכלתו בסתרי תורה ובמעשה מרכבה. כי אין הנאה להקב"ה מכל מה שברא בעולמו, רק בהיות בניו למטה עוסקים ברזי התורה, להכיר גדולתו ויפיו ומעלתו. כי בפשטי התורה ובספוריה ובדיניה ובמצותיה, בהיותם כפשטם, אין בהם שום היכר וידיעה לידע את בוראם יתברך. אדרבה! יש בהם מצות וחקים שאין הדעת סובלם, וכל אומות העולם מונין את ישראל ואומרים להם: זכי מה התורה הזאת אשר צוה אלקיכם אתכם? דברים שנראין כחידות ומשלים! ליקח קרן ולתקוע בו ביום ר"ה, ואתם אומרים שעיי"כ שטן הרוחני המקטרג העליון מתערב? וכיוצא מדברים אלו כמעט

עימו מה היה שורש נפשו ועל זה הוא נידון. שאם חלק נפשו בתלמוד על זה ידון, ואם במקרא אז על זה ידון. וכן הלאה. וביאר הג"ר משה צוריאל שליט"א שעל האדם לנסות כוחו בכל מקצועות התורה ורק לאחר שניסה כוחו בכולם אזי יבחר את הנושא בו הוא צריך להתמקד, ואם לא התנסה יידון על כך.

אמנם לענ"ד לא כן הדבר, ואחר המחילה רבה, כנראה שלא כן תפס המהרח"ו ולא כן קיבל מהאר"י זלה"ה. שהרי כותב שם בהקדמה בחריפות כי לא נברא האדם אלא שיעסוק בקבלה (ג ע"א), וכל מאמרו שם זועק שאי אפשר לו לאדם בלי שיעסוק בחכמת האמת. והאמת שלא קשה כל כך בסתירה שבין המדרשים. ובפשט המדרש אפשר לומר שמה שנאמר ש"זוכה" למקרא ו"זוכה" למשנה, הכוונה שיהיה בקי בחלק זה שבתורה בידיעה יתירה, וזה יהיה חלקו. ומעשים כן בכל יום. שאין לך אדם ממוצע שאין לו היכולת לתלמוד בכל חלקי התורה. אלא שיש לרוח משקל (כפי ביטוי המדרש רבה שם) ויש שהתמחותם במקרא ויש שבמשנה, אלא שלדברי האר"י ז"ל אי אפשר שלא לעסוק כלל בחכמת האמת, וכפי שכתב שם המהרח"ו שמי שעסקו בתלמוד בלי קבלה הרי שהוא כגוף בלי נשמה.

חסירה כפי שיעור שחסרו ממנו. ואמנם הרמ"ח מ"ע נחלקים לחמישה חלקים: א' הם מצוות אשר אדם נמנע... והשישית היא מצווה פרטית והיא לעסוק בתורה והיא שקולה כנגד כל המצוות כי תלמוד תורה כנגד כולם, ויש בה ד' פירושים שסימנם פרד"ס: פשט רמז דרש סוד. וצריך לטרוח ולעסוק בכולם עד מקום שיד שכלו מגעת ויבקש לו רב שילמדהו. ואם חסר אחת מארבעתם כפי השגת שכלו יתגלגל על זה".

הרי לך מדבריו של המהרח"ו זיע"א, שאין אדם מישראל שנפטר מלימוד חכמת הקבלה. ובשעה"ג הנ"ל (בדף מט ע"ב הקדמה לח) כתב שהמהרח"ו חזר בגלגול כי קודם לא היה מאמין בחכמת ספר הזוהר.

קושיית השבט מוסר על מדרש משלי הנד"ל והתשובה לכך

אמנם בשבט מוסר לר' אליהו הכהן (פרק מא) הקשה על מדרש זה ממדרש ויקרא רבה טו' (הביאו הג"ר משה צוריאל בבית יחזקאל עמ' רצט, ב"ב תשמ"א) ושם כתוב שיש מי שזוכה למקרא ויש מי שזוכה למשנה ויש לתלמוד וכו'. וא"כ הקשה הרב הנזכר, כיצד יתבע הקב"ה מי שלא צפה במרכבה אם חלק נפשו אינה בתלמוד הזה? וענה שם על סתירה זו כי כוונת המדרש ששואלים כל אחד לפי שורש נפשו, ומחפשים

של החכמים היא במדות. ואמר: שאלו יורשים נשמה מצד המלכות בעצמה, לא מצד מטטרון עבד ולא מצד אמה כו'. עיין שם באריכות.

עוד כתב השל"ה (בעשרה מאמרות מאמר ראשון יח) שהר"י דיליטאש בפסקו להדפסת הזוהר כבר קבע את החיוב בלימוד הקבלה וביטל דעת המתנגדים לזה.

גם בן השל"ה ר' שעפטיל בהנהגות ואזהרות מרבי שעפטיל בן השל"ה, כתב כי אין אדם ירא שמים מי שאינו לומד חכמה זו. ומי שלומד קבלה באימה וביראה יראה שנשמתו יהי' בעולם האצילות. וכן דברי המשנת **חסידים לר"ע חי ריקי זלה"ה** (מסכת ת"ת פ"ג) שכתב סדר לימוד ותנאיו שם לכל אדם ירא שמים. עי"ש.

גם **הרב החיד"א** כתב בפירושו לתהילים (לב, ט) שמי שלא לומד סוד הרי הוא כפר"ד. ובמדבר **קדמות** (מערכת הת' אות יו"ד) התבטא שרק מי שלומד קבלה בא כל שם הוי"ה לשומרו.

והרמ"ז באגרותיו (אגרת יט) מתלונן על שמצא תורת הקבלה מוזנחת מקרב הארץ וכך לשונו: "כי כמעט כל בני עלייה. ובגלילות האלה ראיתי שערוריה. מכת מדינה היא מכה טרייה. כי מי יוכל ומי יחוס לשום רטייה. לנפש מתבוססת בדמיה

עוד מדברי גדולי ישראל שחייבו הכל ללמוד ואכן בדרך זו הילכו גדולי ישראל שבכל הדורות. וכך כתב בעל **עבודת הקודש** בח"ב פ"ג, שאין דרך לדעת בוראו ולייחדו זולת החכמה הזו. ועוד כתב: "החכמה הנז"ל היא החיים האמיתיים אשר בהם יחיו ויבלו ימיהם השלמים והפורש ממנה פורש. מחייו".

והשל"ה הק' (בווי העמודים - פרק ה) הביא דברי **המנחת יהודה** להזהיר העם שלא להרחיק מחכמת הקבלה. אדרבא ואדרבא! יגיע היזק לנשמתו מי שלא למד חכמה זו.

וכתב עוד שם: הרבה בני אדם פורשים מליכנס לפרדס וללמוד חכמת הקבלה באמרם הנסותרות ליי' אלקינו והנגלות לנו. בודאי האנשים האלה אינם זוכין לנשמה כמי שלומד סתרי התורה כמבואר בפרדס בשער עשר ולא תשע פרק חמישי.

ועוד הרחיב לבאר שם, שכיון שהיה אפשר לטעות ולומר שאפשר כי מארי סתרי תורה יקראו שהן עוסקין בסתרי הלכות דרשות ואגדות והחוקים והדינים והמשפטים כפי פשטן של הדברים, לזה אמר: כי אם היות ששכרם כפול ומכופל והוא המדה הנבחרת, עם כל זאת אינם זוכים למעלת הנשמה עד שהגיע לסתרי הספירות שהם סוד אלהים והם נקראים מארי מדות. כי כל העסק

בלימודו. וטב ליה דלא יוליף כי אחזר עלמא לתוהו ובוהו שהוא סוד שבירת הכלים שמגביר הקלי' ועשה הנהר והגן יבשה...ומי שיכול לקנות לו רב שילמדהו קבלה או חבר או מתוך ספרים ומתרושל גורם אורך הגלות. עכ"ל. ובתיקון ל' כתב הרב הנז' כמה גדול עונש המשתמטים מלימוד הקבלה, כי יעשה בשעה אחת מה שלא יעשה בחודש בלימוד הפשט. ואם מבין מאמר א' יעשה בו תיקון בשעה אחת מה שלא יעשה בלימוד הפשט שנה תמימה. וכיון ששקול כשנה אין כל לימוד השנה שווה לו אם לא יקבע לפחות יום אחד ללימוד הסוד ששקול כנגד כל השנה. ואם ילמד שעה א' כל לילה מובטח לו שהוא בן עוה"ב. עכת"ד.

גם **בספר הברית** (ח"ב מאמר יב' פ"ה) כתב שאין אדם נקרא שלם עד שיעסוק בחכמת האמת כמו שכתב בסבא דמשפטים דף צט' ע"א. וכן **מוהר"ן מברסלב** זלה"ה בשיחות הר"ן (סי' עו') מביא סדר לימוד שכל אחד מישראל ילמד גם זוהר וכתבי האר"י ז"ל, וכן עשה הגר"ר **שלום שכנא מפרוביטש** בפס' ד' שם.

ועי' עוד שבעל **יסוד ושורש העבודה** (בשער ו' פ"ג) אחר שהביא מעלת הלימוד כתב: "אם כ"כ גדלה לשמים שיאו ומעלתו של לימוד ספר הזוהר"ק ושורש וענף גזעו לשלם רצוצים

ותע"ט חלי"ה. ממשפחת אלישע בן אבויה. וסורי הגפן נכריה. אשר לנגד מרמות הפלוסופיא. וחשבו חכמת האמת לכדויה. וכדברי הבאי בעיניהם בזויה. הלוואי תהפך על פניהם השליא. ויש אשר יהיה הענן עליהם ועלטה היה. להחשיבה נמנעת ההשכל צפונה וסמויה. ולא שזפתה עין איה. ותיגזור אומר דעתם הענייה. כי טוב לחשו"ת בה עודנו בשביה. ואחרים אומרים ומצפצפים כעגור ודיה. כי האומ"ה העבריה. תמצא ספוקה ודיה. למלאת כרסה באכילה ושתייה. לפול הגמרא בתירוץ קושיא ובעיא. והסוד יהא מונח עד שיבא אליה. ומקצה מזה אשר להם הטיה. לחכמת הקבלה בלי צדיה. אך לחוסר המשפיע פקו פליליה. והשגו הקדמות בפתיות ושגיה. או במחלוקת שנויה. בדרכי הרמ"ק וההוא ארי"א. ותלו תניא בדלא תניא. על אלה עינ"י בוכיה. כי ירדה החכמה עד דיוטא תחתיה. ויהי האדם לנפש חיה כשור או כשב הנית קל רעיה".

וכן כתב **הכסא מלך** על התיקונים (תיקון מג) שטוב לו לאדם אם היה עם הארץ מאשר אם היה תלמיד חכם שאינו לומד כי אז אינו פוגם אם אינו לומד קבלה כי אין לטייל בפרד"ס קודם שימלא כרסו בשר ויין. אבל מאן דאוליף תורה שבע"פ עונשו גדול אם לא ילמד קבלה ואדרבה פוגם

והובאו דבריו בספר הנהגות צדיקים (כלל מ), וזה לשונו: "לימוד סתרי תורה יהי דייקא זהר ותקוני זהר ופירושיהם. וכתבי מרן האר"י זלה"ה: ע"ח; פע"ח; לק"ת; אמש"כ; מבוא השערים; אוצרות חיים; אדם ישר; שמונה שערים וכיוצא בהם דייקא מהעתקה של רבינו ר' חיים וויטל זלה"ה. וסתרי תורה שאינם ממרן האר"י זלה"ה, אל תשגיח בהם כלל. אלא פרד"ס ושאר ספרים שלו, וכן עשרה מאמרות ושאר ספרים שלו. וכן קבלתי מאמורי זלה"ה.... ולמודו יהי בקדושה ובטהרה ובזה אין לבר ישראל הקדוש שום פחד ללמוד בסתרי תורה אלא דייקא אם הוא לומד בשאר ספרי קבלה שהם חוץ מכתבי מרן האר"י זלה"ה ופרד"ס ועשרה מאמרות ומשאר ספרים שלהם כל אלו הם קדושים אבל חוץ מהם. וכן מי שיש לו גבה לב ויודע בדעתו שהוא איש ישראל נאה וחסיד, ומיחס להם, לבד יש סכנה בלימודם. אבל מי שיש לו לב נשבר מגודל צער השכינה שהיא בגלות וישראל קדושים הם בדחקות פרנסתם, ועד היכן הרשעים והחיצונים מתגברים בעשרם על ישראל הקדושים לדחוק אותם ביותר וליקח מהם פרנסתם; איש כזה בלב נשבר שלו אפילו שהוא בעל עבירות ר"ל בשוגג ואונס אעפ"כ מותר לו לכתחלה ללמוד. ומבטיח אני

חפשי מן הגלות המר, איך לא יתלהב לב האדם להעיר אוזן לשמע בלימודים לקבוע שיעור בכל יום בזוה"ק ושאר ספרי המקובלים?!"

ובקב הישר (פרק נג) הביא דברי האר"י ז"ל וכתב שצריך להיות האדם המושלם בלימודו בפרד"ס ואם לא, יתגלגל אפילו על חלק אחד מהם. והרמח"ל בסוף דרך עץ החיים הקדמה לקל"ח פת"ח, סתר דעת המתרחקים מהחכמה באמרם שאינם ברי הכי להבין, דוכי שלא מבין לא יהיה רוצה להבין?! עי"ש.

ובפלא יועץ (ערך סוד) כתב בחריפות שמי שאין לו יד בחכמה זו, אמרו בזוה"ק (דברים רצ) שטוב לו שלא נברא. על כן ישתדל ברוב עוז ותעצומות להיכנס בה. וימסור נפשו עליה, ולפום צערא אגרא. ועוד כתב שם שמי שלא טעם חכמה זו לא טעם יראת חטא ולהיות עובד אלוקים ביראה ואהבה ושמחה רבה. וכן כתב הרצ"ה אב"ד מונקאטש מח"ס דרכי תשובה על יו"ד וס' באר לחי רואי על התיקונים (והובאו דבריו בדברי יצחק עמ' רנד), שחוב גמור על כל ת"ח לקדש עיתותיו גם לחכמת הקבלה ואם לא הרי עתיד ליתן את הדין במה ששואלים לכל אדם תיכף בבואו לעוה"ב צפית במרכבה וכו'.

עוד מאבות החסידות הגה"ק רבי אליעזר צבי מקומארנא כתב כך

בהקדמת **פי חכם**, עי"ש.

עוד כתב בחריפות נוראה **הג"ר מנחם מענכין הלפרין** בהסכמתו לס' איפה שלימה על אוצרות חיים: "כי המאמין האמיתי תסמרנה שערותיו ובשרו יעשה חידודין חידודין בהעלותו על ליבו כי עניותא דישראל הגזרות והמלחמות המשסות וההריגות הוא בעצמו גורם לזה. ובפמליא של מעלה העני יחייבו על דלותו ושפלותו, וההרוג על הריגתו. וכל זה נקרא חטאים שבין אדם לחברו, אשר גם יוהכ"פ אין מכפר עליהם אוי לנו מיום הדין והתוכחה".

וכל זה למי שאינו לומד נסתר וחכמת ספר הזוהר כפי שכתב שם בהסכמתו הנ"ל.

הרי לנו מכל אלו הגדולים, כי לדידם היה פשוט וברור שכל בר בי רב יש לו ללמוד חכמת הנסתר, ולא רק ליחידי הדורות.

לו שלא יעלה עליו כל ימיו שום נזק עבור זה ח"ו. והוא באופן שלמודו יהי' לשמה ולא שיהי' מזה מקובל וישראל נאה וחסיד נאה וכיוצא בו - הרבה שטותים שעובר בדעתם המגושם. ולימוד הקדוש הזה דייקא יהי' משותף עם נגלית התורה שהיא עיקר הלחם שעליה נאמר כי לא על הלחם נגלת התורה לבדו יחי".

וכן ממש כך כתב **הג"ר ירוחם מאיר ליינער מאיזביצא** בהקדמת פירוש **בת עין** על גילגולי נשמות לרמ"ע מפאנו עי"ש. וכן כתב **האדמו"ר מפיאסצנא** בהדרכה וכללים (פס' יא), שיש ללמוד מעט קבלה עכ"פ שלא להיות בור ועם הארץ בזה לגמרי. **ובאגרא דפרקא לרצ"ה מדינוב** זלה"ה (אות קפה) כתב שחייב ללמוד כל ת"ח בכל יום קבלה. גם **המוהרי"ל אשלג זצ"ל** התבטא בפשטות שכל אדם מישראל מחוייב בלימוד חכמת הקבלה, והאריך להסביר החשיבות בזה

גדולי ישראל שפרסמו החכמה ברבים

למי שליבו דואג בקרבו, היינו את אותו החלק הנקרא סתרי תורה, שהוא בחינת ג' ספירות ראשונות ובחינת ראש שאין מוסרין אותה אלא לצנועים, ובתנאים ידועים, שבכל ספרי הקבלה, שבכתב ושבדפוס לא

הוכיח הדברים בהוכחה גדולה רבינו **המוהרי"ל אשלג זלה"ה** בהקדמתו **לתלמוד עשר ספירות**, וכך כתב בפסקה ל': "הרי לך תשובה ברורה שמה שתמצא בדברי חז"ל, וגם בספרים הק' שאין מוסרים אותה אלא

לגלות, ומגלה אותם, שכרו הרבה מאוד, כי בגילוי אורות הללו לרבים, ולרבים דווקא תלוי דבר ביאת גואל צדק בב"א".

ומרן הראי"ה קוק זלה"ה כתב (באגרת תיד) שהבעש"ט היה מפרסם הקבלה בפומבי ובוודאי לפני קובץ ת"ח וכל מה שנדפס אין זה בכלל נסתר כלל. ועוד הרבה מפורסם בכתביו חובת העיסוק בזה.

גם דעת גדולי המקובלים הספרדים כן

כן תראה שכך גם דעת גדולי המקובלים הספרדים שבדורות האחרונים. וזה תראה ממה שהוכיח **הבן איש חי זלה"ה** בספרו **סוד ישרים** (חלק ג שאלה א) לאחד שחשב שהוא מבין בלימוד הע"ח ושאל לו אם להעמיד תלמידים. ותראה שם שכל תרעומות הרי"ח טוב הוא על מה שמחליט בדעתו שמבין הע"ח על בוריו וכו' ובא שם בלשונו שפשוט שגם בעלי בתים לומדים רק שלא יחשבו שהם מבינים הדברים על בוריים דכולי האי ואולי. וכן **הג"ר יהודה פתיה** תלמיד הבן איש חי בהקדמתו לס' **בית לחם יהודה** על ע"ח כתב שמידת הדין נסוגה רק ע"י עיסוק בחכמת האמת. וזכות חכמת האמת שעסקו בה הבן איש חי זלה"ה והג"ר שמעון אגסי זלה"ה היא שהיתה עומדת למגן וצינה נגד מידת

תמצא אפילו זכר מהם. כי הם הדברים שכיסם עתיק יומין, כנ"ל בגמ'. ואדרבה אמור אתה אם אפשר להרהר ואפילו להעלות על הדעת שכל אלו הצדיקים המפורסמים שהם גדולי האומה משופרא דשופרי, כגון: ספר יצירה וברייתא דר' ישמעאל, ורב האי גאון, ורב חמאי גאון, והר"א מגמייזא, ויתר הראשונים עד לרמב"ן ובעל הטורים ובעל השו"ע והגר"א ובעל התניא ויתר הצדיקים זצ"ל שמהם יצאה לנו כל התורה הנגלית, ומפיהם אנו חיים לידע המעשה אשר נעשה למצוא חן בעיני ה' ית'; והרי כל אלו כתבו והדפיסו ספרים בחכמת האמת. כי אין לך גילוי גדול מכתבת ספר אשר הכותב אותו אינו יודע מי הם המעיינים בספרו, שיכול להיות רשעים גמורים יסתכלו בו. ואם כן, אין לך גילוי רזי תורה יותר מזה. וח"ו אפילו להרהר אחר מיטתם של קדושים וטהורים אלו, שיעברו אפילו כקוצו של יו"ד על מה שכתוב ומפורש במשניות ובגמ' שאסור לגלות אותם כמ"ש באין דורשין (תגינה). אלא בהכרח שכל הספרים הנכתבים והנדפסים המה בבחינת טעמי תורה שעתיק יומין כיסה אותם מתחילה, ואח"כ גילה אותם בסוד חין אוכל ישעם כנ"ל שסודות אלו לא רק שאין איסור לגלותם, אלא אדרבה מצווה גדולה לגלותם, ומי שיודע

קבועים בנגלה, יכול וצריך לקבוע לו עיתים ללימוד פנימיות התורה. וכן הייתה דעת הרב ששון מזרחי, הרב מרדכי שרעבי, הרב שמואל דרזי עכ"ל שם.

נוסף להכלל, ומכריע על הכל, הוא דעת האר"י ז"ל שכבר ראינו בפרק הקודם שסב"ל שאם אין האדם מצליח בלימודי הנגלה, שומה עליו ללמוד ח"ן. הרי מוכח שגם אדם שכלל אינו בגדר תלמיד חכם, ובוודאי לא מיחידי הדור, גם הוא יכול לעסוק וצריך לעסוק בחכמת האמת.

הדין בבגדאד. ובעוצם כוחם ואונם היו דוחים את הגזרות מה שלא היה יכול לעמוד נגד מדה"ד זכות כמה צדיקים וחסידים העוסקים בחי' התורה שבאותו הדור עכ"ד, ועי"ש שם עוד סיפור ארוך שהביא מעניין זה מה שארע בבגדאד. וכן הורה למעשה הגר"י כדורי זלה"ה והובאו דבריו בדברי יצחק עמ' רנה'. וכתב שם עוד, שכדי ללמוד קבלה אין צריך להיות אב"ד אלא כל אברך נשוי ויר"ש שיודע הלכות ומקיימם ויודע ללמוד סוגיות הש"ס לבד, ולומד שיעורים

סיכום

- א. דעת כמה מגאוני הזמן שלימוד חכמת הנסתר נועד רק ליחידי יחידים.
- ב. מה שטענו שדעת הראי"ה שעסק הנסתר הוא רק ליחידי יחידים, אינו נכון. שכן מדברי מרן הראי"ה במקומות רבים מכתביו משמע שהלימוד נועד לכלל ציבור תלמידי החכמים.
- ג. כך גם דעת גדולי הדורות המובהקים ואבות הקבלה, כרמ"ק, האר"י, השל"ה, בעל עבודת הקודש, הרמ"ז, החיד"א ועוד.
- ד. הוכחה גדולה לזה יש גם במה שגדולי ישראל פרסמו דברי קבלה בדפוס ובפרהסיא.
- ה. כך גם דעת גדולי חכמי הקבלה הספרדים שבדורנו.

היוצא למסקנה

אחר שראינו דעת כל גדולי האומה אלו, שהוכחנו שסברו שאין לימוד החכמה רק ליחידיים אלא לכל בר בי רב ובוודאי לתלמיד חכם אפילו בגדר לומד בינוני - כפי שראינו לרמ"ק בפרק הקודם, ולאר"י ז"ל אפילו שאין לו ידיעה בנגלה כמעט, הרי שמוכן שחובת לימוד חכמת האמת היא לכל ישראל ולא ליחידיים.

פרק ד - שצריך יראת שמים ללימוד חכמת האמת

הנשמע מהגמרא לחיוב יראת שמים כתנאי ללימוד ח"ן / מדעות גדולי
ישראל בזה / סיכום / היוצא למסקנה

הנשמע מהגמרא לחיוב יראת שמים כתנאי ללימוד

תורה לבין לימוד נגלה דתורה. שכן על דברי רבי חנינא בר חמא שהסיק ש"אם תלמיד הגון הוא יפוצו מעינתיו חוצה, ואם לאו יהיו לך לבדך", כתב רש"י: "אם תלמיד הגון הוא אמור לו סתרי תורה, ואם לא יהיו לך לבדך". ומכאן שדווקא בעניין סתרי תורה יהיו לך לבדך. הרי, שאף אם בנגלה דתורה גם כשאינו הגון (לרש"י) אם בא ללמוד אפשר ללמוד, אין הדין כך בסתרי תורה. **ובעבודת הקודש** (חלק ד פ"ב), כתב ע"פ דברי ר' אמי בגמ', כי יש תנאים למסירת סתרי תורה ואחד מהם הוא נשוא פנים. ופירושו: "שיהיה בעל מעשים גדולים בקיום המצות בפועל לשמן בכונה הראויה, עד שנושאים פנים לדורו בעבורו למעלה".

איתא בגמרא חגיגה (דף יג ע"א): "אמר רבי זירא אין מוסרין ראשי פרקים אלא לאב בית דין ולכל מי שלבו דואג בקרבו. איכא דאמרי והוא שלבו דואג בקרבו אמר רבי אמי אין מוסרין סתרי תורה אלא למי שיש בו חמשה דברים שר חמשים ונשוא פנים ויועץ וחכם חרשים ונבון לחש".

מהגמ' בחגיגה הנ"ל ומדף יא' עולה, כי הדעה המקילה ביותר היא דעת ר' זירא, ולדעתו (על פי חד מאן דאמר) מוסרין ראשי פרקים לכל מי שליבו דואג בקרבו. והנה **רש"י** ביאר כי הכוונה "שאינו מקל ראשו", **והמאירי** סיכם שאין מוסרים סתרי תורה אלא "לאדם הגון".

עוד יש לדעת **ש"רש"י** בתענית (ז ע"א) יש להבדיל בין לימוד סתרי

מדעות גדולי ישראל בזה

מדות אלה יחד הוא: כי היראה צריכה אליו פן יטעה ויחטא, ועוד שהוא עוסק במקום להבת שלהבת...וקרוב בעיני שצריך גם להצטרף אל שלש אלה הדאגה מזמן הנעורים הפגום, וגם החרטה מהפעולות החולפות שהם מסך קצת מבדיל. ובפירוש אמרו בספר התיקונים, כי העבירה קליפה אל השכל מהשכיל בנעלם, וכאשר תתעלם מן המשכיל ההלכה יעסוק במצות שהן מימין ואז ישיג הסוד, עד כאן כוונתם במלות שונות".

ועיין עוד בדברי ר' חיים ויטאל נאמן בית האר"י זלה"ה בהקדמתו לשער ההקדמות, ושם כתב והודפס ג"כ כהקדמה לע"ה: "אל יאמר אדם אלכה לי ואעסוק בחכמת הקבלה מקודם שיעסוק בתורה במשנה ובתלמוד כי כבר אמרו רבנו ז"ל אל יכנס אדם לפרדס א"כ מלא כריסו בבשר ויין והרי זה דומה לנשמה בלתי גוף שאין לה שכר ומעשה וחשבון עד היותה מתקשרת בתוך הגוף בהיותו שלם מתוקן במצות התורה בתרי"ג מצות".

ועוד כתב בהמשך דבריו: "לא נברא האדם אלא כדי שילמד חכמת הקבלה אלא שיהיה גופו נקי בתחילה ע"י המצוות המעשיות שכל תכליתן לדבר זה, והם מוכרחים עכ"פ. ואח"כ תוכל

בספר הפליאה לר' אביגדור קרא (למגדולי המקובלים הראשונים בד"ה ראה והבן י מהו"ה א מאדנ"י) כתב: "ודעו לכם שזה הסוד הי"א סוד נסתר ונעלם, ואין ראוי לגלותו לא זה ולא שום סוד מסודות התורה כמו סוד איוב וסוד מט"ט וסוד היבום...ולא שום סוד מסודות הקבלה לאנשים נבזים שאין יראת שמים עליהם להגות בתורתו ולעשות מצותיו, ועליהם אמר הכתוב: 'כי גוי אובד עצות המה, ואין בהם תבונה. חכמים המה להרע, ולהטיב לא ידעו, ונפשם מכוחות הטומאה. לכן יענו עזות, ומה להם באהל ה'?! כי חברתם חברת מום זר, שמוצא א' להם, ועליהם ארז"ל: 'שקץ הם לטומאת אוכלים'".

הרי שלדעת אותו גאון קדמון, אין למסור שום סוד אלא למי שיש בו יראת שמים.

דברי האר"י והרמ"ק בחיוב יראת שמים ללימוד

גם הרמ"ק באור נערב (ח"ג פ"ב) כתב כי יראת ה' מוכרחת ללימוד, וכך לשונו: "בדרך הלימוד. צריך שתשתתפנה אל הלומד היראה והשמחה יחד, כדכתיב: 'וגילו ברעדה'. ותשתתף אל שתי מדות אלה הענווה. ואמנם, טעם אל שלש

“אין לאדם ללמוד חכמת קבלה אלא עד שימלא כריסו בנגמ' ופוסקים ויהיה ירא שמים גדול ויושב תמיד ועוסק בתורה, אבל בלא זה אסור”.

גם האדמו"ר מזידיטשוב שהקל בתנאי הלימוד, הכריח קיום יר"ש

ואף על פי שהאדמו"ר מזידיטשוב זי"ע, שהיה שר בית הזהר ומארי דרזין, הקל קצת בלימוד חכמת הקבלה לפשוטי עם לכאורה, אבל לך נא וראה אזהרותיו בספה"ק סור **מרע** בתנאים שהתנה עם הבאים בסוד ה', דשורש ומקור לכל שלמוד החכמה ויעסוק בה לשמה. ובאזהרה א כתב: “עיקר הלימוד יהיה לגמור ולקיים כל הכתוב בספר וכו' ואז יעיד עליו יוצר בראשית שלא יגיע אליו שום היזק וכו'. ובאזהרה ד' ממחרח"ו, לקיים כל מילי דרבנן ולתקן המעוות ושלא לבוא לידי חטא אפי' שוגג. ואם כי אא"ז כתב שם דמכל מקום אם ח"ו נלכד באיזה מעשה אשר לא יעשה אל יהיה נסוג אחר לעזוב קדושתו ולעזוב בשביל זה לימודו וכו', אמנם תעשה תשובה ותבקש מבעל הרחמים ויתכפר לך וכו', ותמיד בכל עת ובכל שעה יזכור בוראו ית' ויפשפש במעשיו וכו'”.

עוד כתב באזהרה חמישית שיש להזהר מהכעס והגאות וכו'. ובאזהרה ו- ח הרחיב הדיבור על עניני טהרה

הנשמה הנקראת נר ה' נשמת אדם להאיר בגוף הזה כנר הנתונה תוך עשית זכויות, ומאירה ונותנת לו כוח להבין סתרי תורה ומגלה עמוקות מני חושך. וזה סוד: 'מצוות ה' ברה מאירת עיניים'. ר"ל: להבין סתרי התורה על ידה שהם תכלית הכול”.

הרי שקיום כל מצוות התורה מוכרחות הם לעיסוק בחכמת הנסתר וקיומם הוא עניין מהותי אחד עם הלימוד.

ועי' עוד בשו"ת ב"ח הישנות (סי' ה) שכתב שחכמת הקבלה כולה יראת שמים ומובן שתלויה בה.

גם בדברי האלוקי הריב"ש טוב בספר בעל שם טוב על התורה, פרשת ואתחנן, הסכים לזה וכתב שלימוד חכמת האמת נקרא נסתר, כי נסתר נקרא מה שאין אדם יכול להשיגו, כמו טעם של המאכל שאי אפשר לתארו לאדם שלא טעם טעם זה. כי הלא כל מי שרוצה ללמוד הספר פתוח לפניו ואינו נסתר, ואם אינו מבין הרי הוא עם הארץ, ולפני איש כזה, גמרא ותוספות גם כן נקרא נסתר, אלא ענין הנסתר שבוספר הזוהר וכתבי האר"י ז"ל הכל בנויים על פי הדבקות האלהית עכ"ד. כלומר שהדבקות והיראה מוכרחות ללימוד הנסתר באופן מהותי.

גם החיי אדם (חלק ראשון כלל י) כתב:

השמים בלימוד חכמת האמת וסב"ל שאף שנחלקו ראב"ע ור"ג אם יכנס לביהמ"ד מי שאין תוכו כברו זה אינו בחכמת האמת שזה בוודאי ראב"ע מודה לר"ג.

להרחיק 'המכונים לקבלה'

ועי' עוד מה שצעק בזה **הגר"ע יוסף בשו"ת יחוה דעת** חלק ד סימן מז והזהיר מפני ה"מכונים" הקרוים "מכון ללימוד קבלה" שמלמדים שם ללא יראת שמים כמה שהדבר חמור ויש להזהיר ולהרחיק בזה ובפרט בלימוד חכמת האמת. גם הרה"ג **נאמן ס"ט מאזוז** שליט"א באור תורה כתב שמי שהגיע לגיל 20 ופת בסלו ויראת ה' טהורה על פניו ומתנהג בקדושה וטהרה וזריזות וחסידות יכול ללמוד נסתר.

ופרישות, וכתב שם לעניין השינה שלא תהיה כשינת הבהמה אבל תכלית השינה יעיין בכוונת ק"ש שעל המטה וכו' ואם אין באפשרי לא יוכל לעלות כי הכלל בזה שלא להונות את עצמו ולמדוד הכלי שלו לכל תנועות עבודה תמה אם הוא זכאי והגון לדבר גדול וכו'. ובאזהרה י' כתב שימנע מכל דיבור שאינו של מצוה ושכל דיבוריו יהיו בתיקונים ויחודים עיי"ש. ובח"ב "עשה טוב" ביאר מה הם התקנות והאזהרות שיתנהגו אלו החפצים ליהנות מאור פני מלך חיים. ואף שמלהיב ומעורר בספה"ק הנ"ל את לבות כל ישראל לעסוק בחכמה זו, מ"מ התנאי לזה הם ההנהגות והאזהרות, שמי שלא נזהר בהם הוא כקוצץ בנטיעות ח"ו. ועי' בשו"ת **דברי יציב** חלק יורה דעה סימן קלז שדיבר על חובת יראת

סיכום

- א. מהדעה המקילה ביותר בגמ' חגיגה עולה שאין מוסרים סתרי תורה אלא למי דואג בקרבנו. היינו שאינו מקל ראשו (רש"י), או שהוא אדם הגון (המאירי).
- ב. ע"פ רש"י יש לחלק בין לימוד נגלה לבין לימוד סתרי תורה שאין ללמדם אלא לאדם הגון בעל יר"ש. וכן מובן מדברי עבודת הקודש וס' הפליאה.
- ג. גם ע"פ הרמ"ק והאר"י יש חיוב ליר"ש כדי ללמוד חכמת האמת וזהו עניין מהותי אחד עם הלימוד ולהשגתו.
- ד. וכן דעת גדולי הפוסקים והחסידות כמו הב"ח, הבעש"ט, האדמו"ר מזידשטוב, הדברי יציב, הגר"ע יוסף, הגר"מ מזוז.

היוצא למסקנה

בלימוד חכמת האמת אין חולק שצריך האדם להיות זהיר בקיום כל דברי התורה דברי תורה ודברי סופרים עד מנהגי ישראל שהם תורה ולהזהר מכל נדנוד עבירה, מצורף ליראת שמים טהורה, ומשתדל בכל כוחו בטהרה וזריזות, ובלא זה אין מי שיתיר לו ללמוד אף בעצמו

פרק ה - אם מסוכן ללמוד שמא יטעה ויהיה בכלל קוצץ בנטיעות

טענת המתנגדים ללימוד שמא יטעה / ביחס ללימוד הנסתר שמא יטעה ויזיק / מבאר שאי לימוד החכמה מביא לנזקים / מדוע אין לחשוש להגשמה / סיכום / היוצא למסקנה

טענת המתנגדים ללימוד שמא יטעה

אף תחילת הבנה בהם הרי הוא מזיק לעצמו ולסביבתו.

הן אמת שכן כתבו כמה מגדולי ישראל שבכל הדורות ואף מהראשונים. כך למשל כתב **המהרש"ל** (בשו"ת בס"י צח) שמי שלא ידע להשיג הסודות על נכון רק יבוא לקצץ בנטיעות ולכן "אהובי אל תלך איתם ואין לך עסק בנסתרות המתיהרים בחידושים וידעו הגלויים וכו'".

ובשו"ת **הרמ"א** (סי' ז) כתב: "אומר אני שאם אברח אברח יתר מלעסוק בקבלה ולהבין בעצמי מדבריהם ממה שאברח מלעסוק בפילוסופיה כי יותר יש לחוש, שלא יטה בענייני קבלה כמבואר ממה שכתב הרמב"ן בהקדמת פי' לתורה".

וכן דעת **הרא"ם** (בשו"ת סוף סי' א), שהקבלה היא חכמה רבה איומה

דעת חלק מגדולי הדורות למנוע הלימוד שמא יטעה וינזק

אחד הסיבות להרחיק אנשים מלימוד חכמת הנסתר, שננקטה ע"י חלק מגדולי הזמן, היא שכל הלומד ואינו מבין את הדברים על בוריים, הורס אל ה' ומקצץ בנטיעות. וכן כתב גאון ארוך בדורינו ששיבושים נוראים יוצאים מכך שלומדים. שהנסתר מתעוות והאמיתות היותר עליונות שהעולם מושתת עליהם מתחוללות והופכות למגושמות וקטנות, ומזה נמשכים אסונות שאין לתארם. שהנסתר הוא נסתר בעצמותו ובמהותו, ומוסתר בהשגחה אלוקית כדי למנוע מאיתנו טעויות וכישלונות. וברוך המקום שהצילנו מכל אותם שיבושים ועוותים שהיינו עלולים ליפול אליהם לולי הסתרת הנשגבות העליונות, ולכן הסיק הרה"ג הנז"ל שהמתיימר להבין בדברים שאין לו

ועוד כתב בתולדות יעקב יוסף (ריש פר' בראשית) שאם ידע שהמחשבה זרה שבאה לו בתפילה או בלימוד היא מקום בו הקב"ה מסתתר, אין זו יותר הסתרה.

וכן מקובלנו מה שאמר הבעש"ט שאין להאמין למי שיתן עצה להמנע ממחשבות זרות. ובס' ראשית חכמה (שער האהבה פי"א) כתב שתולדת המחשבות זרות מהעוונות, ומובן א"כ שאין אדם שניצול מהם, דאין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא. וכן כתב הרצ"ה מלובלין בספר צדקת הצדיק (אות רלג) שלהנצל ממחשבות זרות והרהור שחוץ מרצון השם יתברך כל היום זה אי אפשר אלא מי שנקי לגמרי מנגיעה לגופו. והיינו כאשר כבר הרגו ליצר רע כדוד המלך ע"ה ומאן דנצח בקרבא יהבין ליה וכו' צלותא, כמו שמובא בתיקוני זוהר (סוף תיקון י"ג). כי מי שאינו נקי ממחשבות זרות כל היום, לא ימלט גם כן ממחשבות זרות בתפילה וכמו שאמרו (בבא בתרא קס"ד ע"ב) דעיון תפילה אין אדם ניצול ומשמע דעל כל אדם קאמר".

הרי לנו מבואר מכל הנ"ל, שרק אדם שהרגו ליצה"ר כדוד המלך ניצול ממחשבות זרות. וא"כ מי הוא זה ואיזהו שיוכל לומר על עצמו כן?!

ויותר מזה תראה מה שכתוב

כנדגלות וכו' אך בזמנינו אפסה מדע הזה וסתרי תורה נעלמו. וכל המחזיקים בה יקרה לו מההיזק, ודי לנו במה שהורונו חכמי הקבלה האמתית וכו' והוא הנקרא תורה שבע"פ ובדברים אלו מחויבים להתעסק כי הם חיינו ואורך ימינו. אך יתר הרמזים נשאר להתעסק בהם יחידי סגולה זמנים אשר לפנינו. ובזמנינו זה תם זכות אבות ואין מחזיק בצדק בחכמה הזאת.

האם מי שיש לו מחשבות זרות אינו יכול ללמוד ח"ן?

ועי' עוד בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רכ) שהביא מעשה מהגה"ק מצאנז שגער במי שרצה ללמוד כשיש לו מחשבות זרות בתפילה, ואיך יהיה יכול ללמוד חכמה זו ולא יהיו לו מחשבות זרות.

וברואי זאת תמהתי כשעה חדא, שהרי מקובלנו ממרן אור שבעת הימים הבעש"ט הק' כי מחשבות זרות הם מסוד השבירה ורפ"ח ניצוצין שצריך האדם לברר בכל יום ולהעלותם (כתר שם טוב קיב, רנג). עד שאין מ"ז של היום דומה לשל מחר, והרי לפי זה מוכרח שהם באות לו לאדם. אלא אם כן תיקן כל מה שראוי לתקן, ואדם כזה מקומו בעולם העליון. וא"כ אין אדם ניצול מזה. ואיך אפשר שעד אז לא ילמד?!

לימוד הנסתר יהיה כפרשת בן סורר ומורה, וכהלכתא למשיחא? ולענ"ד אם אמר כן האדמו"ר היה זה רק כדי לדחות את המבקש הנ"ל שרצה ללמוד. שאולי ראה בו האדמו"ר איזה סימן שהיה נראה לו שאין לו ללמוד מאיזו סיבה כלשהיא.

בשאלות לגר"ח מוולאזין אות מא' (בכתר ראש קלו) שאפילו מחשבה רעה ואסורה גם הראשונים לא נצלו ממנה, וכל האיסור הוא הארכה במחשבה. ואדרבה אם מסיח דעתו ממנה כופה לסט"א. וא"כ, שאין אדם ניצול מכל זה, וכי

ביחס ללימוד הנסתר שמא יטעה ויזיק

ומתעסק ומשתדל במעשה מרכבה, מקובל לפני הקב"ה כאלו מתפלל כל היום, שנאמר תפלה.... מאי שגינות, כמא דאת אמר (משלי ה, יט): 'באהבתה תשגה תמיד'. ומאי ניהו? מעשה מרכבה...ותימא וכי באהבתה שוגים, אדרבא מי שלבו חושק בתורה אי אפשר לו לבא לידי שגיאה כי על ידי חשקו יעסוק בה ולא ישגה! אלא ודאי היינו מעשה מרכבה, שאדם חושק בה ומרוב חשקו צופה בדברים נסתרים ואי אפשר שלא יכשל, והוא נחשב לו לצדקה וכאלו מתפלל כל היום, והטעם לזה יתבאר בסיעתא דשמיא, כי אין אדם נתפס אם יטעה בענין כזה: ואל תשיבני מאלישע מכמה טעמי. חדא מינות שאני, כי ח"ו אש היא עד אבדון תאכל. שנית, שכבר פירשו חוץ מאלישע אחר שמכיר את קונו וכו' (חגיגה טו ע"א). ועי"ש עוד מה שמרחיב בזה.

הרמ"ק – אין לחשוש שמא יטעה

ואחר כל זאת, יש לך לדעת שאין כן דעת הרבה מגדולי ישראל, ולא חששו להתיר ללמוד משום שמא יטעה. וכן הוא בייחוד אצל אבות הקבלה שדחו טענה זו מכל וכל, והרי הם מארי דשמעתא בזה.

הנה הרמ"ק באור נערב (ח"א פ"ד) כתב: "יש כת שלישית שיתרחקו מן החכמה הזאת לאומרם כי קרוב האדם לטעות בה וליפול באחד מן הטעויות הנוגעים במקום גבוה. והנה הכת הזאת כוונתם רצויה ומעשיהם אינם רצויים. הן אמת צדקו באומרם כי קרוב האדם לטעות בדברים הנעלמים אבל עם כל זאת לא יאשם. וכן פירשו רבותינו בספר הבהיר אות סח' וזו לשונו שם: שאלו תלמידיו את ר' רחומאי. מאי דכתיב תפילה לחבקוק הנביא וכו' תהילה מבעי ליה?! אלא כל המפנה לבו מעסקי העולם

נאמר: 'ראית איש חכם בעיניו תקווה לכסיל'. ואם שהע"ה אשר עליו נאמר: 'זיחכם מכל האדם' וכו' אמר בסוף ימיו בעת שחבר קהלת: 'אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני' ולא בדעתו כלל לחשוב שכבר נתחכם, אלא חשב שאפשר שלעתיד יתחכם כמ"ש: 'אמרתי אחכמה' לעתיד ע"י היגיעה, ועכ"ז ראה אח"כ כי טעה בזה, וכמ"ש: 'והיא רחוקה ממני'; ומה יעשו הפתאים היתושים אשר בזמנינו זה בהיותם חכמים שמחים בחלקם וששים בעבודתם?!"

ועי' עוד מה שכתב **המהר"ו** באזהרותיו בסוף ההקדמה הנז"ל (דף ה ע"ב) ד"ה העתק, שגם אם אדם מובטח לו שאע"פ שיראה לו כמה ספיקות ודברים תמוהים ואמר בלבו רק מחסרון שכלי אני לא משיג, ולא שח"ו בדבר עצמו יש פקפוק, לזה האיש מצווה ללמוד עמו, שמתוך כך מתוך שלא לשמה בא לשמה. ואין איסור אלא למי שאין לו כח לעמוד בהיכל המלך ויבוא לידי כפירה ח"ו, בחושבו שהוא חכם גדול ואינה מצידו. עכ"ד.

ועי' עוד במה שכתב הר"א **שר שלום באזילה באמונת חכמים** (שער כ) להוכיח כי כיון שהיסודות בחכמה זו מוסכמים ומוסדרים אין בזה כל כך חשש לנפילה ובוודאי שלא לנזק,

עוד כתב שם בפרק ה' שעם היות נזק הטעות מרובה, עם כל זה היינו דווקא למי שלא הגיע להוראה אך מורה, אבל לעניין לימוד בעצמו אינו נמשך מן הטעות נזק כלל, אדרבה יש לו שכר אלא שאין שכרו מרובה כשכר העומד על אמיתת הדברים. עכ"ד.

כן דעת האר"י ז"ל

ודע, שכדברים הללו פסק **המהר"ו** (בהקדמתו בדף ג) נאמן בית האר"י ז"ל שהוא גדול הפוסקים בענייני לימוד הנסתר. וכך כתב שם: "יש כת אחרת והם קצת ת"ח חריפים ומפולפלים, עוקרי הרים וטוחנן זה בזה בפילפולם בבית המדרש. עליהם נאמר: 'ראיתי את ההרים' וגו' רועשים ומתייראים לגשת אל מקום אש אוכלה - הם רזי התורה. דבריהם כגחלי אש להבת שלהבת, ומתייראים פן יצרבו במ צרבת. כעניין ההוא ינוקא דהוה דריש בחשמל ונפק אשא מיניה ואכלתיה. ומה טוב ומה נעים חלקם אם עלתה להם כך וישרפו בקדושת שמו יתברך - כי אש אוכלה הוא. ועל כיוצא באלו נאמר: 'ראמות לאויל חכמות'. ולכן בשער עשר ספירות לא יפתח פיהו. ובלי ספק כי החושבים כך אוילים הם. כי לולי שהם חשובים בעיניהם - די להם אותה החכמה הפשוטה שידעו בה וכבר הם חכמים - לא היו נמנעים מליכנס מפנימיותה. ועל כיוצא בזה

מי שטועה בחכמה הנגלית הוא המטוכן

ומכאן תראה כי הדברים ממש הפוכים, ולא עוד, אלא דווקא מי שטועה בחכמה הנגלית זוהי הטעות הנוראה. שכן כתב **המהר"ו** שם בהקדמה: "הנה דבריהם כחלום בלי פתרון ורזיה וסתריה הפנימים הנקרא נשמת התורה הם הם פתרון החלום הנפתר בהקיץ. בסוד: 'אני ישנה ולבי ער'. וכמ"ש חכמים ז"ל: 'במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבלי', אשר איננו מאיר אלא ע"י ספר הזוהר הם הם רזי תורה וסתריה אשר עליהם נאמר: 'תורה אור'...ואל יתמה האדם בראותו ס' הזוהר איך קורא אל המשנה שפחה וקליפין, כי עסק המשנה כפי פשטיה אין ספק שהם לבושין וקליפין חצונים בתכלית אצל סודות התורה הנגנזים ונרמזים בפנימיותה כי כל פשטיה הם בעה"ז בדברים חומרים תחתונים: אמנם הם קליפין טובים למאכל כקליפת קנה הבושם ולכן בהיותם מביני פשטי המשנה כהלכתא בלתי טעות, נקרא עץ הדעת טוב. אבל כאשר ח"ו שוגים בה, ומטמאים את הטהור ומכשירין את הפסול ומתירין את האיסור, אז נהפכת לעץ הדעת רע ומר להם".

הנה מבואר ע"פ דברי קדוש ה' האר"י ז"ל, כי דווקא הטעות בלימוד נגלות התורה היא המזיקה.

ואדרבה בחכמת המעשה החשש יותר.

וכדברים הללו כתב גם ר' **אשר זעליג מרגליות** ב"קול אומר קרא" עי"ש באריכות.

הראי"ה קוק זצ"ל – אין לחשוש מכשלון בהגיון הנסתרות

ואתה דע, שכדברים אלו כתב **מרן הראי"ה קוק זצ"ל** (בקובץ ג פס' קמד) וזה לשונו: "אע"פ שהרבה נכשלו מההגיון בנסתרות אין המוכן להשכלה רוחנית צריך להיות נסוג אחור מחפצו הקבוע להיות הוגה דעות. וכמו כל ענייני החיים שהם מלאים מכשולות ומכל מקום הולכי תום ילכו לבטח דרכם ועזרת ד' תשגבם, כן הוא ביחס החיים הרוחניים".

וכן כתב **באגרת עו'** (עמ' פא): "אין ערך לעוסק בדא"ח בספה"ז ובשאר כתבי האר"י ז"ל הברורים. ואע"פ שלא בא עדין למידה זו להבין בעומק העיון את יסוד העניין, ודילוגו עלי אהבה וסוף הכבוד לבוא. כי ע"י העסק התמידי יגלו שערי אורה ופתחי חכמה לכל הולך התם בדרך ד' אשר חמדה נפשו לקרב אל היכל מלך הכבוד חי העולמים ב"ה. וע"כ ברוכים יהיו כל המתנדבים לעבוד בחכמה אפי' שעה או שתים מדי יום ביומו".

דכורא. 'וכעבות העגלה חטאה'. מאן חטאה? דא נוקבא דאקרי חטאה. איהו משיך ההוא דאקרי עון באינון חבלי השוא, ולבתר כעבות העגלה חטאה - לההיא נוקבא דאקרי חטאה, דתמן אתקפת למהוי טס לקטלא בני נשא, ועל דא (משלי ז, כו) 'כי רבים חללים הפילה'. מאן הפילה? דא ההיא חטאה דקטלת בני נשא. מאן גרים דא? תלמיד חכם דלא מטי להוראה ומורה. רחמנא לישזבן. א"ר שמעון לחברייא: במטותא מנייכו, דלא תפקון מפומייכו מלה דאורייתא דלא ידעתון ולא שמעתון מאילנא רברבא כדקא יאות, בגין דלא תהוון גרמין לההוא חטאה לקטלא אוכלוסין דבני נשא למגנא, פתחו כלהון ואמרו רחמנא לישזבן".

ואל תאמר שזהו דווקא בלא הגיע להורות ומורה, שהרי דיבר בתחילה על מי שמחדש חידוש שלא בנסתר ושלא כדין, ולא במורה. וכן הזהיר רשב"י את החבורה שלא יוציאו מילה מפיהם שלא שמעו מאילנא רברבה. וזהו לא דווקא בהוראה. אלא שהוסיף על המורה אזהרה, שבהוראה הוא עוד מוסיף חטאה וקטיל בני נשא עי"כ, רח"ל.

הרי לך שדווקא הטעות בנגלה היא העלולה לנזקים, ולא בנסתר.

וכן מבואר בהקדמת הזוה"ק (ה ע"א) וזה לשונו: "ולאמר לאינון תרעין ומלין דמצויינין אלין על אלין, עמי אתה, אל תקרי עמי אתה, אלא עמי אתה, למהוי שותפא עמי. מה אנא במלולא דילי עבדית שמים וארץ, כמה דאת אמר (תהלים לג, ו) בדבר יהו"ה שמים נעשו, אופ הכי את, זכאין אינון דמשתדלי באורייתא. ואי תימא דמלה דכל בר נש דלא ידע עביד דא? תא חזי: ההוא דלאו אורחיה ברזין דאורייתא, וחדש מלין דלא ידע על בורייהון כדקא יאות - ההיא מלה סלקא ונפיק לגבי ההיא מלה 'איש תהפוכות לשון שקר', מגו נוקבא דתהומא רבא ודלג חמש מאה פרסי לקבלא לההיא מלה, ונטיל לה ואזיל בההיא מלה לגו נוקביה, ועביד בה רקיעא דשוא דאקרי תהו, וטס בההוא רקיעא ההוא איש תהפוכות, שיתא אלפי פרסי בזמנא חדא. כיון דהאי רקיעא דשוא קאים, נפקת מיד אשת זנונים, ואתקיפת בההוא רקיעא דשוא היא, ואשתתפת ביה, ומתמן נפקת וקטלת כמה אלפין ורבוון, בגין דכד קיימת בההוא רקיעא, אית לה רשו ויכולתא למהוי טס כל עלמא ברגעא חדא, ועל דא כתיב (ישעיה ה, יח): 'הוי מושכי העון בחבלי השוא'. העון דא

מבאר שאי לימוד החכמה מביא לנזקים

‘ויררהו ה’ עץ וימתקו’ ע”י המשיח. וכמ”ש בפרשת נשא בר”מ ד’ קכ”ד ע”ב וז”ל: ‘ובגין דעתידים ישראל למיטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזוהר יפקון ביה מן גלותא’ וכי”.

ועוד כתב שם: “ולכן אוי להם לבריות מעלבונה של תורה ואינם עוסקים בחכמת הקבלה שהיא נותנת כבוד לתורה, כי הם מאריכים הגלות וכל הרעות המתרגשות לבא בעולם כנ”ל במאמר שהתחלנו בהקדמתינו זאת וזה עצמו הוא ב”ק המכריז בכל יום ונרמז בפסוק קול אומר קרא...הנה הכתוב מעיד וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע בלשון שלילה. אוי לאזניים שכך שומעות, ואוי לעינים שכך רואות עדותו יתברך עלינו, ואין לנו לב לדעת לחזור ולהתעסק בחכמה הזאת להחזיק יתברך. כמ”ש: ‘ואביט ואין עוזר, ואשתומם ואין סומך’. והוא בהיותינו עוסקים בחכמה הזאת. כי ע”י תתקרב הגאולה וכביכול ישועתה לשכינת עוזו היינו ממהרים להצמיחה כמ”ש ותושע לי זרועי, לי ממש כביכול. וכנ”ל במאמר שהתחלנו בהקדמתינו זאת, כי הכל תלוי בעסק החכמה הזאת. ומניעתינו ולהתעסק בה היא גורמת איחור ועכוב בנין בית

דברי המהרח”ו והמקובלים על הנזקים שנגרמים בשל אי לימוד תורת הח”ן

עוד צריך אתה לדעת, שלעניין מה שכתבו המתנגדים כי הלימוד טרם הזמן והטעות מביאים לנזקים בעולם; על זה כתב המהרח”ו כי דווקא מי שלא עוסק בלימוד הנ”ל גורם אסונות נוראיים:

“כי הנה נתבאר במ”א הזה, כי עון אדה”ר בעץ הדעת טוב ורע הוא שלא בחר להתעסק בעץ החיים שהיא חכמת הקבלה. וזהו עצמו עון הערב רב האומרים למשה: דבר אתה עמנו ושמעה בעץ הדעת טוב ורע ואל ידבר עמנו אלהים פן נמות בסתרי תורה, כסברת הטועים קצת בני תורה אשר בזמנינו זה, המוציאים שם רע על חכמת האמת חיי עולם, ואומרים שכל מי שמתעסק בה ימות בקצרות שנים ח”ו. ולכן נשברו הלוחות הראשונות מסטרא דעץ החיים ונתנו להם מסטרא דעץ הדעת טוב ורע משנה שפחה דמטרוניתא, וגרם איבודא דחורבן בית א’ וב’ וגלות האחרון המר והארור אשר אנו בעו”ה עד דיתובן בני ישראל בתיובתא ובקשו את ה’ אלהיהם להכירו וליודעו ברזי תורה וידעו את מי הם עובדים ומי הוא מלכם. וכדין יזכו לעסוק בחכמת האמת כמ”ש:

לכל התיקונים. ועי"ש מה שביטל סברת המתרחקים מהלימוד ועוד כתב שם (פ"ח סי' כ"ד) כי מי שהי' יכול להשיג סודות התורה ולא השתדל להשיגן נדון בדינין קשין ר"ל.

והנה דברים אלו שהבאנו בשם המהרח"ו ושאר המקובלים, מנגדים ממש למה שכתב בהקדמת ספר מאורות האר"י ז"ל (בפרק יח עמ' צא), ששם כתב שאנשים הנקראים חרדים לומדים תורת הסוד אך אינם עומדים במדרגה זו, גורמים עוד לאריכות הגלות וגורמים שלא תהיה החכמה גנוזה בין מחמדיה ובמקומות הראויים.

וראית מה שהביא המהרח"ו להיפך ומקורו מדברי רשב"י בזוהר חדש (דף כח): "ווי לעלמא דאינון אטימין ליבא וסתומין עינין דלא מסתכלים ברזי אורייתא" עכ"ל. ועוד הביא מהתיקונים (תי' ל' דף עג): שגורמים ענייות והרג ואובדן. ועוד ראית כבר מה שהביא עוד המהרח"ו ז"ל שדווקא חוסר הלימוד הזה הוא שגורם אריכות הגלות, וכן ראית איך ששאר המקובלים הסכימו בזה על ידו. ואם כן מי אתן ואדע מניין יצא להם דבר זה היפך דברי הרשב"י ע"ה ופמליא דיליה. ועם זאת ברור כי איננו מדברים על לימוד של מי שאינם חרדים על דברו ית' ואין בהם יר"ש.

מקדשנו ותפארתנו המכונה ונקרא הדר הכרמל כמש"ה ראשך עליך ככרמל. וזמש"ה ראיתי והנה הכרמל מדבר כי לסבות הנ"ל היה הכרמל מדבר שם בעו"ה כנ"ל. כי כל דור שלא נבנה ב"ה בימיו הרי הוא כאלו נחרב בימיו, וכל עריו הם ערי יהודה נתצו גם הם וכל הרעה הזאת היא מפני ה' מפני חרון אפו. פי' מפני החכמה הזאת אשר עסקה להורות כי כל התורה שמותיו של הקב"ה וז"ש מפני ה' היא החכמה שאין מתעסק בה וגם ומפני חרון אפו פי' כי אין לו להקב"ה קורת רוח בעולמו אלא כאשר עוסקים בחכמה זו".

גם הגר"א ז"ל באבן שלמה (פי"א ויג') כתב כי הגאולה לא תהי' אלא רק ע"י למוד התורה ועיקר הגאולה תליא בלמוד הקבלה. וכן כתב בספר **סור מרע ועשה טוב לרבי צבי הירש מזדיטשוב זלה"ה** שם בהוספות הרצ"ה מדינוב, שמי שלומד חכמת האמת רק הוא ניצול מן המקטרגים (פס' ה' ג' ע"ב) והוסיף (בפס' ב) שרק בלימוד חכמה זו עושים סמיכה לשכינת עוזנו שמתענה בגלות. ממש היפך דברי המתנגדים.

גם הרמח"ל בהקדמת קל"ח פתחי חכמה ביאר שכיון שכל דור שלא נבנה ביהמ"ק בימיו כאילו נחרב בימיו, כך הוא בדורותינו ובייחוד בגלל עסק החכמה הזו שהיא ראש

ומה נעים שבת אחים גם יחד, ה"ה עסק העיון בש"ס ופוסקים ועסק העיון בסודות התורה חכמה האמיתית חכמת הקבלה. עכ"ד.

כך גם העירו גדולי הדורות השונים על הנזק הבא מחוסר לימוד חכמת האמת. כן העיר בריש פסקו הר"י **דילטאש**, שמי שאינו לומד עושה מצוות אנשים מלומדה עי"ש. וכן כתב **בספר הנהגות צדיקים - הנהגות ואזהרות מרבי שעפטיל בן השל"ה** שיראו אחר שימלאו כירסם בתלמוד ופוסקים לעסוק בחכמת הקבלה כי אין אדם ירא שמים מי שאינו לומד חכמה זו, ומי שלומד קבלה באימה וביראה יראה שנשמתו יהי בעולם האצילות.

מי שאינו לומד חכמת הקבלה הרי שיגשים את האלוקות

ועוד תדע שהיו מי שחששו להגשמת האלוקות ע"י מי שאינם לומדים. ועי' מה שכתב בספר **סור מרע ועשה טוב לרבי צבי הירש מזדיטשוב זלה"ה** וזה לשונו: "תאמין לי ידידי אותם שלא הריחו ביראת ה' בלמוד זאת החכמה הם מגשימים בעניני אלוקות, אפי' שהוא יודע שאסור לגשם, אבל מה יעשה אחר שאינו יודע שרשי צנורי היחוד להעלות הכל באחד. בבואו על דברי איזה אגדה ומקרא שכתוב יד ה' עיני ה' אזני ה' הגם שמכריח דעתו

עוד מדברי גדולי ישראל על נזקי אי הלימוד ודע שכדברים אלו כתב גם **בעמק המלך** (הקדמה שניה סוף פ"ד), ולדבריו הרחקת הלימוד מונעת קיבול התפילות ומאריכה הגלות. **ובשל"ה** עשרה מאמרות (המאמר הראשון, י) כתב: "מה שאמר הפסוק (תהלים צא, יד), אשגבהו כי ידע שמי, הוא סוד לימוד חכמת הקבלה אשר מחכימת פתי. ומי שלא ראה אור החכמה זו לא ראה מאורות מימיו, כי אז יבין וישכיל סוד אחדותו ברוך הוא וסוד השגחתו וענייני התוארים הנזכרים בתורה הנעלמים מחכמי הפילוסופים, אשרי עין ראתה כל אלה". ועוד כתב שם, כי הרבה בני אדם פורשים מזו החכמה, וכל הפורש ממנה פורש מהחיים הנצחיים הרוחניים. וברור א"כ כי אדרבה במניעת הלימוד יש נזק עצום לשלמותו של האדם.

גם **הרמח"ל** בפירושו למשלי (ה, יח) כתב שכל זמן שאינו מבין הסוד אפי' הפשוט אינו ברור בידו. ועוד כתב שם (ז, יב) שהעוסקים ברמז וסוד אין יצה"ר יכול להתגרות בהם.

וכן כתב בספר **מעין גנים בפ"א לבעל הבני יששכר**, כי התנהגות האדם בעסק החכמה האמיתית הגם שלא הגיע עדיין למדרגה שיהי ראוי לעמוד בהיכל המלך, עכ"ז לא פטר עצמו מעסק החכמה האמיתית, כי היא עיקר הצלחת הנפש. ומה טוב

שזכינו להתגלות עומק סתרי מקור תורתו"..
 על כל פנים הנך רואה כי הרחקת הלימוד גורמת נזק רב ולא כסברת המתנגדים.

שלא לגשם, אינו יכול. כי למה נקרא יד בבורא ב"ה וב"ש וכו'?! אבל כל התמונות והגשמות שהזכירו הנביאים וחז"ל הכל רומז לאותיות השם אשר מותר לצייר. אשרינו מה טוב חלקנו

מדוע אין לחשוש להגשמה

אין אמת לה אלא בהסרת הגשמות" ואם כן, הרי שאין כל כך סיבה לחשוש בלימוד הנסתר שמא יגשים מי שלומד, כיון שסתם ישראל תקוע בידיעה זו.

ודע שכן סבר גם הרמב"ם, שכן כתב במו"נ (ח"א פמ"ו) שהסיבה שחכמים נמשכו בתלמוד ובמדרשות אחר פשט דברי הנבואה ולא טרחו לבאר העניין העמוק שיש בדברי הנביאים, ולהסיר התארים הגשמיים שיש בזה, הוא "לדעתם, כי דבר זה בטוח הוא בו מן הספק ואין פחד עליו מטעות בו בשום פנים, אבל הכל על צד ההמשל והורות השכל לנמצא".

החשש בהגשמה הוא בעיקר כשיצאו מעשים
 מזה לפועל

עוד יש להוסיף מה שכתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל בקובץ א' (ל- לא) בהסבירו את עיקר הטעות שיש בהגשמה ובלימוד החכמות האלוקות. וזה לשונו:

הרמב"ם והסמ"ג – ישראל תקועים באמונת הייחוד ואין כל כך חשש להגשמה והנה, לעצם הטענה ביחס למה שחששו אותם גדולים שיבואו מי שילמדו ויטעו ויגשימו את מה שראוי להרחיק ממנו כל גדר של גופניות, הנה יש לענות בזה בשתיים: ראשית כבר לימדנו הסמ"ג בחלק מצות עשה (מצוה ב) ש"בענין היחוד אין צורך כל כך להאריך כי כל ישראל תקועים באמונה חזקה כי יוצר הכל הוא אחד מיוחד כמו שנאמר (דברים ו, ד) ה' אחד, ונאמר (שם ד, לה) אתה הראת לדעת וגומר, ונאמר (שם ד, לט) וידעת היום והשבת וגומר, ונאמר (שם לב, לט) אני אני הוא ואין אלקים עמדי ובמקרא יש מקראות רבות כאלו".

ובאומרו "אחד מיוחד" כוונתו למה שכתב למעלה מזה, שאותו אחד אינו אחד כשאר האחדים וכו', היינו שהוא אחד שלא מגדר הגשמות, והרי הורה כאן עניין הרחקת הגשמות (עי' מו"נ ח"א פ"א: "מה שצריך שיאמר בהרחקת הגשמות והעמיד האחדות האמיתית - אשר

עצמו או ביחס אליו, אלא רק בפעלים ובעולמות שפעל וברא, ובעיקר במתרחש בעולם האצילות. ואף שישנם סוגיות המדברות בבריאת העולם כסוגיית הצמצום שיש בהם נגיעה ביחס אליו ית', עכ"ז כל לומד פילוסופיה ומחשבת ישראל עוסק בסוגיות אלו הרבה יותר ולאין ערוך (כסוגיית התארים האלוקיים), וזה לא ראינו שדחו מללמוד (מלבד מעטים שנער יספרם).

ועתה הגע בנפשך, אף אם יטעה מאן דהוא ויגיע לידי הגשמה של אחד הברואים העליונים המופשטים מן החומר, איזה נזק גדול יהיה לו באמונתו? סו"ס כל הלימוד הקבלי עוסק במה שלאחר הצמצום, ושם הרי מובן שהכל מצומצם ומוגבל ממילא. ואף שאין זה חומרי ממש כבעולמות התחתונים יותר, עם זאת יש שם ענייני הגשם, שכן יש לעולמות אלו גבול - והוא גבול הצמצום - ותואר הגשם הוא מה שיש לו גבול (ראה מו"נ ח"א פרק עו' דרך שלישי). וכך **כתב בביאור עשר ספירות - לרבי עזריאל ז"ל** רבו של הרמב"ן (פסקה ז) שאף הספירות יש בהם גבול, שמלבד הבוי"ת אין דבר בלא גבול, ומזה תדע "שכל הבא בגבול יש לו שעור ויש לו גשמות, כי כל יש שנתפש בהרהור הלב קרוי גוף ואפילו הרוח ולפיכך הספירות - שהם כלל לכל מוגבל, הם

"אף על פי שהטעות בדברים האלהיים היא דבר מזיק עד מאד, מכל מקום אין עיקר ההיזק הנמשך מהמושגים המשובשים יוצא אל הפועל, עד כדי להמית את בעליו מיתת נשמה, רק כשהוא מתגלם במעשים, או לפחות כשהוא יורד לתוך דעות ורגשות כאלה שסופן מוכרח להתגלות במעשים. אבל כל זמן שהדבר עומד בצורתו המופשטת, אין כאן עקירה עקרית. ובזה הננו קרובים לסברת הראב"ד, שהשיג על הרמב"ם במה שקרא למי שמאמין בהגשמה באלהות מין. ונוכל להסכים, שכל זמן שאותו המגשם לא יעשה לו פסל ותמונה, הרי לא גמר את מחשבתו, ונשארה היא עדיין בחוג הרוח, שלא תוכל להיות נכללת בשם עקירה ויצאה מן הדת".

מדוע בלימוד ח"ן אין כ"כ חשש להגשמה

גם בשל סיבת הסיבה לכך שהחסרון איננו בעצם ההגשמה - כפי שביאר הראי"ה זצ"ל - אין כ"כ חשש מלימוד. שכן ביאר הרב בקובץ ח' (קכט) שהבעייתיות בהגשמה הגם שלא הגיעה לידי חסרון מעשי ועבירה על חוקי התורה של עשיית פסל וכל תמונה, הרי היא מצד שההעדר נמצא בהכרח בכל מתגשם. והנה, כל לומד בספרות הח"ן יודע שאין שם כמעט עיסוק בבורא ית'

עוסק בעצמותו ית' אלא בפעולותיו.

לרמב"ם: אף אם יש לחשוש להגשמה, התועלת הגדולה גוברת

עוד יש להוסיף. שהנה ראינו כי הרמב"ם גדול הלוחמים בהגשמה, הורה כי התורה וחז"ל השתמשו בתארים גופניים מפני שההמון אינו תופס מציאות קיימת אלא בציורים דמיונים גשמיים (מו"נ ח"א פכ"ו. ועי' עוד במידות הראיה אמונה פס' יד). ואע"פ שכתב מפורשות כי מה שמביא את טעות ההגשמה לאדם אינו ההשכלה אלא פשטי המקראות (שם שם לא), ולפי הרמב"ם המגשים אין לו חלק לעוה"ב והרי הוא מין אף אם עשה זאת מתוך לימודו (שם שם לו, הלכ' תשובה פ"ג ז), עם כל זה מבואר שהתורה וחז"ל העדיפו את הידיעה החזקה והמוחלטת שיש שם מציאות אלוקית. א"כ אפשר ללמוד מכאן, כי כיון שהתועלת גדולה כל כך בלימוד חכמת האמת- וכפי שהורנו לעיל, הרי שאף אם יש חשש רחוק לטעות, הרי שלא בשל כך נרחיק האנשים מללמוד.

שרש הגבול". (ואע"פ שבפרדס רימונים שער א פרק א כתב הרמ"ק שאין בספירות גבול וגשמות, אין כוונתו שהם אין סופיות. שהרי הורה בהמשך השער שהספירות הם מהות בתוך כלים מוגבלים. וכן כתב שם בהמשך כי הספירות יושגו בלב משכילי בני ישראל דרך מראה הנבואה. והרי ברור שמה שאין בו שום גבול ושום גשמות לא תיתכן בו תפיסה שכלית. שמשמעות התפיסה השכלית היא שהשכל מקיף בהשקפתו את הצריך להיות מושג, ומה שאין לו סוף וגבול אין בו הקפה ותפיסה. אלא כוונתו בהכרח ביחס למציאות החומרית המוכרת לנו. שאנו תופסים גוף וגשמות וגבול כמציאות גופנית הנתנת להראות, וביחס לזה הרי שהספירות אינם בעלות גבול וגשמות. אמנם בתפיסה השכלית הטהורה, תחילת הגשמות היא במציאות הגבולית כאמור.)

כמו כן, ע"פ דברי הרב זצ"ל למעלה, החסרון שיתכן שידבק במחשבת הטועה ע"י הגשמתו, הוא שיש העדר וחסרון במוגשם. ולכאורה אף שזו טעות, אך בוודאי שאין כאן עבירה על אחת מיסודות האמונה אם יטעה בחסרון כלשהוא או העדר ביחס לעולם האצילות או הבי"ע. שכן כפי שביארנו לעיל אין הלימוד בח"ן

סיכום

א. יש מגדולי הזמן שדחו את לימוד הח"ן מהחשש שכל מי שלומד ואינו מבין, עלול לטעות ולבוא לידי קיצוץ בנטיעות. וכן כתבו המהרש"ל והרמ"א

והרא"ם. והרחיבו אותם גדולים שבדורנו לומר שמי שטועה מביא לאסונות על ישראל ולאריכות הגלות.

ב. מה שהביא בשו"ת משנה הלכות מעשה שאסר אדמו"ר ללמוד ח"ן למי שיש לו מחשבות זרות בתפילה, הוא תמוה. מאחר שמקובלנו מהראשית חכמה, הבעש"ט הגר"א והרצ"ה מלובלין שאין אדם ניצול ממחשבה זרה זולת אם הרג ליצרו כדוד המלך ע"ה. וא"כ היה, ח"ו לימוד החכמה יהיה כפר' בן סורר ומורה, וכהלכתא למשיחא, וזה בוודאי אינו.

ג. אבות הקבלה דחו החשש מללמוד שמא יטעה. וכן כתבו הרמ"ק והמהר"ח, הר"א ש"ש באזילה, מרן הראי"ה קוק זלה"ה ור' אשר זעליג מרגליות. ד. המהר"ח הביא מהקדמת הזוה"ק שאדרבה דווקא טעות בנגלה היא המסוכנת והגורמת נזקים.

ה. ועוד הביא המהר"ח מהזוה"ק שדווקא אי לימוד תורת הח"ן הוא המביא להרג ואסון ואריכות הגלות. וכן כתבו עמק המלך והשל"ה, הר"י דילטאש, הר' שעפטל בן השל"ה, הגר"א באבן שלמה, והרמח"ל.

ו. כנגד מי שחששו להגשמה ע"י לומדי הח"ן, כתבו הר"צ מזדיטשוב והר"צ מדינוב שמי שאינו לומר הוא החשוד להגשמה.

ז. עוד ברור ע"פ הסמ"ג והרמב"ם שאין לחשוש לטעות בהגשמה ע"י הלימוד כיון שישראל תקועים בהרחקת ההגשמה ע"י אמונת הייחוד. כמו"כ ע"פ דברי מרן הראי"ה קוק זצ"ל החשש בהגשמה הוא בעיקרו כשיבוא לידי איסור פסל וכל מסכה, ולא רק בטעות התפיסתית.

ח. עוד ראינו כי עיקר העסק בחכמת הנסתר אינו אלא בפעלים היוצאים ע"י הבורא כעולמות אבי"ע, ואף אם יטעה בהבנתם אין בזה עבירה על עיקרי האמונה. וכן ראינו כי למרות שלרמב"ם מי שמגשים הרי הוא מין ואין לו חלק לעוה"ב; ולטענתו עיקר הטעויות בהגשמה הם מפני פשטי המקראות; עם זאת כתב כי התורה הכריחה הדיבור בנבואות באופן של תארים גשמיים כדי שההמון יתפוס בלא ספק את קיימות המציאות האלוקית. וכן אפשר לומר כאן, כי החשיבות הגדולה בלימוד הח"ן, עולה על החשש שמא יטעה.

היוצא למסקנה

דעת אבות הקבלה ומהם הרמ"ק והאר"י, וכן מוכח מדברי חז"ל בזוה"ק ובספר הבהיר שאין לחשוש מפני טעות בלימוד ושמה יהיה בכלל קוצץ בנטיעות אם לומד לשם שמים.

פרק ו - אם צריך קדושה רבה שאינה מצויה, ללימוד החכמה.

טענת המתנגדים / ביאור אזהרות המהרח"ו ללימוד החכמה / בלא
לימוד החכמה אין יראה רוממה / סיכום / היוצא למסקנה

טענת המתנגדים והתשובות לכך

המהרח"ו בהקדמה לשער ההקדמות על אלו שיצאו לתרבות רעה שאין ללמוד ולחשוש מהמעשה עימם כיון שמינות שאני דממשך טפי. וכן ראינו שאמר שאין חשש כאשר אינו חושב שהוא חכם גדול שמבין הכל, ואפשר לו שלא להבין.

מהר סיני לומדים שכל אחד על מקומו ברוחניות.

עוד טענו שם, שההוכחה לזה היא כי בזמן מתן תורה נצטוו שלא לעלות בהר אליו אלא כל איש על מקומו ברוחניות.

עוד כתב בהנ"ל בעמ' ה', שהרבה פעמים הרצון ללמוד קבלה הוא מעצת היצה"ר כדי שלא יצטרך להתייגע בגפ"ת שעיקר יגיעת התורה היא בתורה שבע"פ שהוא גפ"ת וע"ז היצה"ר מסיתו לתורת הקבלה להסוד שאין צריך להתייגע כ"כ כמו בגפ"ת. עכ"ל.

המתנגדים ללימוד - הלומד מתגרה ביצה"ר, והתשובה לכך.

טענה נוספת טוענים המתנגדים ללימוד והוא כי צריך קדושה עליונה על מנת לעסוק בחכמת ספר הזוהר. וכן כתב בשערי מאורות האר"י ז"ל עמ' 21: "בלימוד הקבלה למי שאינו ראוי, מגרה יצה"ר עליו ובוודאי גורם על עצמו התגרות השטן...ודבר ברור כשמש שעניין לימוד דברים נסתרים שמסודות תוה"ק הצריכה קדושה רבה, יש בזה התגרות ביצה"ר והוא מכניס עצמו לסכנה עצומה...ובזה תבין מה שהיו כתות מבנ"י שיצאו לתרבות רעה לגמרי וגרמו לחורבן והרס בכלל ישראל ע"י מה שלמדו סודות הקבלה שלא היו ראויים לזה. והוא מחכמת זקן וכסיל שלא המית אותם ממש כמו בנדב ואביהוא אלא הוציאו קדושת נשמתם ובה גרם שנותרו בחיים עם נשמה טמאה".

אמנם באמת כבר ראינו מה שכתב

במדרגתו הפשטית, מה שכתב **המהרר"ו** בהקדמה (דף ג): "אין ספק כי דברים אלו בנבואה נאמרו על דורות אלו האחרונים. שלא כסברת חכמי דורותינו אלה החושבים בדעתם כי כבר השיגו מה שצריך להם ושמחים בחלקם. והנה מעיד וירא כי איש וישתומם כי אין מפגיע בלשון שלילה. אוי לאוזניים שכך שומעות ואוי לעניים שכך רואות".

ודע שלא נעלם ממני מה שכתב **הבן איש חי** זלה"ה **בסוד ישרים** (ח"ג סי' ג) במה שהביא במכתבו של **הר"א מני** זלה"ה אליו שיש להסתפק ולהיות שמח בחלקו גם בחלק התורה. אמנם כד תעיין היטב שם תראה שהוא מתכוון ביחס לכוונות הנסתרות דווקא שהם תלויים בסיעתא דשמיא ולא תמיד הדבר צולח ביד האדם כפי שהביא שם על חכמי ארם צובא.

והנה אחר זמן זמנים טובא, בעודי לומד בספה"ק **כתם פז לר"ש לביא** בפרשת נח (דף סט ע"ב) ראיתי מה שכתב בעניין זה ממש, ואלו דברים סותמים פיות המקטרגים כדבר הזה. וזה לשונו הקדוש:

"ד"א אתה תשבחם - שבח ממש. כלומר: אתה הוא אשר תשבחם, ושבח הוא להם בעלותם לראות את פני האדון. שאם לא כן מה שבח וגדולה להם?! מכאן כל מאן דכסיף

הזוהר - אלו שירדו מההר באמת לא זוכים עתה לחכמת האמת

והנה כנגד מה שכתבו לעיל שגם במעמד הר סיני כל אחד עמד על עומדו ברוחניות ולא הרס אל הקודש, דע שממש טענה הפוכה לזה איתא בדברי הזוהר ומובא בדברי הרב פתיה בהקדמה ל**ס' בית לחם יהודה** על זוהר בהעלותך (דף קנב ע"א): "דקרי לעוסקים בחכמת האמת אינון דהוו קיימי בטורא דסיני". וביאר שם הרב הנז"ל, שכוונת הזוהר כי בתחילה כשיצאו ישראל לקראת האלוהים היו מתייצבים בתחתית ההר. ואח"כ נאמר: "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק", כי היו יראים פן תאכלם האש הגדולה הזאת וימותו. והיה מקצת מהעם שהיו ששים ושמחים לקראת השכינה ולא רצו לזוז ממקומם הראשון ולעמוד מרחוק אפילו אם ימותו ממש, ועליהם הוא מ"ש בזוהר הנזכר: "אינון דקיימי בטורא דסיני", כלומר: ולא נעו ועמדו מרחוק, אלא עמדו בטורא דסיני מתחילה ועד סוף ולכן הם הזוכים לחכמת האמת. ואותם נשמות אשר נעו עם העם ועמדו מרחוק כן הם עושים גם עתה. עכ"ל.

אין להסתפק במדרגתן הרוחנית!

ובפירוש תמצא עוד כנגד דברים אלו שאמר שצריך האדם להסתפק

בעפר יסודם לא יחשב להם תשוקתם לשגגה רק לשבח וגדולה וכבוד. כי התועה בדרך וכוונתו לבקש את בית המלך והוא מחזר חלילה לדעת איזה הדרך ישכון, לצדקה תחשב לו, ופרס מאת המלך יקבל על טורחו. וזהו האמת ומה שאין בו ספק. והדוברים עתק על העוסקים בספרי הקבלה בגאווה ובוז, עתידין ליתן את הדין כי תאלמנה שפתיהם בזה ובבא. כי יסכר פי דוברי שקר המתהללים באלילים מעשה ידי אדם במופתים המורגשים כפי הנגלה לסניירי עיניהם, ואת פועל יי' הרוחני לא יביטו כי הוא נשמה למורגש. ודי להם סכלותם לעונש נפשם". עכ"ל הקדוש כאחד מן השרפים, כידוע לכל ענקיותו של הר"ש לביא ורוה"ק שקשקשה בו כזוג, כפי שרואים מפירושו שהעיד כמה פעמים בלשונות מהם משמע שהיה לו מגיד.

לאסתכלא ולמנדע אע"ג דלא יכיל למדבק, שבחא איהו דיליה. שהרי מלאכי מעלה שרפים ואופנים וחיות הקדש מתנשאים להשיג הכבוד, וחוזרים ואומרים ברוך כבוד יי' ממקומו ודי להם שבח וגדולה בתשוקתם זו לבד, כי ממנה ניזונים ואוכלים את חוקם. ומכאן תשובה לסכלים המתחכמים וחכמת מה להם, הפוערים פיהם נגד העוסקים בחכמת הקבלה האומרים עליהם: כי קול דברים הם שומעים ותמונה אינם רואים. אוי להם ולרוע מזלם על סכלותם והוללותם, כי לא ירויחו מזה רק שהם מניאים את עם יי' מעלות להר קדשו. שהרי גם מלאכי מעלה יגיעים ואינם משיגים עצם הכבוד ומרב תשוקתם מתאמצים לעלות לפנים ממחיצתם, והנם שוגים עד"א באהבתה תשגה תמיד ולא לשגגה יחשב להם. אף שוכני בתי חומר אשר

ביאור אזהרות המהרח"ו ללימוד החכמה

ויוכל לקבל חכמת האמת. ואמת שהמהרח"ו כתב בסוף הקדמתו עוד כמה תנאים נוספים שאינם מונהגים אצל אנשים רגילים אף יראי שמים, אמנם כל זאת כתב בגדר שהאדם יקבל עליו לגמור ולקיים כל מה שאכתוב". היינו שתהיה לו מגמה להגיע עדי שם.

תנאי המהרח"ו הם למקבלים על עצמם להשתדל בזה ולא תיאור מדרגה רוחנית והנה נשוב למה שטענו בראשית הדברים שצריך קדושה רבה שאינה מצויה אלא אצל יחידים. הנה כבר הבאנו מה שכתב המהרח"ו שיש צורך בקיום ההלכה כולה וע"י זה יזהיר הגוף

הדבר נכתב שם לקיים כל מילי דרבנן ולתקן המעוות שלא לבוא לידי חטא אפי' שוגג. דע לך אחי, שעיקרן של דברים רחמנא ליבא בעי, ושורש כל הדברים שיהיה מחשבתו וליבו נטבעה בטבע שמקבל על עצמו לעשות ולקיים ולייחד קוב"ה ושכינתיה בכל אבר לעשות נח"ר לבורא...אמנם, אם ח"ו באיזה פעם נלכד באיזה מעשה אשר לא יעשה, אל יהיה נסוג אחור בשביל זה לעזוב קדושתו ולעזוב לימודו ודרכו והילוכו...אמנם תעשה תשובה ויבקש רחמים מבעל הרחמים, ויתכפר לך כי רב וסלח הוא. ואמר אפילו בבא דבר עבירה לידו מן פגם הברית ח"ו, יעשה תשובה וידוי וחרטה באומץ הלב עד דכא, וישבור ליבו בקרבו ויקיש על דלתי הרחמים ונקרא נוטר הברית ולא יאבד שם צדיק ממנו אחרי אשר עוזה בכל כוחו מה שיוכל לעשות".

עוד ראיתי (הביאו בספר הנפלא שער ראובן קמיל עמ' תקפט) שהגאון המקובל, מחבר הפירוש המפורסם על הזוה"ק - מתוק מדבש הגר"ד פריש, כתב בספרו שערי זוהר פרק ח' כי הוא מורה לכל הבא לעסוק בחכמה זו, רק ג' תנאים עיקריים: כוונה לשם שמים, טהרה במקווה, וגידול הדרת פנים זקן.

ובס' אור עינים לגה"ק מקומרנא (ח"ב

ואכן נראה שכך גם הבין המהר"י צמח שאין צריך להיות חסיד בפועל, אלא רוצה בחסידות. שזה לשונו שם והובא בסוף ההקדמה: "עוד נ"ל כי גלוי חכמה זאת עתה בדורות גרועות הוא כדי שיהיה לו מגן עתה לאחוז בלכב שלם באבינו שבשמים. כי באותן הדורות הרוב היו אנשי מעשה וחסידיים, והמעשים טובים היו מצילין אותן מפני המקטרגים. ועתה רחוקים משורש העליון כמו השמרים בתוך החביות מי יגן עלינו אם לא קריאתינו בחכמה זאת הנפלאה והעמוקה, ובפרט ע"ד שכתב הרב ז"ל שהנסתרות נעשו עתה כמו נגלות כי בדור הזה מושל הזנות ומלשינות ולה"ר ושנאה שבלב, ונתפשטו הקליפות באופן שמתבייש האדם לנהוג דברי חסידות. וה' יגן עלינו וימחול לעונינו אכי"ר" עכ"ל.

וכן כתב מפורשות הרצ"א מדינוב בתוספות המהרצ"א על הספר סור מרע (אות יח, יט) כי אין כוונת המהרח"ו בתנאיו שלא יתחיל ללמוד עד שיקיים כל הכתוב, אלא עיקר האזהרה היא שיקבל על עצמו לקיים הכל בעת האפשרי.

ודע שמצאתי מה שכתב הרצ"ה מזדיצ'וב בספר סור מרע והוא ממש כנגד טענת המתנגדים. ושם (דף ט) ע"א כתב כך: "עיי' בהקדמת המהרח"ו ועוד בשערי קדושה איך

לקניין בתחילתם אלא דורשים עמל ויגיעה שקידה ועבודה עצמית רבה. וכמאמר ר' מאיר: "גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דברי תורת". דהיינו שעצם ההחלטה לקבלת העול, מטהרת ומזככת אפילו אם טרם זוכה לקניין בפועל ממש, והבא ליטהר מסייעין אותו. עכלה"ק.

הרי שהעיקר הוא הקבלה, ואין צריך שכבר בתחילה יהיה במדרגת חסידות.

בהקדמה כלל טו) כתב שכל מי שליבו נשבר מצער גלות השכינה ומגלות ישראל, אז אפילו בעל עבירות בשוגג מותר לו לעסוק בחכמה זו, ואני מבטיחו שלא יארע לו כל ימיו שום נזק, באופן שלימודו יהא לשמה.

והאר"י החי הגאון המקובל הר' מאיר יהודא גץ זצוק"ל כתב בהקדמתו לרשפי אש, טו' מעלות שעל האדם לקבל על עצמו. אך הוסיף שם כי ברור שתנאי החברות אינם ניתנים

בלא לימוד החכמה אין יראה רוממה

ואזהרות מרבי שעפטיל בן השל"ה "שאין אדם ירא שמים מי שאינו לומד חכמה זו ומי שלומד קבלה באימה וביראה יראה שנשמתו יהי' בעולם האצילות". וכן כתב הרמח"ל במאמר הויכוח (קטז) שא"א לאדם לקיים הצווי של וידעת היום והשבות אל לבבך אלא ע"י לימוד הקבלה.

ומאבות החסידות ר' שמחה בונים מפשיסחא בתורת השמחה (והובאו דבריו בדברי יצחק עמ' רמח) העיד שבעבר די היה בתורה הנגלית כתבלין ליצה"ר, אבל עתה מקודם הגאולה יצה"ר מתגבר וצריך להתגבר גם בנסתר. וכן ממש כתב הגה"ק מקורנא בהיכל ברכה (לקט אמרי פנינים כח ע"ב טור ד).

עוד עליך לדעת, שהרבה מהגדולים בזאת החכמה מעידים שאין להגיע למעלות רוממות של יראת ה' המביאה לדקדוק במצוותיו ללא זאת החכמה. לכן ברור שצריך ללמוד קודם ורק אז יגיע לקדושה ולא להיפך. וכן כתב המהר"ו בסוף ההקדמה, כי ראשית הכל יראת ה' להשיג יראת העונש, כי יראת הרוממות שהוא יראה הפנימית לא ישיגוהו רק מתוך גדלות החכמה. עכ"ד. וכן כתב ביסוד ושורש העבודה (שער ו פ"ג) שאין האדם יכול לבוא אל קצת השגת גדלותו ורוממותו של יוצרנו ובוראנו ית"ש מכל לימודנו כמו מלימוד חכמת הקבלה. עכ"ד. וכן מופיע בספר הנהגות צדיקים - הנהגות

כל אלה הרבה שלוחי הס"ם שולטים עליו למנעו מהטוב הלימוד הקדוש הזה, לכן יראה לחוס עליו ועל נפשו, ויעמוד בכל כוחותיו להתגבר ולשוב בתשובה שלימה ולשבור כל המסכים ומחיצות שמבדילים אותו בינו לבין קונו ואז יזכה להיכנס לזה השער לה' אשר צדיקים וטהורי נפש וישרי לב יבואו בו. עכ"ל.

כנגד מה שטענו כי השקיקה ללמוד הזה בא מצד עצת היצה"ר שאין כח לעמול בגפ"ת, תראה כי הדבר הזה מופקע מלכתחילה. כוון שבאור נערב כבר העיד הרמ"ק כי צריך פלפול ויגיעה להבין הסוד, וכן הועד על האר"י שיגע הרבה כדי להבין מאמר אחד בזה. ודע עוד שהרש"ש הקדוש ובעל התניא כתבו משם האר"י זלה"ה כי לימוד הקבלה הוא כנגד לימוד גפ"ת. וכן כתב הרצ"ה מזדיטוב שכשהג"מ אומרת ששואלים לאדם ביום הדין פלפלת בחכמה הכוונה היא על פילפול בחכמת האמת (עשה טוב כו' ע"ב).

וכנגד הטענה שהתשוקה ללמוד באה מעצת היצה"ר, כתב על זה בחומרא הגה"ק מוהר"ן מברסלב בשיחות הר"ן סי' מ' שאדרבה, מי שאינו נמשך לזה החכמה אות הוא כי יש לו מזג רע שאינם יכולים לסבול את הדבר הקדוש באמת. והסבא קדישא סידנא בבא סאלי הגר"י אביחצירא בסה"ק אלף בינה שעיקר התורה אינה עומדת על אמיתתה עד שידע האדם את סודותיה על אמיתתם. והעיקר הוא הסוד. ומי שאינו רוצה ללמוד הסוד כאילו לא למד. ואם אין חכמה פנימית אין יראה פנימית דזה תלוי בזה. עכ"ל.

והנה בקול אומר קרא לר' אשר זעליג מרגליות כתב שמי שדעתו ונפשו אינה חפצה לזה או שיש לו מניעות רבות ושונות שלא ילמד לימודי ה' אלו, וכל שכן מי ששומע לדברי המסיתים ומדיחים ולצים שונים שלא ילמד חכמה הק' הזו, והוא לא יכול לעמוד על נפשו כנגדם, ידע בנפשו כי נפשו אינה מטוהרה ונקייה ועי"ז

סיכום

א. יש מגדולי הזמן שטענו שאין לעסוק בלימוד הח"ן אלא מי שיש בו קדושה רבה שאינה מצויה, ובלי זה הלומד מכניס עצמו לסכנה וגורם נזק לכלל ישראל. וטענה זו דחויה על הסף ממה שכתב המהרח"ו בהקדמתו לשער ההקדמות שמי שלומד בענווה אין לו שום חשש.

ב. עוד טענו ללמוד ממעמד הר סיני שלא עלו להר ולא הרסו אל הקודש אלא כל איש על מקומו.

ג. את טענתם ללמוד ממעמד הר סיני, יש לדחות ממה שהביא הר' פתיה מזוהר בהעלותך שאלו שעמדו בהר ממש ולא רצו לירד ממנו בחשקם לקרבת השכינה, הם אלו שזוכים כיום ללמוד חכמת האמת, וזה שבח להם. וכן כתב בעל הכתם פז ששיגאתם לעלות יותר ממחיצתם הוא שבח וכבוד וכן ראוי, ואוי למי שמסית שלא ללמוד. וכן משמע מהמרח"ו בהקדמה, שאותם המפחדים ללמוד שמא ישרפו באישו ית' כאותם שבהר, אדרבה ראוי להם לישרף על ק' שמו ית' כהאי תינוק דדריש בחשמל.

ד. מה שכתב המהרח"ו תנאים ללימוד הוא רק בגדר שיקבל עליו לעבוד להגיע לשם. וכן הבין המהר"י צמח, והרצ"א מדינוב, והרצ"ה מזדיצ'וב.

ה. כמו"כ הקלו בתנאים ללימוד, הגה"ק מקומרא, הגר"ד פריש בעל המתוק מדבש, והגר"מ גץ ועוד.

ו. מוכח שאדרבה בלא לימוד החכמה הנסותרת אין להגיע כלל לחסידות ויראה רוממה. וכן כתבו המהרח"ו, יסוד ושורש העבודה, הר' שעפטיל בן השל"ה, הרמח"ל, הגה"ק מקומרנא, ר' שמחה בונים בפסישחא, הבבא סאלי, ר' אשר זעליג מרגליות.

היוצא למסקנה

אדם שהוא ירא שמים ומקבל על עצמו לעבוד על מנת להגיע לידי קיום כל התנאים שכתב המהרח"ו בהקדמת ע"ח - ראוי לו לעסוק בלימוד חכמת האמת, ואדרבה ואדרבה.

פרק ז - אם צריך רב מוסמך על מנת ללמוד ח"ן

טענות המחייבים רב מוסמך ושלכן אין ללמוד / דעת הרמ"ק וסיעתיה
 שאין חסרון רב מעכב מללמוד מפי ספרים / דברים מהזוה"ק, האר"י
 ז"ל ומעשי רב נגד הטענה הזו / סיכום / היוצא למסקנה.

טענת המחייבים רב מוסמך ושלכן אין ללמוד

מילאו כרסם בש"ס ופוסקים. כן המגיד
מדובנא באוהל יעקב (פר' ניצבים) כתב
 שלא לקבל נסתרות מפי מי שיזדמן
 אם לא מאותו חכם שכבר ידעת
 ושמעת מפיו הרבה חידושים בנגלה,
 שרק אליו תוכל להאמין כי הוא חכם
 בנסתר ג"כ. אבל כאשר אינו בדוק
 אצלך כי הוא גדול בחלק הנגלה
 וישמיע אליך דברו ויאמר כי הם סיתרי
 תורה, סטה מעליו ועבור כי מה תלמד
 ממנו. עכ"ל. וכן כתב בס' **אורחות**
רבינו (קנייבסקי ח"א עמ' רטז אות יב).

הנה יש שטענו כי ללימוד החכמה הזו
 צריך רב מוסמך, ובדורותינו אין מי
 שילמד חכמה זו. וכך כתבו חלק
 מגדולי ישראל. **כך בשו"ת הריב"ש** (סי'
 קנז) כתב שלזה אינו תוקע עצמו
 בלימוד אותה החכמה אחר שלא
 קיבלה מפי מקובל חכם, וכיון שדבר
 זה קרוב לטעות לכן בחר הוא לבל
 יהיה לו עסק בנסתרות. עכ"ד. וכן כתב
גם החוות דעת בצוואתו (אות ט) כי אין
 לסמוך על לימוד חכמה הזאת בזמן
 הזה משום אדם ובפרט מאותם שלא

דעת הרמ"ק וסיעתיה שאין חסרון רב מעכב לגמרי

וטעות גדולה ובכלל מקצץ בנטיעות
 יחשב - מ"מ אחר שגדולי המקובלים
 ובראשם האר"י זלה"ה חקקו דבריהם
 עלי ספר, א"כ זוהי הקבלה הנמסרת
 ובה יש ללמוד ולהבין רק שלא ימציא
 סברות שאינם כתובות מדעתו. ואכן
 כך הרמ"ק כתב **באור נערב** (חלק א

והנה חלק גדול מחכמי המקובלים
 התנגדו להבנה זאת מכל וכל
 והתייחסו לטענה זו של חסרון רב
 מלמד בזאת החכמה, כדבר שאינו
 מונע. ואע"פ שאין בלימוד זה
 האפשרות להכריע בשכל האדם -
 כאזהרת הרמב"ן שזו היא אוולת

בדבר. והעני נראה בעיניו שאין חלוק בין עובד אלהים ללא עבדו". הנך רואה שטענת המתנגדים בפיו ושאינו מקבלה.

גם **הכסא מלך** על התיקונים (תיקון מג) כתב - והבאנוהו לעיל - שמי שיכול לקנות לו רב שילמדהו קבלה או חבר או מתוך ספרים ומתרושל גורם אורך הגלות. וכן ראינו מה שכתב **המאור ושמש** שלימוד דברי האר"י ז"ל המודפסים אינו בכלל לימוד סודות התורה, וממילא מותר ללמוד מה שבכוחו להבין, וכן יש **בבעש"ט** עה"ת בפ' ואתחנן.

פרק ג) טענה זו של המתנגדים וזה לשונו: "יש שיאמר, כי אמת שראוי לאדם לעסוק בחכמה, אמנם חכמה זו צריכה מלמד חשוב, ובעיניו אין מי שיודע בה ויבא עד תכונתה. ולכן נטה ידו משמוע אפילו דברים קלים לא מעט ולא הרבה, עד שאם ישמע העוסקים בה מדברים בה הן רב הן מעט, יפתח פיו בחלקלקות ויאמר ה' ימחול לכם כי חטאתכם רבה ואין לכם תבונה, לא אל הימין ולא אל השמאל, ומי יתן ואבין מה שנעלם מכם מחכמה זאת. סוף דבר אין מי שיבין בחכמה זו, ואני ואתם שוים

דברים מהזוהר"ק ומהאר"י ז"ל ומעשי רב כנגד הטענה הנז"ל

ומילה נעשין אילנין רברבין ואינון ערבי נחל.

והסכים לדבריו, המקובל רבי **מנחם מענכין הלפרין** בהסכמתו על **איפה שלימה באוצרות חיים**. וזה לשונו: "לכן אחים יקרים חיזקו ואמצו, הדבקו בקשורא דמלכא עילאה. התאחדו לעילה ולתתא בלימוד הקבלה. ואף אם אינו מוצא מי שילמדהו וקרא בו בעצמו אע"פ שהוא שוגה בה, כי מכל מילה ומילה נעשין אילנין רברבין כדברי ס' אור החמה למהר"א אזולאי. ובפרט מי שמעיין בהקדמת ס' הקדוש ע"ח

הזוהר - ילמד אפי' ממאן דלא ידע

והנה הביא **המהר"א אזולאי** בהקדמתו לפי' **אור החמה** על הזוהר"ק הוכחה כנגד טענה זו מהזוהר בפרשת קדושים פ"ה וזה לשונו: "ועכ"ד מבעי ליה לבר נש למילף מילי דאורייתא מכל בר נש אפי' מאן דלא ידע בגין דעל דא יתער באורייתא ויתי למילף ממאן דידע ולבתר ישתכח דאזיל בה באורייתא באורח קשוט וכו'".

עוד כתב שם **המהר"א** שמזה למדנו שמי שאוהב את חכמת האמת ואינו מוצא מי שילמדנו, יקרא בה מעצמו אע"פ שהוא ישגה בה, כי מכל מילה

זה, הי' אחר שהוא אלישע כפר באמונה שלימה. ועל זה אמר הזוהר: 'טב לי' דלא אתברי'.

וזה לשון הזוהר: 'קם סבא ואמר: הא אנת בר יוחאי, אית מאן דידע דאתטמרא ולעיילא ולנפקא ליסע ולשטטא לימינא ולשמאלא'. ר"ל: דהענין והכוונה כן הוא: דאמר סבא אית מאן דידע, כלומר: אם ימצא איש נבון וחכם שהי' יודע בעצמו שהוא יכול להבין על בוריו הדבר הזה ולכנס ולצאת, ואין שום ספק עומד כנגדו - זה הי' הרשב"י. שאל: א"כ לפ"ז אסור לעסוק בחכמה הזאת אם לא שכבר הי' נכנס בחקירה הזאת ואח"כ יצא בשלום? ר"ל שלא הי' נשאר בספיקות, כי אם הכל בבירור היטיב. ונראה לי כפי עניות דעתי, שאין הענין והכוונה הזאת כפשוטו כמו שנדבר. דא"כ, אזי לא ימצא בכל הדורות מי שיעסוק בתורה ובחכמה הזאת אם לא שימצא בדורו רבי כמו הרשב"י שיבאר לו כל ספיקותיו וחומרותיו, כי מורא יעלה על ראש בני האדם לאחוז בחכמה הזאת. כי איך ימצא איש בדורות הללו שיהי' ברור כשמלה הכל לפניו בלא קושיא וספק כלל? זאת בלתי אפשרי. ואם אסור ללמוד מי שיודע שיהי' לו ספק, אז יהי' תורה מונחת בקרן זוית, כי לא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול. ותשתכח ח"ו התורה תורת

שעשיתי ב"ה סדר הלימוד למתחילין בחכמה הוא בנקל ללמוד בעצמו בלי רב".

המהרח"ו - מלבד רשב"י אין מי שיודע להסיר כל הספקות, ובכ"ז מי שיש בו ענווה ילמד ודע שאחד מגדולי גורי האר"י ז"ל הביא דעת המהרח"ו בזה, הלא הוא המהר"י סרוג זלה"ה בספר לימודי אצילות - וזה לשונו בעניין זה:

"כתב הרב החסיד המקובל מה' חיים וויטאל זלה"ה פי' על המאמר הזוהר הקדוש בענין חכמי האמת העוסקים בכתבי האר"י זלה"ה וזה לשונו: כל מאן דעייל ולא נפיק טב לי' דלא אתברי. והנה צריך להבין אלו דברי אלקים חיים דמה זה הלשון 'טב לי' דלא אתברי? כתב הרב הנ"ל שהענין פשוט כן הוא. דכל מי שנכנס בחכמה הזאת - חכמת האמת - צריך שידע האיך יכנס ולצאת אח"כ. אמנם מי שרוצה לכנס ואינו יודע האיך לצאת מן העיקר החכמה הזאת, כלומר בתוך החקירה לא ידע מה הוא, לזה לא יכול להתבונן האיך לצאת מן העיקר החכמה הזאת; וכמעשה דארבע' שנכנסו לפרדס. שם אמרינן בגמרא שהי' ר' עקיבא אחד מהם שנכנס בשלום ויצא בשלום, מפני שהשיג והכיר הדבר על בוריו; אמנם אחרים נכנסו אבל לא השיגו ולא ידעו לצאת מן החקירה הזאת בשלום. וע"י

דעתיקין אלא למאן דאית ביי' כח לעמוד בהיכל ממ"ה הקב"ה שלא יבוא לידי כפירה ח"ו כמעשה דאחר רחמנא ליצלן. והענין: שהי' חושב שדעתו צלולה שהוא חכם גדול בתורה ומבין הדבר על בורי' בדעתו. ואמר בלבבו, שאין זה העדר מצדו לומר שאינו משיג בשכלו, רק אמר ששם מצא איזה סתירה ופקפוק ח"ו. לכן הי' סופו רע מאחריתו יבינו ראשיתו הרע'. אבל אם ידע אינש בנפשי', שאעפ"י שיהי' לו איזה חומרא יתל' בו החסרון בנופו שאינו משיג מקוצר הבנתו אזי ילמוד והקב"ה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות יעזרהו ברוב רחמיו וחסדיו המרובים לבל נפלאות וכו' יהיו לרצון וכו' בילאו"א כי"ד ורעווא מן קדם אבוה דבשמיא וארעא אין סוף ב"ה וב"ש ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים בריך רחמנא דסייען".

הנך רואה, שאם אין האדם מעלה בדעתו שבקיא הוא בדברים הללו על בוריים, ומקבל שאם אינו מבין אין הדבר תלוי אלא בחסרונו, א"כ אין כאן בעיה ללמוד בחכמה הנ"ל אע"פ שאינו לומד מפי רב. ובתנאי שלומד בספרים המוסמכים שהתקבלו מפי האר"י זלה"ה הלא הם שמונת השערים המצוינים בהלכה כפי אזהרת המהרח"ו בסוף הקדמתו.

אמת מישראל ח"ו. והנביא צוה דע אלקי אביך ועבדיהו כו' ואם לא ידע פעולות ה' ומעשי גבורותיו וממשלתו הנצחית איך יכול לעבוד אותו? הלא בכל דרכיך דעהו כתיב כמו שיש ראיות מד"ת נביאים וכתובים.

ונלע"ד לבאר הענין קרוב אל חוש השכל, בשכל הקודש. והכונה כך הוא בזה האופן: שגם אם האדם מובטח שאעפ"י שיראה כפי תבונתו כל אחד ואחד לפי מדרגתו והשגתו ומדריגת נשמתו, אפי' שיראה כמה ספיקות וחומרות חומר בקודש הדברים אשר היה מתמיהים את לב האדם, מה שאינו יכול להשיגו ולקרבו אל השכל הפליא' הנשגבה ממנו; אז יאמר בלבבו ויחשוב בדעתו שהוא ריק ממנו מחמת חסרון והשגת שכלו, שהוא בעצמו אינו משיג מחמת קוצר הבנה שבמוחו, ולא שח"ו בדבר הקבלה עצמו יש פקפוק, כי אם בתבונתו המעוטה והחלושה שאין מדרגתו משגת יותר מכדי חלקו הראוי לו. והנה בזה אני מצוה ללמוד חכמת הקבלה והטעם שמתוך כך ידע וישיג.

ודוגמא זה מצינו בפ' קדושים ז"ל: 'האי מאן דתאיב למיעל לאי באורייתא' ע"ש כצ"ל ואח"כ מביא הענין דאמרו: 'מארי מתניתן שמתוך שלא לשמה בא לשמה דאינו מותר ללמוד ולגלות רזי דרזין מילין

מעשי רב מהרש"ש והרמ"ע המדאים
שהמסורה היא מה שבכתבים

המהרח"ו מציע הדברים לפני הקוראים
לנסות ליישב ולתקן

בעניין זה, נראה כי יש מעשי רב. שכן הרש"ש הקדוש שלח כל ספרו ע"י שאלות ותשובות לתונים במה ששאלוהו, ולא ענה להם שלא יכול ללמדם שיטתו עד שלא יגיעו אליו ללמוד. והרי הוא לימדם שיטה חדשה בלימוד כתבי האר"י ז"ל. לכן נראה כי לדעת הרש"ש כל אזהרת הרמב"ן היא טרם שחקק המהרח"ו את החכמה עלי ספר בח' שערים. שמעת שחקק החכמה הרי שזוהי המסורה.

ויותר מזה. הרי הרש"ש לימד עצמו דעת בכתבי האר"י ז"ל לא רק במסורה, אלא ע"י מה שהקשה ותירץ ופילס דרך ישרה בהבנת האר"י - כפי שברי לכל מי שמכיר כתביו (וראה לדוגמא הגה' הר"ח דלרוזה בס' תורת חכם מה שכתב על תחילת רחובות הנהר בעניין אם הייתה השבירה רק בפרטות או גם בכללות).

נוסף לכך, ידוע מה שהרמ"ע מפאנו נחשב גדול תלמידי הרמ"ק אע"פ שהיה תלמידו רק מפי כתבו ולא קיבל ממנו פנים בפנים, שכן מושבו באיטליה בעוד שהרמ"ק היה בארץ ישראל. והוא החכם הוזיל ממון הרבה (אלף סקיני) כדי להעתיק לו את פירוש הרמ"ק על הזוהר, ותראה שלא חש לאזהרה הזו שלא לקבל בחכמה זו אלא מפי הרב, אלא סמך על כתבו.

ועוד ראייה יש לזה. שכן פעמים שכתב המהרח"ו מה שקיבל מהאר"י ז"ל והוא בעצמו כותב שאינו מבין מה שהאר"י לימד בזה, אך כותב שהביא זאת שמא יהיה מי שיבין ויסביר. ע"י במבוא שערים שער ג' ח"א תחילת פ"ה שכתב: "וכל זה קיבלתי ממורי ז"ל אח"כ והוא העיקר. והאמת על נכון. והנה בתחילת לימודי עם מורי ז"ל היה מעלים ומכסה ומלביש הדברים לסיבת שעדיין לא הייתי יודע התחלת הדברים על הסדר שבארתי בשערים שעברו. ולכן כשהתחיל לבאר לי אז עניין העתיק יומין ביאר לי דרוש א' ונכתבוהו פה ולא יכולתי לקשרו עם מה שכתב עד עכשיו ועם כל זה רצוני לכותבו ואולי המעיין יוכל לקשר זה עם הנ"ל כי נראים הדברים סותרים זה את זה" עכ"ל.

הרי שהמהרח"ו כותב שהקבלה היא מה שהוא כותב, ונותן את האפשרות לאדם אחר להבין אע"פ שלא קיבל במסורת את ההבנה הנכונה בזה. ואם לא היה שום מציאות להבין הדבר אל נכון מתוך הספרים אלא במסורה בע"פ, לא היה מקום למה שעשה המהרח"ו. ואדרבה, ראוי להסתיר מה שכתב, שמא יעלה האדם בדעתו דעה מסוימת שאינה ניתנת במסורה,

לעומת הבעש"ט ותלמידיו. וכן הרמח"ל שביאר דברי האר"י באופן מחודש מאוד לימיו, וכן בעל הלשם וספריו ששופכים אור חדש על הלימוד הזה, ובעל הסולם שייסד שיטה חדשה לחלוטין בדברי האר"י ז"ל.

עוד מגדולי ישראל שאין חשש ללמוד הכתבים

הרי לך מפורש שאפשר לו לאדם שילמד מתוך הספרים ואין לו להתרשל אם לא מצא מי שילמדוהו. וכן מובן מדברי **הגה"ק רצ"ה מקומרנא בהנהגות הצדיקים** (כללים מ), וגם דבריו הבאנו לעיל, שאין פחד בלימוד הנסתר אם לומד מתוך כתבי האר"י ז"ל והפרד"ס וספריו בעל העשרה מאמרות (הרמ"ע מפאנו). ומדבריו מובן שזה אף ללא רב שיורהו. וכן כתב **הכסא מלך** (על תיקון מג' אות כ) שחייב אדם ללמוד חכמה זו מרב או חבר או אפילו מהספר אם יכול, ואם מתרשל בזה גורם אריכות הגלות.

והנה הגה"ק ר' **יוסף חיים בעל הבן איש חי** זלה"ה כתב בסוד ישרים (ח"ב סי' יג) כי אין ללמוד חכמה זו מתוך ספר אלא במסורת מפה לפה, אלא שגם הוא סייג דבריו שאם הוא חכם ונבון יוכל להשיג בשכלו דברי אמת אע"פ שעל בוריים ממש לא יוכל.

ויכולה לקלקל הבנתו. אלא נראה ברור, שהמהרח"ו תפס שמה שהוא כותב בספר הוא הקבלה המסורה מדור לדור, וכל אחד מוזמן לבוא וליטול ולהבין מתוך מה שיקשה ויתרץ ויסדר הדברים.

הראייה שאין מסורה מלבד הכתוב - שיטות פרשניות ועבודות ד' שונות וכולם על בסיס האר"י ז"ל

וכן עשו רבים ממפרשי האר"י ז"ל, שייסדו פירושיהם מתוך חקירה בכתבי האר"י ז"ל. ודומני שאין בזה מסורת מסודרת כיצד יש ללמוד כתבי האר"י ז"ל - היינו מסורת שמתחילה מימי המהרח"ו עד לימינו. והראיה לכך היא ריבוי השיטות בלימוד דברי האר"י ז"ל. ואין מדובר על מחלוקות נקודתיות בסוגיות מסוימות בדבריו, אלא על חילוקים יסודיים בהבנת דבריו ובדרכי הלימוד הראויים. כגון האם דבריו משל או לא, שזוהי מחלוקת יסודית בהבנת דרכי הלימוד. וכן כבר בסוגיא הראשונה שבע"ח שהיא סוגיית הצמצום המפורסמת, נחלקו הדעות מאוד איך להבין את הצמצום: אם באור או במאור. אם כפשוטו או כמשל. ואכן נראה שעל סמך הבנה זאת, ייסדו מפרשי האר"י ז"ל שיטות שונות ודרכים שונים בעבודת ה' וכולם נסמכים על דבריו. כך שיטת הרש"ש וההולכים בדרכיו,

כדבריו, עם כל זאת כל איש ישראל מצווה לעיין בסודות אלו כדי מידתו, אע"פ שאין לו רב שקיבל בזה וילמדהו כדבריו.

פוק חזי מאי עמא דבר

ואמת שבזה אפשר לומר פוק חזי מאי עמא דבר. שכך הוא הנהוג שמעיינים הלומדים מהספרים, והיום הספרים שהם ממש הקבלה איש מפי איש, הם רבותיני. ובדורנו עוד התרבו הספרים המבארים כל קשה בלימוד החכמה הזו, עד שיש כאן הכל מוכן לסעודה וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול. עם זאת כמובן שאין אנו משיתים הבנתנו על זה בקבע, אלא מתוך הבנה כי יתכן והבנתנו שגויה. ומצאתי שכן כתב בעל **ערוך השולחן** (סי' רמו סט"ז) כתב שחכמה זו ראוי ללומדה מרב מפה לאוזן, אך עתה בעוונותינו הרבים אין לנו זה, אך כנגד זה יש ספרים קדושים המורים לנו דרך בהתחלת לימוד חכמה זו, והיינו ספר שפע טל, שערי אורה וכו', והבא ליטהר מסייעין בידו. עכ"ד. הרי שהתיר הלימוד אף ללא רב בהסתייעות הספרים המורים דרך בלימוד.

וכן תראה שזו הייתה גערת **הבן איש חי בסוד ישרים** (ח"ג סי' יג) דווקא על מי שעושה בזה עובדא ומכוון שלא על פי קבלת רב, עי"ש.

הרי שגם הוא התיר מפי ספר אלא שהזהיר שידע שאין יודע הדברים על בוריים ממש.

נוסף לכך, כתב **הרא"ה קוק זלה"ה** (באגרת תיד) שהדבר מפורסם מפי הבעש"ט שלימוד קבלה ע"פ הספרים אין זה בכלל נסתר. עכת"ד. והבאנו כבר שכן יש בבעש"ט עה"ת פר' ואתחנן ובמאור ושמש פר' יתרו.

וכן כתב הדגל מחנה אפרים (פרשת ויקהל) בנוגע למעשה המשכן וכליו ומיתריו ויתדותיו והמנורה והקמותיו ופירווקיו. ואמר שם, שהם מסורת התורה הקדושה הצפונות ונעלמות, וזעירין נינהו שיוכל לעמוד עליהם איש אחד בדור וצדיק גמור וחכם בסודות הנוראות. ואפשר שאם יש קבלה מפי רב מובהק אזי יכולין גם כן יחידי סגולה לבא על פי הקדמת הרב, לבא על קצת מהם שורש נשמתו וקבלתו ועבודתו, אך כל איש ישראל מחויב להתבונן ולחפש ולהתפלל להקב"ה שיאיר עיניו מעט בזה הענין לפי שורשו ויגעתי מצאתי וארוסה היא לנו ולכל ישראל ויותר הוא מה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, (פסחים קי"ב) לכן חירות על הלוחות לכל בר ישראל לחדש בתורה ובלבד שיכוון לבו לשמים ואם יכשר יכשר ויאיר עינינו בתורתו. עכ"ל.

הנה מובן מדבריו שאע"פ שמעשה המשכן כולו טמון בסודות נוראות

וכן משמע מתוכחתו שם בתשובה ללמד אחרים. והנה שם מוכח א' שגער דווקא על מי שחושב מהתשובה שהיה לומד אותו השואל בדעתו שידוע הדבר על בריו עד לבדו, ועם זאת, בזה לא הוכיחו שאפילו מעלה בדעתו שכבר חייב כלום. עי"ש.

סיכום

- א. יש מגדולי ישראל שטענו שבחסרון רב מובהק אין ללמוד חכמת האמת. וכן דעת הריב"ש, החוות דעת, הגר"י מדובנא, הגר"י קנייבסקי.
- ב. אמנם חלק גדול מגדולי ישראל ובייחוד גדולי הקבלה מוכח שהתנגדו לטענה זו, וטענתם שמאז נחקקו הדברים עלי ספר כך היא הקבלה, ובלבד שידע שאם ישנה טעות, הוא הטועה ולא ישית הבנתו בקבע כי רק כך הוא ולא אחרת. כך דעת הרמ"ק והכסא מלך, מהר"א אזולאי, רמ"מ הלפרין, בעל הבא"ח, ערוך השולחן.
- ג. ראייה גדולה לזה הביא המהר"א אזולאי מדברי הזוהר שכותב שבחסרון רב ילמד גם ממי שלא יודע די, אע"פ שיטעה כיון שמכל לימוד אף שבטעות נעשים פעולות עליונות.
- ד. המהר"י סרוג תלמיד האר"י ז"ל הביא בשם המהרח"ו שאם יודע שיתכן וטועה יש לו ללמוד אף בחסרון רב מוסמך.
- ה. עוד ראינו כי יש בזה מעשי רב. שכן משמע ממה שהרש"ש שלח ספרו דרך מכתבים לתונים ולא טען שאין לו ללמדם אלא פה אל פה. וכן רואים שיש ריבוי שיטות בדרך הנכונה ללימוד כתבי האר"י ובסוגיות יסודיות, והרי א"כ שהמסורה היא בכתבים עצמם. וכן מצאנו שהרמ"ע למד כל קבלת הרמ"ק מתוך ספריו. עוד ראייה יש קצת מהא דהמרח"ו כתב גרסתו פעמים, אע"פ שלא ידע להסבירה. והביאה בספר שמא יהיה מי שידע לקשר הדברים. ומהא מובן שלא חשב שכל מה שלא במסורת אין לו ערך, אלא שלהיפך ואפשר ללמוד גם בחסרון רב.

היוצא למסקנה

בדעת הרבה מגדולי ישראל ובראשם גדולי המקובלים הרמ"ק והאר"י ז"ל, וכן מובן מהזוה"ק וממעשי רב של הרש"ש והרמ"ע, מוכח שאף אם אין אדם מוצא מי שילמדהו ישתדל וילמד מתוך ספרים המוסמכים. רק שלא יחליט בדעתו שכך האמת בוודאי ואז ילך בטח ולא יכשל.

פרק ח - אם נכון שאין להבין החכמה הזו כי כולה משל

טענת הסוברים שדברי האריז"ל כולם משל / דעת רוב גדולי ישראל
שמזמן האר"י ז"ל שאין לפרש דבריו כמשל / דעת בעל הלשם בביאור
דברי הגר"א / דעת בעל הלשם ביחס לספרי הרמח"ל ועוד בעניין אם
החכמה כולה משל / סיכום / העולה מהנ"ל

טענת הסוברים שדברי האר"י ז"ל כולם משל

שכל דברי האר"י ז"ל בנסתרות משל
הם ופנימיות עניין הצמצום והקו.
והכוונה על אלו הב' בחי' הנ"ל שהן
בעצמם בחי' א' ועניין אחר לגמרי"
(ולקמן תראה דעת הלשם בבירור דברי הגר"א
ויתכן שכוונתו גם למה שכתב בעל נפש
החיים, ובמסגרת זו לא נאריך לבאר דבריו
שכל כוונתנו בסי' זה להוכיח דאפילו הכי אין
זה דרך הלימוד היחידה המוכרחת).

גם בפי הרמח"ל בקל"ח פתחי חכמה
(פתח ז) משמע שכל דברי האר"י ז"ל
אינם אלא מראה נבואי ותיאור של
דמיון העליון הנבואי כנאמר: "וביד
נביאים אדמה", וכפי שנראה דבריו
לקמן. ועוד תמצא כן **בדעת תבונות**
(פרידלנדר עמ' רלט) (ועיין כל הסוגיא
באוצרות הגר"א לרה"ג צוריאל עמ' 265). וכן
ידוע שכך דעת **המוהרי"ל אשלג**
זצ"ל בכמה מקומות ומהם בהקדמתו
לפי" הסולם על הזוה"ק שכתב שם

גם טענה זו נמצאת היא בפי
המתנגדים ללימוד, ועיקרה: שכיון
שכל עניין הנסתר כולו משל, הרי
שיש צורך שהלומדים יהיו בעלי
מחשבה מופשטת מאוד, שאם לא כן
אין הם עוסקים כלל בחכמה הזו
ואינם אלא כתוכי המצפצף, ולא עוד
אלא שיכולים להרוס אל הקודש
ולהגשים כל העניינים הדקים הללו.
וכעין זה כתב אחד מגאוני דורנו
ש"בתורת הנסתר אין כלל פשט אלא
הכל משל, כמין קודים הרומזים
לדברים עליונים. וכשמעבירים דברים
עליונים אלו לאנשים החסרים את
ההכשר הנפשי הנדרש, סבורים הם
לדעת את הדברים בידעת המשלים
והרמזים ובאמת אינם יודעים דבר".

הן אמת שיש כמה מגדולי ישראל
שאכן כתבו שהלימוד כולו משל, וכן
כתב **בנפש החיים** (שער ג' פ"ז): "ידוע

מפורסמות, בית אל ופורת יוסף, ובשניהם ישבו מראשי המדברים הספרדים בחכמה זו. והם כולם, בשתי הישיבות, הלכו בזה הדרך שהיא שיטת מפרשי הרש"ש וההולכים בדרכיו. אמנם נראה לבאר כפי שנראה באריכות לקמן, שאכן הם סב"ל שבמה שגילה האר"י אין בו עומק יותר, אלא רק צפייה. היינו שאלו מילים המורות על מציאות רוחנית קיימת. ואפשר ללמוד מבנה המציאות הרוחנית הזו כשירותוט במפה, ואפשר לצפות במבנה זה ברמה מסוימת. ולכן סברו שאין כאן אלא מה שכתוב, אלא שהתפיסה בזה היא לפי המציאות הרוחנית בה האדם חי, ולא לפי ההפשטה הפילוסופית המסירה מעל המילים את כוונתם הפשטית, כפי שעשה בעל הסולם בשיטתו. ולקמן נרחיב בזה במה שנביא מדברי בעל הלשם.

שהסיר מדברי האר"י ז"ל כל הציורים והמשלים והסביר הדברים רחוק מענייני מקום וזמן.

והנה, מפורסם הסיפור שמובא בספר הסולם על בעל הסולם (לה"ג גוטליב שליט"א), איך שבתחילת בואו לארה"ק נכנס לישיבת מקובלים גדולים בירושלים, ושם דיבר עימם וראה שהם יודעים כל כתבי האר"י בע"פ, אמנם רגז עליהם מאוד, וההביל שיטתם כששאלם וענו לו שאין במה שגילה האר"י עומק יותר ממה שכתוב בכתבים והם ח' שערים. ואילו הוא ז"ל סבר שהכל משל ועומק לפנים מעומק.

ובאמת כד תסבור, תבין- וכן קיבלתי מאחד מראשי ישיבות המקובלים בירושלים - שאותו סיפור היה עם המקובלים של ישיבת בית אל או פורת יוסף דאז. ואף מסברא כך הוא שהיו אז שתי ישיבות מקובלים

דעת רוב גדולי ישראל שמזמן האר"י שאין לפרש דבריו כמשל

להלכה. ואראך מעט ממה שכתבו ואף אם אאריך בציטוטים יש בזה תועלת כוון שההתנגדות בדבר זה היא רבה.

שיטת הרש"ש בעניין זה

הנה ראשית עלינו לבאר שיטתו של מרן הרש"ש הקדוש בעניין המשל והנמשל בחכמת הרוז, כיון ששיטתו

אמנם צריך לדעת כי כנגד הדברים של גדולי ישראל אלו, ברוב דברי המקובלים מזמן האר"י זלה"ה לא אשתמטיה לבאר בדברי האר"י זלה"ה כך, ולבטח שאין לומר כי הלומד בלא לומר שאלו משלים שוגה בהכרח בדברי האר"י והמקובלים, אחר שיש רוב מהגדולים שדווקא כך נקטו

את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו זכר ונקבה וגו'. ואם התורה עצמה דברה כך, גם אנחנו נוכל לדבר כלשון הזה. עם היות שפשוט הוא שאין שם למעלה אלא אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפסים שם כלל וכמש"ה כי לא ראיתם כל תמונה וכאלה רבות".

הנה מדיוק לשונו ומדברי המהרח"ו בשער ההקדמות הנ"ל, תראה ברור שאין דברי האר"י ז"ל משלים המסיעים את האמת והנמשל למקום אחר, אלא רק רומזים בצירוף גופני על מציאויות רוחניות שאינם נתפסות בשכל האדם. יען וביען ששכל האדם מסתייע ע"י כח הדמיון שאין עניינו אלא במה שיש לו גדר גופני. אמנם כדברי האר"י ז"ל אלו מציאויות רוחניות ממשיכות למעלה, ולא שהם רומזות על הנהגה בעולם הזה וכד'.

דעת הבעש"ט שאין דברי האר"י ז"ל משל להנהגת העוה"ז

גם **האלוקי הריב"ש טוב זיע"א** התבטא בנושא זה ומובאים דבריו **בספר בעל שם טוב על התורה** (פרשת ואתחנן פסקה ט): "פעם אחת היה מוכיח לאדם אחד על מה שדיבר בקבלה ברבים, והשיב לו האיש מפני מה מר גם כן דורש קבלה ברבים? והשיב לו הרב: אני לומד את העולם שייבנו, שבעולם הזה ובאדם גם כן

היא הרווחת בישראל, שרוב מגדולי המקובלים שבכל הדורות הבינו העניין כן (דברי הגר"י הלל שליט"א בספרו "עד הגל הזה" עמ' צז). הנה בכמה מקומות מתבטא בעניין הרש"ש אך בעיקר ובהרחבה מעט מופיע בדף ח' ע"ג **בהקדמת רחובות הנהר**. וזה לשונו: "אמנם צריך להבין ענין עליות אלו לפי משמעות פשט הדברים אעפ"י שאינם כפשוטם שיש בהם סודות נעלמים, הנה מתוך פשטם אפשר להבין מעט מסודם אעפ"י שאין לסודם דוגמא עם הפשט כי הם סודות נעלמים עמוק עמוק, לית מחשבה תופסת בהם כ"ש דיבור. אלא שדברה תורה כלשון בני אדם, וכנזכר בסוף ההקדמה ראשונה משער ההקדמות. וז"ל: ואמנם דבר גלוי הוא כי אין למעלה גוף ולא כח בגוף חלילה וכל הדמיונות והציורים אלו לא מפני שהם כך - ח"ו! אמנם לשכך את האזן לכשיוכל האדם להבין הדברים העליונים הרוחניים בלתי נתפסים ונרשמים בשכל האנושי, לכן ניתן רשות לדבר בבחי' ציורים ודמיונים כאשר הוא פשוט בכל ספרי הזוהר וגם בפסוקי התורה עצמם, כלם כאחד עונים ואומרים בדבר הזה. כמש"ה: עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, עיני ה' אל צדיקים, וישמע ה', וירח ה', וידבר ה' וכאלה רבות. וגדולה מכולם מש"ה: ויברא אלהים

להאמין שכל דברי האר"י ז"ל והזוהר הכל אורות רוחניים דקים מושגים בצורות המרכבה לזכי הראות ובעלי רוח"ק והנביאים. עכ"ד ועי"ש כי קיצרתי.

עוד מגדולי ישראל שסברו כך

גם **בספר הברית סבר** כדרך שביארנו. שהרי (חלק א מאמר ה מוסדי הארץ - פרק א) כתב: "יש אשר אין לו חפץ בנסתרות, באמרו שכל הכתוב במעשה בראשית ובמעשה מרכבה בזוהר ובכתבי האר"י ז"ל ובדברי הקדמונים, אינו אלא משל ומליצה אל הכחות הנמצא באדם. פרצוף לאה ורחל, הם כח היראה וכח האהבה הנמצא בו באדם. פרצוף זעיר אנפין הוא כח מדות ההתפארות אשר באדם וכן כולם. בחון בהם וחקור מהם כי הן הן מעשה בראשית והן הן מעשה מרכבה. וכל מה שנמצא בדברי הקדמונים מסודות המרכבה והתלבשות הפרצופים וסתרי אותיות הכל כאשר לכל לבוש חיצון ומשל ומליצה לאלה הדברים. ומעתה אין לנו עסק במשל ומליצה אלא בנמשל ופנימיותה וזאת תורת האדם, וא"כ לפי שכלו יתהלל איש בהם. ובאמת לא כן אבי, ונהפוך הוא! שמה שכונו בהם חז"ל מן הסודות העמוקות ורזי דרזין אשר לא שזפתו עין - הוא

שייכים כל הדברים שנאמרו בספר עץ חיים, ולא שאני נותן להבין את הרוחני שכתב בעץ חיים. אבל מר דורש כל הדברים ככתבן בספר עץ חיים, אם כן אתה עושה מרוחניות גשמיות, שאין הפה יכול לדבר למעלה בעולם הרוחני".

מבואר בלשונו של הבעש"ט שאין דברי האר"י זלה"ה נמשל להנהגת העוה"ז וכד', אלא שיש בהם שייכות אל עולם הזה ואל האדם, אף שבאמת נאמרו על מציאות רוחנית. וכל דברי הריב"ש בזה שהמשיל באופן נפלא לאדם וכוחותיו אינו בא לומר שדברי האר"י ז"ל מוסבים על זה, אלא שיש לדורשם גם ביחס לענייני האדם דמבשרי אחזה אלוה. ועי' עוד בפסקה ע' שם ותראה שהדברים מוכחים כדרך שביררנו כעת.

וכדברינו בזה הבין מגדולי החסידות, **הרצ"ה מזדיטשוב** בספרו **עשה טוב** (כב ע"ב), שכתב שראה לחכמים שלוקחים ומסבירים כל דברי הזוהר והאדרות ודברי האר"י זלה"ה ואומרים כי כולו משל וחידות וחכמה לעבודת הא-ל, ומוציאין הדברים מהוויתן. ואילו הוא ז"ל קיבל ממורו זלה"ה להרחיק מדעת כזו ומלהוציא הדברים מפשטן והוויתן אל השכל האנושי, כי בזה נגשם וקרוב ח"ו למעשה אחר רח"ל. אלא צריך

שהדבר ידוע שהוא לא המציא לו משלים להלביש דבריו, דאם כן למה בחר לו במשליו האלה? גם ודאי צריך בלוי זמן עצום לזה, לחקור איך להלביש דברים במשל, שיהיה מכוון לנמשל. אבל כל השגותיו היה דרך צפייה בנסתרות, והוא ראה כל המראה הזה כדרך שראה יחזקאל המרכבה. ולא היתה צריכה אליו לפתרון, כי הפתרון בדרך הסברא שיבין כל שומע אינו בכלל סתרי תורה, שהוא נסתרות שאין כל אחד יוכל לידע כלל כאמור. אבל הדברים היו מובנים אליו באמת כמות שהוא, על פי ידיעת היחוד האמיתי שזכרנו על בוריו שזכה אליה. ובידיעה זו היא השגת כל אותן הדברים שהם נסתרים אלינו, שלא יוכל לדעתו מי שלא טעם טעם השגת היחוד האמיתי, שהוא השגת מעין רוח הקודש ונבואה: ודבר זה אי אפשר כלל ללמדו ולכתבו בספר שידע כל קורא, רק מי שהוא זוכה להיות חכם ומבין מדעתו, להסתכל באובנתא דלבא, ולראות במרכבה ממש כרואה בעיניו, ושישיג לא בדרך שמיעה וקבלת הסיפור ששמע וראה כתוב בספר, רק שישיג בעצמו על הדרך שהשיג האר"י ז"ל עצמו והדומין לו.

הפנימיות והעיקר, ומה שנמצא דוגמתו בכחות האדם בהכרח, על כי בצלם אלהים עשה את האדם - הוא החיצוניות. ולא כווננו בזה הזוהר והאר"י כלל, ולא עלתה על לבם בעת כתבם הסודות ההם. אמנם, על כי כל דבריהם דברי אלהים חיים בסגולת עצמן יעשו רושם כחומר חותם למטה בעולם קטן הוא האדם. אבל המוציא משמעותן של הסודות הנמצאים בזוהר והאר"י ומעמידם על דברי נגלה, אף כי תהיה בענין האהבה ויראה, הרי הוא כמוציא פשוטי התורה ודברי המצות מידי משמעותן ומעמידן על דברי נסתרות, אף כי יהיו מדברים המביאים את האדם אל היראה והאהבה. הגם כי התורה כשמספרת בתחתונים, רומזת בעליונים לעילא ולעילא ג"כ, וכשמדברת בעליונים רומזת בתחתונים ג"כ, בכל זאת עיקר הוראתה הוא מה שנראה ממשמעותן של הדברים כפי מה שהם.

והנה אף רצ"ה מלובלין התנגד בחריפות לסוברים שכל דברי האר"י הם משל ומלבישים הכל במשלים על ההנהגה. וכך כתב בספר הזכרונות (מצווה ג) וזה לשונו: "ולא זו היא הדרך שהשיג האר"י ז"ל אותן הדברים.

דעת בעל הלשם בביאור דברי הגר"א

היצירה. ומכש"כ להבריאה אשר היא להיצירה כמו היצירה להעשיה. ומכש"כ דכש"כ להאצילות אשר היא נעלה ומרומם מהכל. וא"כ, הרי פשוט הוא שכל בחי' הפרצופים וכל ענייניהם אשר אנו מדברים באצילות הוה אצלנו (וכן להמלאכים שביצירה וכן גם להשרפים שבבריאה) רק בדרך משל לבד, כי כל האצילות הוא אצלנו בבחי' אפ"ס ואי"ן... אבל בערך האצילות גופה ובבחי' המציאות המתייחס לשם. הוה כל העניינים הללו במציאות גמור בכל ענייניהם ממש כמו בהבריאה בערכה והיצירה בערכה והעשיה בערכה... והוא עניין כל השיעור קומה ובחי' הפרצופים וענייניהם וכל פרקי המרכבה הנאמרים בכל דברי הזוה"ק ובפרקי המרכבה דר' ישמעאל כה"ג ובכל דברי האריז"ל. והוא ג"כ כל התוארים דבחי' פרצו' הנאמרים בתורה ובשיר השירים ובדברי הנביאים והכתובים. ואין בכל אותן הדברים עצמן משל כלל אלא שהם באמתתן בכל מה שנאמר ונשנה בהם הכל ממש בלי שום מליצה ולשון אחרת ובלי שום כוונה אחרת. אמנם אינם ידועים ואינם מושגים. לא גבולם וריבויים לא זמנם ולא מקומם לא מהותם ואיכותם ולא צורתם ותכונתם ולא תוארם

באריכות גדולה וחריפות נוראה, יצא נגד כל המגמה הנ"ל בעל הלשם שבו ואחלמה. וכך כתב הוא בספר הדע"ה (חלק א דרוש ה סימן ז), ולמרות האריכות אביא לשונו בגלל חשיבות הרבה של דבריו לענייננו. אמנם תחילה יש לך לשים לב איך הוא מתייחס למה שמשמע מדברי הגר"א שלימוד הנכתב באר"י כולו משל, שאת זה מסביר בעל הלשם שלא כפי המובן בד"כ. וכך הם דבריו:

משל – ביחס לתפיסתנו הגשמית ולא מצד האמת

"מה שזוכר באיזה מקומות, כי כל העניינים הללו אשר באצילות הוא רק בדרך משל, הכוונה הוא לפי תפיסתנו בעניינים הללו. כי ודאי הוא שאין ערך ודמיון כלל למציאותם האמיתית אשר בהם, להשגתנו ותפיסתנו אשר בזה. וכנ"ל מדוגמת הנשמה אשר בהגוף: הגם שהנשמה הרי היא בתוכנו ממש, ועכ"ז אין אנו משיגים את מהותה כלל, והיא לפי השגתנו רק אור פשוט לבד, ובאמת הרי יש בה כל הכחות כולם לכל הפרטי פרטים שבגוף. וא"כ, הרי מכש"כ שאין שום השגה ותפיסה לכל הפרטיים אשר בעולם העליון שעלינו, שהוא עולם

דרכו לבנות שיטתו על עירוב שיטות הגר"א והאר"י כך שלא יצא מהם מחלוקת. ואם כותב שאין החכמה הזו משל, הרי שצריך לענות על מה שמובן מהגר"ח מוולאזין שכל הנסתר כולו משל, בעוד שהוא חולק על כך. לכן ביאר שהכוונה בביטוי 'משל', לא שזהו עניין ממין אחר, אלא מצד המופשטות של הדברים עצמם לעומת כלי הביטוי.

וגוונם ותבניתם. גם לא ייחס שמותיהם וכן מציאותם מה שהוא. אלא רק להמאציל ית"ש לו לבד... ובחינם טרחו איזה מחברים שבדורינו. שהעמיקו בדברי הרמח"ל ז"ל הרבה יותר מדאי. ומרבים בהסברים והשגות בעניינים הללו כי אין בהם השגה כלל לשום נברא כנז"ל. הנה מסתבר שרבנו בעל הלשם בא להסביר את דברי הגר"א בעצם. שכן

דעת בעל הלשם ביחס לספרי הרמח"ל, ועוד בעניין אם

החכמה כולה משל

דברי האר"י ז"ל אינם רק דמיונות הנבואה אלא מציאות ממשית עכ"ז הנני אומר שכל מה שהרכיב הרמח"ל ז"ל את דברי הזוה"ק והאריז"ל בחזון הנבואה וע"ד שכתוב 'וביד הנביאים אדמה', והעמיס עליהם מראות ודמיונות, הנה אין דעתי נוחה מזה כלל. כי לא אשתמיט שום אחד מהראשונים והאחרונים לומר כזה. ואין דברי הזוה"ק והאריז"ל סובלים את דבריו בזה כלל. ועוד, כי הרי אמר רשב"י באדרא קדישא קל"ב ע"ב: 'דאנא חמי השתא מה דלא חמי בר נש מיזמא דסליק משה זמנא תניינא לטורא דסיני' כו'. ובמשה רב"ה לא היה שום מראה

בהמשך דבריו מתייחס בעל הלשם על האומרים שהכל משל, ומה שלומדים זאת מספרי הרמח"ל. וכך לשונו: "והנני אומר כי הנה הגם ספרי הרמח"ל ז"ל הם יקרים למאד, ויש בהם רוב פנינים וזהב מופז הרבה. וכל ספריו אשר בידינו עד היום (שהוא ר"ח אדר תרנ"ח) הם כמעט כולם נתחדשו וניתנו לדפוס על ידי השתדלותי וסיבתי. והגם שלא זכיתי ללמוד את ספריו ולא הסתכלתי בהם אלא מעט מן המעט, עכ"ז דליתי ממנו איזה יסודות הנוגע לעיקרי החכמה. ויהא זכרו לברכה לחיי עולם בכלל כל קדושי עליון אשר עם ה' אלהי"ם.

לסבב את כל הלימוד ותורת קודש הקדשים הזה, הכל רק ע"פ דרכי הרמח"ל ז"ל. והעמיקו בזה הרבה יותר ממה שכיון הוא, עד שלקחו סתרי עליונים קודש קדשים שברום גבוהים ומכנים אותם בסבובי תהלוכות ההנהגה שבהעוה"ז. וכאילו שאין למעלה ח"ו שום דבר, אלא רק מה שהשיגו הם בתהלוכות הנהגה שלפי דעתם. וחלילה חלילה להעלות זאת על הדעת לכל מי אשר בשם ישראל יכונה והוא רק מדרך החוקרים המתפלספים אשר לא נגה עליהם אור הקבלה כלל ולא ידעו מגילוייו ית"ש אלא רק מבחי' א"ס שבו לבד. ומעולם העשיה לבד. וכבר הוכיח קודש עליון הרמ"ק ז"ל בפרדס שער עשר ולא תשע פ"ט...ונחזור לדבריני ונאמר: כי ודאי הוא שאותן המרבים בהסברים ומלבישים את הכל בהנהגת עוה"ז, הנה כוונתם הוא רק להשכיל ולמצוא רמז למציאות אורות העליונים אשר למעלה, בתהלוכות הנהגתו ית"ש אשר בהעוה"ז. וכוונתם העיקרי בזה הוא, כדי להסיר ולהרחיק כל מחשבת פיגול מאיזה דמות ותמונה ומאיזה תכונת חומרי וגשמי וכל יציר נוצר. מקדושת האצילות אשר שם הוא אלהות גמור כנודע. ובאשר שכל חכמת הקבלה מדבר באצילות ומכנה שם את כל עניני המציאויות והתכונות והפעולות

ודמיון כלל, כנודע! והרי לנו כי כל הגילויים שבאדרא, שהם עצמן עיקר דברי האריז"ל, אין בהם שום מראה ודמיון כלל! וכן אמרו בזה"ק אחרי מות ס"א ע"א, דכל דברי הרשב"י הם באתגליא ולא אתכסיין. עליה כתיב: 'פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידות' עכ"ל. ולך נא וראה את דברי האריז"ל בשער הקדמות דף ה' ע"א. ונדפס בע"ח דפוס ווארשא תרנ"א בשער עגו"י סוף ענ"ד. ואמר מפורש שם שהם אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפשים כלל ע"ש. והוא כדעת הרמ"ק ז"ל בפרדס ואילימה. וכן הוא מלא בכל דברי המקובלים הראשונים והאחרונים. ובכל דברי הזוה"ק ורע"מ ותיקונים ותז"ח. ולא אמר שום אחד שהם רק במראה ודמיון וע"ד מראות הנביאים. אלא שהם מציאויות גמורים אמתיים מקויימים לעולמי עד. מעת שהאציל והמציא אותם המאציל ית"ש ומתלבש ומתייחד בהם כנ"ל. וחלילה לחשב בזה סברות אחרות ולומר הסברים והשגות במהותם (ר"ל מה שהם)".

כנגד מי שטובב הלימוד רק על תהלוכות ההנהגה בעוה"ז

"וביותר בחלה נפשי מדברי איזה מקובלים שבדוריני, שהעמיקו בדבריו ז"ל יותר מדאי וכל חפצם ותשוקתם

וספד"צ ועמקי סתרי הזוה"ק - הוּו כל נושאי העניינים רק באצילות ובעולמות דאור א"ס. ולכך נקרא חכמת הקבלה בשם נסתר, משום שכל נושאי העניינים שאנו מדברים בהם הוא מעולמות העליונים אשר למעלה למעלה, אשר אין השגה ותפיסה בזה לשום בריה והרי הוא נעלם ונסתר מהכל. משא"כ כל חלקי הנגלה מתוה"ק, הרי הוּו כל נושאי העניינים שבהם גלויים לכל...וידוע הוא כי בכל ענין שעוסק בו האדם אשר הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מתעורר ונעשה אותו הענין למעלה לפי שורש נשמתו שמגיע שם. ולכן, כשעוסק בחכמת הקבלה אשר גם כל נושא הענין שמדבר בו, הוא כולו באצילות - ששם הוא רק אורו ית"ש לבד - הוא גורם תיקון גדול בגילוי אור קדושת שמו, הרבה יותר מעסק שאר חלקי התורה אשר הם מלוּבשים בנושאי העניינים שבהעוה"ז. ולכן תראה שכל דברי האריז"ל הוא הכל באצילות. וא"כ, אותן המחברים אשר לוקחים כמה רזי עליונים ומלבישים אותם בסדרי תהלוכות ההנהגה אשר בעוה"ז, לא העלו בידם בחכמת הקבלה מאומה. ולא אכניס את עצמי אם דבריהם מכוונים או אינם מכוונים, אך עכ"פ הוא כי אין זה חכמת הקבלה כלל¹⁹.

וככל מה שנמצא בעוה"ז, לכן דחקו את עצמם ומחברים חיבורים ומרבים בדברים, איך שכל המציאות דכל אורות העליונים שבאצילות הם הכל רק על עניני תהלוכות ההנהגה לבד. ומסבבים את כל מה שנאמר באצילות להלבישם בענייני ההנהגה שבעוה"ז".

גם רק המשכת דברי האריז"ל להנהגת העוה"ז, אינה רצויה

"והנה הגם שכוונתם הוא רצויה, אבל מעשיהם בזה אינם רצויים כ"כ לדעתי. כי גם אם ניתן להם את אשר להם לומר שכוונו באיזה דברים כהלכתן. ויש קצת רמז באיזה תהלוכות ההנהגה לאותן הדברים שהם אומרים, והוא אחר השתלשלות אלפי אלפים רבוא רבואות מדרגות אשר מהאצילות עד סוף העשיה; עכ"ז הנה אין זה מעיקר לימוד חכמת הקבלה כלל. כי הנה עיקר קדושת וגודל מעלות לימוד הקבלה הוא לדבר למעלה ולא למטה וכדי לתקן ולעורר באורותיהם למעלה...וזוהו כל עיקר תיקון לימוד הקבלה יותר מכל שאר חלקי התורה. כי שאר כל חלקי התורה הרי מלוּבש בנושאי העניינים אשר בעוה"ז, משא"כ לימוד הקבלה - ובפרט דברי האריז"ל אשר הם בנויים על האדרות

19 ומכאן תשובה רבה לאותם שטוענים שכשמרן הראי"ה כתב שצריך לעסוק בפנימיות החכמה

רחוקים מיראת שמים. כי כח הרע אשר שם מתדבק בהם רח"ל. ואפי' בתוה"ק אנו רואים ג"כ שהעוסקים בחיצוניות התורה לבד וכמו חכמת הדיקדוק שכל חכמתה הוא רק על המלות והלשון, וכן גם העוסקים בפשט התנ"כ לבד כשיש להם חכמה וכח לעסוק בגמרא ופוסקים, ראינו ג"כ כמה מהם שרחוקים הם מיראת שמים. והוא משום שהקליפה היא שוכנת תמיד סביב להחיצוניות הקדושה לינק ממנה, ובסוד סביב רשעים יתהלכון (תהילים י"ב). ולכן, כל אלו העוסקים בהחיצוניות לבד עלולים הם לחטא רח"ל. אבל חכמת הקבלה הנה עיקרה היא מדבר באצילות לבד בלי התלבשות כלל למטה ולכן גדולה מעלתה לאין קץ..."

וא"כ למה הוא לדחוק בזה ולומר השערות בסדרי תהלוכות ההנהגה אשר היא ממוזג מכל המדות כולם ומתחלפת בכל רגע ובכל אדם בפרט, ואינם גלויים סבתם וסדרם אלא רק להמנהיג עצמו ית"ש?! וכמ"ש (שמואל א. ב, ג) כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות".

רוב העוסקים בחכמת עוה"ז רחוקים מיראת שמים – הסיבה לכך

"וגם באמת אין ראוי כ"כ להעמיק ולעסוק בבי"ע, ויש קצת סכנה בזה משום מציאות הרע אשר שם וכדי שלא לעורר כחו ח"ו. ולכן תראה, שכל העוסקים בחכמת עוה"ז כמו חכמת הטבע וכדומה, רובם הם

כוונתו הייתה למה שהוא זצ"ל כתב או לעסק בחסידות בלבד. שעם כל החשיבות שבעיסוק בכתבי מרן הראי"ה עד שמי שבדורנו אינו עוסק בהם בוודאי שחסר לו בדעת אמונה, וכן בחסידות. ומלבד שזה מופרך כפי שכבר הראנו שמרן הראי"ה כתב באגרותיו שכוונתו לזוהר וכתבי האר"י וכו'. עוד זה נסתר ממה שכתב כאן בעל הלשם - שמרן הראי"ה היה תלמיד חנר לו בחכמה זו - שההלכות שעשה מרן הרב זצ"ל מתוך החכמה אין זה בכלל העסק בפנימיות החכמה. שאמנם עשה זאת מרן הרב כדי לגלות החכמה לציבור הרחב ולהראות רוחב הדעת הטמון בכל מרחבי התורה גם המעשיים, וכן גילה ע"י גילוי החכמה זו את מה שמתרחש במרחבי דעת האדם וההסטוריה האנושית, ובעיקר לשם פיענוח צפני גאולתנו האחרונה; עם זאת, אין זה בכלל לימוד פנימיות החכמה. ומזה נראה לענ"ד, שמה שאמר מרן הרב זצ"ל על עצמו בימי מחלתו האחרונים שהוא נענש מפני שמגלה חכמת הנסתר, לא הייתה כוונתו כפי שחושבים בשטחיות שגילה לימוד הנסתר לרבים או במה שכתב את דבריו בכל ספריו העצומים, שזו לא החכמה עצמה הנקראת פנימיות החכמה. אלא כוונתו שכיון שהיה צריך להמשיך את התלבשות השרשים העליונים שבאצ"י בבריאה התחתונה, ומזה לשאוב דרכי ההנהגה העליונה להבין בינה במרחבי ההסטוריה ולחזות דעה בדרכי הגאולה, הרי שבזה נכנס לסכנה גדולה כפי שכתב בעל הלשם כאן. ואף שהיה הוא ז"ל צריך לזה להורתנו הדרך בה נלך, הרי שבזה נכנס לסכנה עצומה שרק כתפיו העצומות יכלו לשאת משא זה.

לכנות אותם בשם הנהגה שבזה ודאי לא יגשמו. אבל ודאי שלא שלל המציאות האמיתית שלהם. עכת"ד. וראה עוד מה שהביא הקדמה זו **הגר"ש דבליצקי** בהסכמתו לדעת תבונות וכתב כי נחיצותה כה גדולה עד שצריך להדפיסה בכל ספרי הרמח"ל.

גם מרן **הגראי"ה קוק זצ"ל** (באגרת תיד) כתב ש"אם התירו בעלי החסידות לעסוק בהסברים ברזי עולם הללו מה שהסברא במ באמת מסוכנת כדברי הרמב"ן, ק"ו שאין קפידא לאותם שרוח ה' בקרבם תשאם לעסוק בלימודים הללו ע"פ הקדמות המקובלות עם ידיעתם שהכל הוא בדרך חידת חכמים" עכ"ל. הנך רואה שאע"פ שמרן הראי"ה קוק סובר שיש אפשרות להסביר ענייני הסוד, עכ"ז בוודאי שאינו סובר שאפשר ללמוד רק בדרך זו, ואדרבה יותר קל ללמוד אם אינו בדרך הסברה. ועי' עוד באג' תעד' שהרב מעיד על בעל הלשם שהוא מדגולי מקובלי הדור. וכבר ראית מה יחס בעל הלשם אל ההולכים בדרך ההסברה, ואכמ"ל.

הכוונה במילה 'סוד' שבדברי המקובלים "והנה בדברינו תבין מה שהשתמשו המקובלים בדבריהם תמיד במילת. סוד. ואין הכוונה בדווקא (בכל מקום) שכוונו בזה לאיזה ענין עמוק יותר ממה שכתבו. אלא הכוונה הוא משום שעיקר הדברים וכל נושא הענין במה שמדברים. הוא נעלם מעין כל חי (וכנ"ל דלכך נקרא החכמה הזה בשם חכמת הנסתר) ולכן משתמשים תמיד במילות סוד. ור"ל כאילו שלא שייך להאמר אלא רק בלחישו ובהעלם. כי הוא נסתר ונעלם. איך שהוא ומה שהוא."

דברי הר"ם חרל"פ על השגת הלשם והנה, כנגד מה שכתב הגאון הנ"ל על דברי הרמח"ל, כבר כתב **הגרי"ם חרל"פ** בספרו **מי מרום** בהקדמה לביאור לשמונה פרקים (פ"ח אות יז) כי גם הרמח"ל עצמו לא העלה על דעתו לומר שאין מציאות בספירות. ח"ו שיהפוך דברי אלוקים חיים לפילוסופיה. אלא שראה הרמח"ל שכשדיברו המקובלים על אורות היו עוד סכלים שחשבו שהכוונה על להבת שלהבת, על כן ראה הוא

סיכום

א. יש מגדולי הדור שסברו שחכמת הנסתר כולה משל, וכיון שכך היא מופשטת מאוד ואין לעסוק בה אלא מי שהוא בעל מחשבה מופשטת מאוד, שאל"כ אין הוא עוסק בחכמה זו כלל ואינם אלא כתוכי המצפצף.

- ב. היו מגדולי ישראל שאכן כתבו שכל חכמת האריז"ל והנסתר כולה משל. כך מופיע בנפש החיים, הרמח"ל וכן דעת מוהרי"ל אשלג.
- ג. אמנם מדויק מדברי המהרח"ו וכן הביאו הרש"ש "שיש שם בעליונים אורות דקים בתכלית הרוחניות בלתי נתפסים" ועליהם מדברים בחכמת הנסתר, ואין זה רק משל לדבר אחר, כתהלוכות ההנהגה או חכמת הנפש. וכן משמע מדברי הבעש"ט, הרצ"ה מזדיטשוב, בעל ספר הברית, הרצ"ה מלובלין.
- ד. בעל הלשם ביאר שכן סב"ל אף הגר"א, ומה שכתב שהכל הוא משל, הכוונה ביחס לתפיסתנו הגשמית.
- ה. עוד התנגד בעל הלשם למה שמובן מהרמח"ל שכל החכמה היא בעניין תהלוכות ההנהגה, אמנם ביאר הרי"ם חרל"פ כי אין הרמח"ל כופר במציאות הרוחנית המוזכרת באר"י ז"ל שהיא קיימת. אלא כינה אותה תהלוכות הנהגה, מפני המגשימים בדעתם.

העולה מהנ"ל

ע"פ דעת רוב גדולי המקובלים שבכל הדורות, דברי האר"י ז"ל אינם משל אלא תיאור מציאות רוחנית עליונה. ובוודאי שאין למנוע מהרוצה ללמוד בטענה שהדברים משלים ומופשטים (כל זמן שלא יגשים את המציאות הרוחנית הנ"ל).

פרק ט - שעכשיו יותר מותר לגלות

מדברי גדולי ישראל שבדורות האחרונים מותר יותר לגלות

החכמה

בראשית בשנים, בזמנא דגלותא, דאתמר ביה ונרגן מפריד אלוף (שם טז, כח) כדין אצטריך להסתיר דבר.

בספר הברית (מאמר יב פ"ה) הביא בשם האר"י ז"ל שבזמן הזה הנסתרות כמו הנגלות. ואף שבספר 'בינה ודעת' (כפ"ד הערה כא) ר"ל שדברי האר"י ז"ל מוסבים דווקא לת"ח. אך ממה שהראנו לעיל שהאר"י ז"ל כתב ללמוד גם למי שאינו מבין בשאר לימודים כמבואר בהקדמת הרח"ו לע"ת, הנך רואה שאין כן הדברים.

וכן בהקדמת **אור החמה לר"א אזולאי** כתב שמשנת ה' אלפים ר"ן יקרא דרא בתרא שאז נתגלה הזוהר, והותרה הגזירה. ומשנת ה' אלפים ושלוש מאות מצווה מן המובחר שיתעסקו ברבים גדולים וקטנים. וכן **בהיכל הברכה** לקט אמרי פנינים (כח טו, ד) כותב **הגה"ק מקומראנא** שבעת עיקבתא דמשיחא שיש התגרות הרע והעזות, נתגלה אור הגנוז מן השמים הזהר וכתבי האר"י ז"ל שזה מבער הכרם והרע שבנפש...לזה אמר מרן האר"י ז"ל שבזמן הזה נסתרות נעשו

הנה מופיע אצל הרבה מגדולי ישראל הטענה שכעת בעידנא דגאולה ואחרית הימים, יותר מותר ומצווה לגלות סודות התורה. וכך טען **בספר עמק המלך** (שער יד פרק כו) שזהו צורך השעה ואע"פ שבד"כ יש צורך להסתיר הדברים משום האזהרות שבגמ' חגיגה, אך בעוונותינו הרבים הדור נתמעט עד מאוד, וצריך לגלות היטב, כדי שלא יטעה המעיין. כי הוא מצות עשה שהזמן גרמא, מיום שבא מורינו ורבינו האר"י זלה"ה נשמת משיח בן יוסף, והאיר עינינו בתורתו יתברך, כדי שבזכותיה יפקון מן גלותא, דאתמר ביה 'ושבתם איש אל אחוזתו' כה דברי הרשב"י זלה"ה. עכ"ד.

גם הרמח"ל **בספר תיקונים חדשים** - האידרא קדישא, טוען שהאיסור הוא דווקא לזמן הגלות. וכך לשונו: "ועוד שכינתא איהי כבוד אלקים, דכתיב בה כבוד אלקים הסתר דבר (משלי כה, ב). וכבוד איהו ל"ב. כבוד אלקים אלין ל"ב אלקים דמעשה בראשית, דאתמר ביה (חגיגה יא ע"ב) אין דורשין במעשה

א. מפני שכעת דברי רבינו האר"י ז"ל מסודרים יפה כפי השמועות האמיתיות ששמע רבינו המהר"ו ממנו.

ב. שנתמעטה הקלי' בזה"ז ויש סיעתא דשמיא לאדם הלומד לשם שמים שלא יכשל.

גם **מין הראי"ה קוק זלה"ה** כתב בכמה מקומות שעכשיו יש צורך והיתר יותר לגלות החכמה ומהם מה שכתב באגרת תיג', ובאגרת תרב', ובאגרת קמט' עמ' קצה' ועוד מקומות.

הרה"ג משי זהב זצ"ל (הובא בנר לדוד עמ' 20) הסביר מהי הסיבה לכך שהתירו ההסתרה בדורותינו. וזה משום שכל רבותינו בדורות האחרונים מימות האר"י ז"ל ותלמידיו זי"ע וצדיקי עולם רבותינו ותלמידי הבעש"ט, כולם הודו ואמרו כי מי שלא טעם טעם החכמה זו לא טעם טעם חכמת התורה מימיו, רק לפי רוב חשיבותה ויקר תפארתה הייתה גנוזה מעיני הרבים. אלא שכל זמן שהיו הדורות כתיקונן עומדים בישרן והולכים לפי תומם בתורת ד' בכל דרכי התורה כבני הנביאים לפי שהרת הלב בקרבם ויראת ד' חופפת עליהם כל היום היו הדברים טמונים, אבל אחרי אשר נחלשו הדורות ונתמעטו הלבבות כבר הוצרכו לגלות שפוני

נגלות ושמחה לפני המקום ללמוד ברזי תורה ולגלות רזין לכל בר ישראל. עכ"ל. גם **באגרת הקודש לבעל התניא** הביא מדברי האר"י ז"ל שדווקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצווה לגלות זאת החכמה ולא בדורות הראשונים. וכן ר' **נתן מברסלב בליקוטי הלכות** (או"ח הלכ' עירובין תחומין ה, לח). כתב שיש דברים שהם עכשיו סוד ואח"כ לא יהיה סוד כי אם נגלות. **ובחיי מוהר"ן** (סי' תיש) הביא מה שאמר ר' נחמן ע"ה לר' נתן ע"ה שיש כמה דברים שהם בתחילה סוד ואח"כ אינו סוד כגון קצת סודות קבלה. שקודם הרשב"י והאר"י ז"ל היו אלו דברים שבסוד גדול ולא היו מדברים מזה כי אם בסוד גדול מאוד ואח"כ בימי רשב"י והאר"י ז"ל שוב לא היה סוד. עכ"ד. ועי' עוד בהקדמת **מהר"א מסטראשעלי** לשער היחוד והאמונה, שכן כתב והביא כמה משלים להסביר מדוע דווקא בדורות אלו הגרועים בערכם לעומת הראשונים, הוכרחה החכמה הזו להתגלות. וכן כתב הגה"ק **מהר"א מהאמיל** בס' **חנה אריאל** (במדבר, קרח יז ע"ב).

כך סבר גם **הרי"ח טוב בעל הבא"ח** בדעת ותבונה (פתיחה ב) שכתב שאזהרת רבינו האר"י ז"ל לתלמידיו שלא ללמוד אינה תקיפה לזמנינו משתי טעמים:

שכל דברי הגמ' והסייגים שבה, אינם אלא בסוף זמן התנאים והאמוראים שהיו קרובים אל החורבן מאוד שאז בעוה"ר היו החיצונים והקלי' בכל תוקפם וגבורתם בכל עוז כנוודע בדברי האר"י זלה"ה בעניין עשרה הרוגי מלוכה. ולכן לא ניתנה רשות לדבר בעניינים אלו, אלא רק ברמיזה דקה ובכל התנאים הללו וכולי האי והלוואי. עכת"ד.

טמוני קודש לחזק ידיים רפות ולאמץ ברכים כושלות... וכל עוד שהושפלו הדורות הוצרכו ביותר לפרסם חכמה זו ולגלות נתיבותיה כדי לקרב לבבות ישראל לאביהן שבשמים. עכ"ל.

וכך ממש כתבו בשם הגר"י כדורי **זצ"ל בשו"ת דברי יצחק** (סי' ב) עי"ש. ובדברי **שו"ת איש מצליח** תמצא עוד שהתמקדותו בנידון ההיתר ללמוד על אף דברי הגמ' בחגיגה, מבוססת היא על שינוי הזמנים. שכן כתב בסי' ה'

מקור סמיכת הגדולים הללו על דברי האריז"ל

ולתתקן מעט. ומתחלה היו האורות סתומים היה העולם מקולקל וכל מה שנתקלקל נסתם בגלות. ולא היו משיגין אלא י"ס בסתום בסוד הנקודות כ"א כלול מעשר ובענין הפרצופים לא נתגלה להם כלל לפי שמצאו בדברי הראשונים סתומים ולא ידעו עומק הדברים וחשבו שכן הוא ודברו בי"ס כל א' כלול מי' ובחי' הרבה. ולפי שראיתי מי שחולק על דברים אלו לאמר שלא מצינו אלא י"ס, ומהיכן יש לשלוט כח לאמר כמה פרצופים שנמצא יותר מי"ס ומספר רב, והלא הראשונים כתבו בס"י עשר ולא תשע י' ולא י"א, לזה באתי לפתוח לך כחודא דמחטא אולי תזכה להבין מקצת וכולו לא תשורנו עין, וזהו".

ונדמה לומר כי סמיכתם של רבותינו אלה היא על דברי האר"י ז"ל בעין חיים שער הכללים שעשה רח"ו בילדותו ס"א בזקנותו (ח"ב דף קיט ע"א, הוצאת מקור חיים, י-ם תר"ע, ע"י הרב מרדכי עטיה) וזה לשונו: "להאר"י זלה"ה. הרמב"ן וחבריו ודברי ראשונים כמו רבי נחוניא בן הקנה, לא הזכירו רק י"ס ולא גילו ענייני פרצוף כלל. ודע, שהרמב"ן והראשונים היו יודעים בפרצוף אלא שדברו בהעלם גדול לרוב הגלות שלא ניתן רשות לגלות ולהתפשט האורות הגדולים מאחר שגברו הקליפות וכל זר לא יאכל קדש. אמנם, בעקבות משיחא כמו בדורינו זה, התחילו האורות להתפשט להיות כבראשונה כמו שהיה בזמן העולם מתוקן

אצל רבותינו נ"ע בדבר זה, ובייחוד בדברי האר"י ז"ל. וע"כ מה מאוד נפלאתי לראות מה שכתב במאורות האר"י ז"ל בעמ' 20 איך שכותב שבפרט בדורותינו שזוהמת אוויר העולם מטמא ומסכן חיות הקדושה, שבני האדם צריכים לרחמים ממרומים שנוכל לקרוא ק"ש כהלכתו, וא"כ כ"ש שאיך יוכל ללמוד קבלה. ועוד האריך בעמ' 22 אחרי שהביא המעשה מהרה"ק משינווא והסיק שם שמדרגת בנ"א כיום ירדה פלאים כ"כ, ולכן אין לעסוק בקבלה שקרוב להפסד ורחוק משכר. ועוד אמר שם שקבע הרה"ק משינווא שאין הזמן הזה לפני ביאת המשיח מסוגל ללמוד הקבלה לרבים ודור דור ודורשיו. עכת"ד.

והדברים הנ"ל ממש מתמיהים איך הסיק זאת כנגד כל דברי רבותינו המקובלים ובראשם האר"י זלה"ה ומי זה יבוא אחר המלך לסתור דבריו. ובייחוד שזה נגד דברי הרשב"י ע"ה שדווקא ע"י לימוד זה יצאו מהגלות ואם לא עכשיו אימתי?! ואיך אפשר לומר שטרם ביאת המשיח אין הזמן מסוגל ללמוד והלא דברי הרשב"י והמהרש"ו בהקדמתו מורים להיפך שדווקא זה מה שיביא משיחנו בבי"א! וכן כתבו גדולי ישראל בכל הדורות וכן כתב מרן הרא"ה קוק זלה"ה (בקובץ ד, יט).

הרי ברור מדברי האר"י ז"ל שדווקא בזמן עומק הגלות, למרות כל קדושת האנשים שחיו אז כר' נחוניא בן הקנה וחביריו, לא יכלו לגלות את עומק החכמה. אמנם בדורותינו אלה שהקליפה נחלשה והאורות חוזרים להתפשט כבראשונה, מותר יותר לגלות. והנה אם בדורו של האר"י שקרא לדורו אז עקבתא דמשיחא, מה נאמר על דורנו?! ומי זה יבוא אחרי המלך בדברים נלוזים לומר שאנחנו בעומק הגלות? והרי לפי דבריו אנחנו בוודאי כבר בעצם התהלכות הגאולה והתפתחותה, וכדברי ר' אבא (בסנהדרין צח ע"א): "אמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל", וביאר שם רש"י: "מגולה מזה - כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר". והרי הדברים ברורים לכל דובר אמת בלבבו, שענינו פקוחות לראות נפלאותיו עימנו, ברוך הוא וברוך שמו.

ואם בזמן האר"י אפשר היה לגלות, הרי שבדורותינו אלה, ובייחוד בחיי נשמות אויר ארץ - אוירה של ארץ ישראל המחכים בחכמת האמת, בוודאי ובוודאי שאכשר דרא לגלות יותר ויותר, ואדרבה.

ועתה הנך רואה כמה הדברים ברורים

סיכום

א. הרבה מגדולי ישראל סוברים כי העידן האחרון שהוא זמן אחרית הימים מותר ומצווה לגלות סודות התורה, עכ"פ יותר מדורות הקודמים. וכן כתבו: הר"א אזולאי באור החמה, בעל עמק המלך, הרמח"ל בתיקונים חדשים, בעל ספר הברית, היכל ברכה לגה"ק מקומרנא, בעל התניא שהביא משם האר"י ז"ל, ר"נ מברסלב, ר' יוסף חיים בעל הבן איש חי ומרן הראי"ה קוק זצ"ל.

ב. כך גם סברו גדולי המקובלים בדור האחרון כמו הרה"ג משי זהב והגר"י כדורי זצ"ל.

ג. נראה כי הגדולים הללו הסתמכו על דברי האר"י ז"ל בע"ח שכתב כי הותר לו לגלות סודות החכמה בגלוי כי נפתחו האורות מאחר והוא בעקבתא דמשיחא, מה שלא יכלו בדורות הראשונים מר' נחוניא בן הקנה ועד הרמב"ן שהיו בעומק הגלות. ומינה למדנו בק"ו שאם בזמנו שהיה רק תחילת הגאולה מותר לגלות, ק"ו בימינו. וראינו כי אין זה תלוי במדרגת הדור אלא בקרבה לעת הגאולה.

ד. מכאן נדחו לגמרי דברי המתנגדים ללימוד, שכתבו שכיום אסור ללמוד כי האויר מזוהם בכפירה וכד' ומדרגת האנשים ירדה פלאים. ואילו מדברי כל הגדולים הנז"ל ומדברי האר"י ז"ל ברור ההיפך לגמרי ומי יבוא אחר המלך!?

העולה מהנ"ל

עתה בדרא בתרא מצווה וחיוב לפנות ללימוד חכמת הנסתר יותר מכל הזמנים, והותר יותר לגלות זאת החכמה כיון שהזמן יותר הוכשר לכך, ובייחוד שגאולתנו ופדות נפשנו תלויה בזה הלימוד.

פרק י - אם צריך להיות נשוי.

הדאיה ובנו הגר"ע הדאיה זצ"ל. והובאו הדברים בשו"ת איש מצליח סי' ה וכן בשו"ת דעה והשכל סי' א. והריני מביא לפניך עיקרי הדיון בקצירת האומר דבר דבור על אופניו.

הנה בעניין אם צריך להיות נשוי על מנת ללמוד קבלה, מצאנו דיון ארוך בין הפוסקים בדור האחרון והם הגאונים: הרה"ג רחמים חוויתה הכהן זצ"ל ותלמידו הרה"ג מצליח מאוזן זצ"ל הי"ד, לבין הגר"ש

האם אזהרת מהר"ם פאפירש שאין ללמוד רווק תקפה בימינו

קדוש זה, ומימלא יש לחלק בין זמן זמנים טובא דמהר"ם פאפירש, לבין זמנינו לפי אותו הטעם. ודזיל בתר טעמא, שכיון שמאז זמנו דהרב פאפירש לימינו כבר ירד כח הקלי' מהבירור שנעשה, ע"י לימוד התורה התפילה והמצוות שבכל יום, לכן יהיה מותר ללמוד עתה אף שאינו נשוי.

הר' מאוזן - אזהרת מהר"ם פאפירש אינה תקפה שכשל כח הקלי'

הנה הביא הרה"ג מאוזן זצ"ל כי באור צדיקים למור"ם פאפירש (בסי' רב אות ל) כתב שמי שאינו נשוי אינו יכול ללמוד קבלה. והובאו דבריו להלכה בכף החיים (בסי' קנה סוף ס"ק יב) וכן כתב הגר"ח פלאגי בתורה וחיים (מערכת הק' אות רנט).

עוד הביא שם ראייה ממה שכתב הרי"ח טוב בעל הבא"ח בדעת ותבונה בפתיחה ב' שאזהרת רבינו האר"י ז"ל לתלמידיו שלא ללמוד אינה תקיפה לזמנינו משתי טעמים: מפני שכעת דברי רבינו האר"י ז"ל מסודרים יפה כפי השמועות האמיתיות ששמע רבינו המהרח"ו ממנו, ועוד שנתמעטה הקלי' בזה"ז ויש סיעתא דשמיא לאדם הלומד

האמנם עם כל זה רצה הרב המחבר לחלק בין הזמנים ולומר שכדרך כל הסייגים שמצויים בגמ' תגיגה הם באו רק ביחס לסוף ימי התנאים והאמוראים הסמוכים לחורבן שהייתה אז תיגבורת הקליפות ולכן היו צריכים אז לסייג אפשרות הלימוד, אמנם בזמן האר"י זלה"ה שלא הזכיר מהסייגים דחגיגה מאומה, זהו כי מזמנו והלאה הזמן כשר יותר ללימוד

לשם שמים שלא יכשל. הנה רצה לומר שלפי אלו הדברים בוודאי כל אדם שיודע בעצמו שאם יתקשה באיזו קושיא ידע שהקושי בא מחסרון ידיעתו והכל הם דא"ח, הנה ודאי שאין כאן שום חשש בלימוד ואין לו לאדם לפטור עצמו מן הלימוד. ועוד הוסיף שם להורות מדברי רבינו הבא"ח שכח הקלי' כשל בזמנינו, מתשובתו **בסוד ישרים** (ח"ב סי' ט) שכתב שכיום אין לחשוש לישן ביום חול דשמא ידבקו בנשמתו מנשמות הרשעים הסובבים באוויר, כיון שכח הקליפות נחלש. מכל הנז"ל רצה לומר בעל האיש מצליח, כי הוראתו של מהר"ם פאפירש אינה תקיפה אלא לתקופתו, ואפשר יהיה היום ללמוד אף כשאינו נשוי.

הר' הדאיה – אדרבה כח הקלי' גבר

מנגד לזה, רצה הרה"ג הדאיה לדחות שאין הדבר כן ואדרבה להיפך שמוכח מדברי הרב החיד"א בשם הגדולים (אות א ד"ה אליעזר בעל הרוקח) שעתה הבריור נעשה ברגלי אדה"ר והחוצפה בעקבתא דמשיח יסגי, והוא מהתגברות התאוה שרואה שכלתה אליה הרעה מתגברת להחטיא. ולכן, סמוך לדורותינו מתגלה אור הזוהר למען יתגלו חומרות המעשים כי גבר

היצר להחטיא.

ועוד הביא מה שכתב המהר"י צמח ב"רונו ליעקב" (הובא בסוף הקדמת המהר"ח¹) שעתה אנו רחוקים משורש העליון כמו שמרים בתוך החבית. וכיון שכך, אפילו אם נאמר שכשל כח הקלי', אבל כיון דעתה היא מתגברת להחטיא, א"כ אדרבה שעלינו להקפיד על התנאים ובהם שיזהיר האדם מקיום המצוות. וא"כ מי שאינו נשוי איך ילמד ואינו מקיים מצווה ראשונה שבתורה והיא פו"ר?²

ולענ"ד אחר המחילה רבה, וברעדה שלא להכניס ראשי בין ההרים, אך כיון שתורה וללמוד אני צריך, אומר: שנדמה כי יש ראייה להוכיח שדברי הגר"מ מזוז צודקים יותר. שכן הוכחנו בפרק דלעיל משם האר"י ז"ל בע"ח כי גילוי החכמה תלוי בהתפשטות האורות ואלו החלו להתפשט יותר בדרא בתרא. וכן ראינו שכתבו רוב גדולי ישראל המרכזיים כי בדורות אלו יש יותר מקום לגלות, ולא חששו לכך שהס"מ מתגבר להחטיא. וכן ראינו שדעת הר"א אזולאי, ועמק המלך, והרמח"ל, וספר הברית, והגה"ק מקמרנא, ובעל התניא, והר"נ מברסלב, ומרנא בעל הבן איש חי ומרן הראי"ה קוק זצ"ל. א"כ נדמה כי הדברים מצדדים יותר לדברי הגר"מ מזוז ורבו הגר"ר חווייתו זצ"ל.

נסיון להוכיח דעת האר"י והזוהר, ומעשי רב בזה

כו) שמצפה לתשובתו מתי תהיה שמחת נישואיו.

אמנם הרה"ג הדאיה דחה טענתו באמרו שמהרב"ך שאני דשמה רב גובריה ולא יתדבק בו הקל"י ועוד שאפשר שהרמ"ז ברוח קודשו ראה שהוא ראוי.

ולענ"ד יש עוד להוסיף לזה ראייה ממעשה רב שיש בזה, והוא ממה שמרן הרש"ש הק' מפורסם שהחל ללמוד החכמה עוד בטרם שהיה נשוי ולא חשש כלל לנושא זה, וכבר אז היתה גדולה השגתו למעלה להפליא. וא"כ לכאורה צודקים דברי הגר"מ מזוז בזה.

הר' מצליח – הוכחה מהזוהר, ודחיית הר' הדאיה

עוד העיר הרה"ג מצליח שיש לכאורה ראייה מזוה"ק (ח"א דף קיז ע"ב) שכתב: "אמר לון רבי שמעון, לית רעותא דקב"ה בדא דיתגלי כל כך לעלמא, וכד יהא קריב ליומי משיחא, אפילו רביי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא, ולמנדע ביה קצין וחושבנין, ובההוא זמנא אתגליא לכלא, הה"ד (צפניה ג, ט) כי אז אהפוך אל עמים וגו', מהו אז, בזמנא דתיקום כנסת ישראל מעפרא ויוקים לה

הרב מאזוז – מהא דהאר"ז לא הזכיר התנאי, סימן שאינו הכרחי. דחיית הר' הדאיה

עוד טען הרה"ג מצליח מאזוז שממה שהאר"י ז"ל לא הזכיר מזה מאומה א"כ ברור שאין זה תנאי הכרחי גמור אלא הדבר תלוי בזכות האדם.

אמנם הרה"ג הדאיה דחה טענתו במה שהמהר"ו הזכיר בתנאיו רק מילי דחסידותא כיון שהדברים ההכרחיים הברורים כמו קיום כל המצוות כבר אמרם לעיל. וא"כ הרי הדין דלהיות נשוי כבר הוזכר בתנאי הבסיסי של קיום כל המצוות שבהם יזהיר הגוף ויוכל לקבל הנסתרות, ואין צריך לשוב ולהזכיר הדבר במפורש. עם זאת דעת הרה"ג מצליח לא נחה בזה, ששב וטען שאם הדבר היה תלוי בקיום המצווה, הרי שהיה צריך לומר המהר"ם פאפירש דמי שאין לו בן ובת שבזה קיים מצוות פו"ר, לא יוכל ללמוד ולא מצינו שעמד על זה.

מעשי רב בעניין

ועוד טענה בפי הרה"ג מצליח מאזוז שמצינו בשו"ת הרמ"ז (סי' כא) שפלפל הרבה בקבלה עם הרב מהרב"ך (הרב בנימין הכהן) ומשמע שהיה שם פנוי עי"ש שכן כותב (בסי')

הלימוד גם מצד התוכן הרוחני הנלמד. עי"ש מה שביאר שלימוד הנסתר הוא באצ"י דאצ"י, וביאר שצריך האדם כדי להגיע ללימוד שיהו לו מוחין שלמים דאבא ויהיה שלם מדוכ' ונוק' שבלא זה אינו שלם. **והגר"ש הדאיה** הוכיח דברים אלו גם מפרשת בני אהרון בקרבנתם לפני ה' וימותו שלא היו נשואים.

עם זאת **הרה"ג מצליח** נטה לדחות זאת באומרו שאע"פ שראוי שיהיה האדם בן טו' לגמרא שהיא כנגד היצירה מ"מ מצינו שילמד בן ט' ופחות ומצליח בזה ולא ראינו שימנעו הדבר וא"כ מניין לנו לחלק בין זה ללימוד הקבלה.

עוד מגדולי ישראל שאסרו הלימוד קודם שיתחתן

הן אמת שהיו עוד מגדולי ישראל שחייבו נשיאת אשה קודם שיכנס לחכמה, וכן דעת **הרמ"ק בספר אור נערב** (חלק ג פרק א) שאין ספק שאין ראוי לאדם ליכנס בחכמה זו אם לא נשא אשה ויטהר מחשבתו. עכ"ל. וכן כתב בספר **הנהגות צדיקים - סדר קביעת התורה מרבי שבתי מראשקוב** (אות פג).

קב"ה, כדין אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם יהו"ה ולעבדו שכם אחד".

א"כ ברור מדברי הזוהר, כי בימינו שהם ימי עקבתא דמשיחא אפילו נערים יוכלו לגלות סתרי תורה. אמנם **הרה"ג הדאיה** דחה ביאור זה על פי **הגהת החיד"א** שכתב שכוונת הזוהר היא למינדע קיצין דגאולה ולא לעצם לימוד הסוד. וכן בהגהות **דרך אמת** כתוב שימצאו אוצרות ספרים חשובים מסודות התורה. וביאר הרב הדאיה שהכוונה שהצעירים ימצאו והגדולים ילמדו בהם.

אמנם אחר המחילה רבה לא זכיתי להבין דברי הרה"ג הדאיה הק', שלכאורה דברי הזוהר ברורים הם, ומהם מבואר שהנערים עצמם ילמדו החכמה. וכפי שמדויק: "אפילו רבי דעלמא זמינין לאשכחא טמירין דחכמתא, ולמנדע ביה קצין וחושבנין", היינו שהם ימצאו את צפונות החכמה, והם שידעו קיצין וחושבנין. אמנם ממה שכתוב שידעו קיצין וחושבנין אפשר שהוא כפי שאמר - רק לעניין חשבון הקץ.

הר' הדאיה - אין ללמוד טרם שיהיו לו מוחין דאבא והוא אחר שיהיה נשוי ואמנם דעת **הרב הדאיה** לאסור

סיכום

- א. נחלקו רבותינו אם צריך להיות נשוי ע"מ ללמוד קבלה, ודנו בזה באריכות הגר"ר חויתה הכהן עם הגר"ע הדאיה.
- ב. מהא דהאר"י ז"ל לא כתב זאת בתנאים קצת משמע שאפשר ללמוד אף שאינו נשוי, וכן יש לנו מעשי רב בזה מהר' בנימין הכהן שלמד עם הרמ"ז וכן ממרן הרש"ש הק' שלמד טרם שהיה נשוי. אך צריך עיון דשמא אין ללמוד מקדושים אלו לכלל ת"ח.
- ג. עם זאת הרמ"ק התבטא כן בפירוש שאין ללמוד טרם שנשוי.
- ד. ראוי לחוש לדעת הרמ"ק וסיעתיה, כיון שאין לנו ראייה גמורה בדעת האר"י ז"ל.

העולה מהנ"ל

נחלקו גדולי ישראל האם כדי להכנס בחכמת הנסתר צריך להיות נשוי. והאר"י לא גילה דעתו בפירוש. אמנם היו מגדולי ישראל שאסרו זאת ובהם הרמ"ק ומהר"ם פאפירש, והגר"ח פלאג'י, וכה"ח ועוד. ועל כן ראוי לחוש לסייגם ולא ללמוד טרם שינשא. ומ"מ יעשה לו כל אחד רב בשאלה זו.

פרק יא - שצריך להיות טהור, וחוב טבילה במקווה טהרה קודם הלימוד.

בדין טבילת עזרא לתורה ותפילה

היא שיטה גדולה שכן סב"ל הכי גם ר' חננאל, ושו"ת מן השמים, ורבינו ברוך, ור' ישעיה, והאגודה והמנהיג. וכן דעת רב אהרון גאון שיש אף לבטל תפילת רבים כשאינן טבילה. וכן ר' יונה והרי"א ז. ולדעת העיסור והכלבו נתבטלה הטבילה רק מפני הצינה ובמקומות שאינן שם צינה חזרו לחיובם הראשון.

אמנם דעת הרמב"ם (הל' ק"ש פ"ד הי"ח והל' תפילה פ"ד ה"ד) שנתבטלה תקנה זו לכל דבר, ועם זאת כתב שמנהג פשוט בכל ערי שנער שאינן בעל קרי מתפלל עד שיטבול. וכן כתב הטור ופסק השו"ע (בסי' פח) שבטלה התקנה והעמידוה על הדין שא"צ טבילה לשום דבר.

ובחסד לאלפים לר"א פאפו כתב שראוי לכל ירא ה' וחושבי שמו להיות מתנהג בחסידות זאת יותר מכל מילי דחסידותא, וכן כתב להלכה הגר"א (מוזב בספר הלכות הגר"א ומנהגיו אות ז) שבע"ק לא יתפלל עד שיטבול.

עזרא תיקן להם לישראל טבילה לדברי תורה ולק"ש ולחיובי ברכות מדאורייתא וכן לתפילה. ועי' ברמב"ם (הל' תפילה פ"ד) שכתב שבי"ד שלאחרי עזרא תקנו טבילה גם לתפילה (עי' עוד בב"ק פב וברכות כ ע"ב). אמנם לדעת ר' יהודה בן בתירא ורב נחמן ב"י שהעיד שהכי נהוג עלמא, כבר ביטלה לטבילה זו לדברי תורה, שכן אין הם מקבלים טומאה.

והנה נחלקו הראשונים בזה. התוס' (בב"ק פב ע"ב) פסקו כריב"ב, והרי"ף והרא"ש (פ"ג סי' כא) כתבו שיש מחלוקת אם ביטלה לטבילה רק לד"ת או גם לתפילה, והביאו שם דעת רב האי גאון שכתב שכיון שבגמ' לא נכתב שנתבטל לגבי תפילה, לכן נהגו כל ישראל שטובלים קודם שמתפללים. וכן כתב הרוקח (בסי' שכא) לחייב טבילה קודם התפילה. וביפה ללב (סי' פח) כתב שכן הלכה לדעת הרי"ף והרא"ש כרב האי גאון. ובשו"ת דברי יציב (סי' נה) סיכם כי השיטה שלתפילה לא נתבטל

בדין חיוב טבילה ללימוד חכמת הנסתר

זאת. ואם אוותה נפשו לבוא בחדרת החכמה הזאת יקבל עליו לגמור ולקיים כל מה שאכתוב ויעיד עליו יוצר בראשית שלא יבוא אליו היזק בגופו ובנפשו ובכל אשר לו ולא לאחרים תחת רודפו הטוב...וצריך להתרחק בתכלית הריחוק סור מרע:

(א) לזוהר בכל דקדוקי מצות ואפי' בדברי חכמים שהם בכלל לא תסור:

(ב) לתקן המעוות קודם שיבא לעוה"ב:

(ג) יזהר מהכעס אפי' בשעה שמוכיח את בניו לא יכעוס כלל ועיקר:

ד גם צריך לזוהר מהגאווה ובפרט בענין הלכה כי גדול כחה והגאווה בזה עון פלילי:

(ה) בכל צער שיבא לו יפשפש במעשיו וישוב אל ה':

ו גם יטבול בעת הצורך לו...".

הרי לך כי המהרח"ו חייב י' תנאים בסור מרע לרוצה ללמוד הנסתר, ובמניעתם ח"ו יגרם לו לנפשו לגופו ולאחרים רעה, ואחד התנאים הוא הטבילה בעת הצורך לו. וכוננתו ברורה ש'עת הצורך' היינו כאשר הוא בעל קרי.

כמו כן בהמשך דבריו מעלה המהרח"ו כמה תנאים בעשה טוב

דעת רש"י, ר' יונה והתוס' שיש לטבול קודם כל לימוד תורה

והנה לעצם השאלה אם יש חובה לטבול קודם שילמד קבלה, ואם חוסר הטהרה מונעת הלימוד. כבר ראינו לעיל כי יש מהראשונים שסברו כי לכל לימוד תורה יש צורך בטבילה ובטהרה. וכך דעת רש"י (ברכות יח ע"ב) שכתב לגבי בניהו דתבר גזיזי דברדא ונחת וטבל, וכתב רש"י שעשה כן לקריו לעסוק בתורה. ולפ"ז החיוב לדבריו אינו רק מתקנת מעזרא. ור' יונה סב"ל שנתבטלה התקנה רק לק"ש אבל לא לתורה ולא לתפילה. וכן דעת התוס' שהביא בבניהו לשד"ה ור' לענמי כפי שנראה לקמן.

לשם לימוד נסתר לית מאן דפליג שצריך טהרה

אמנם אף אם נראה שיש חולק לגבי שאר לימודי התורה, מכל מקום לענייננו שהוא לחיוב טבילה וטהרה קודם לימוד הנסתר נראה שלית מאן דפליג בזה.

הנה בהקדמת המהרח"ו לשער ההקדמות (הובא גם בהקדמת הע"ח דף ה) כתב וזה לשונו: "אני הכותב משביע בשמו הגדול ית' לכל מי שיפלו הקונטרסים אלו לידו שיקרא הקדמה

ז"ל בכוננת הלימוד (דף קל) שבין תנאי לימוד הקבלה כתב: "אם נטמא לעת הצורך יטבול, ויהיה טהור בכל שעה".

הלומד בלא טהרה מסתכן בנפשו

ובמאור ושמשי (ריש פ' אמור) כתב שאם הוא לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו, אי אפשר להגיע לגופי תורה ומצוות. ואם לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור יוכל לבוא עי"ז לידי אפיקורסות וכו'. והכת ש"ץ ימ"ש מזה נעשו אפיקורסים שלמדו ספרי קבלה בטומאת הגוף. עכ"ד. וכן כתב **בנועם אלימלך** (פרשת תצא) שאם לומד בסודות העליונים בלי טהרה חיצונים פוגעים בו ולכן צריך לטבול בכל עת שצריך טבילה.

ועי' מה שאבוה דכל החסידים ואנשי המעשה, בעל **השל"ה הק'** (שער האותיות אות טהרה) כתב, שנראה שבחלק הפנימיות כגון לקרוא בזה"ק ובתיקונים וכיו"ב בספרים הקדושים של סתרי תורה חלילה חלילה לקרוא בהם בלא טבילה אפילו אם יצטרל להתבטל בשביל זה מלקרוא בהם זמן רב, כי דבר זה הוא סכנה ח"ו לנפש. ובספר משנת יוסף (מאמר כ) הביא מדברי **הגה"צ אב"ד צהלים** בספר **"גדולת מרקחים"** (סי' כא) שכתב שחלילה לקרוא דברים בחכמת הנסתר ואפילו בריך שמיה אין לומר בלי טבילה.

וצירף שם תנאי "להשגת החכמה" וזה לשונו:

"השגת החכמה. תנאי ראשון צריך למעט בדיבורו ... גם בעניין השגת האדם אין לך דבר שמועיל כמו הטהרה והטבילה שיהיה האדם טהור בכל עת".

ונראה ברור שהחלוקה בין העשה טוב לבין הסור מרע, הוא שהסור מרע מדבר בטבילה כאשר יש צורך, היינו כשהוא בעל קרי, אך העשה טוב הוא הטבילה אף כשאין צורך ואינו בעל קרי ודאי. ותנאי זה גם כתב **בשער רוה"ק** דף לו'. עיי"ש.

והנה כדברים האלו הביא **מוהר"י אירגאס בשומר אמונים הקדמון** בהקדמה שניה הצעה שלישית, וכן הביאו הרבנים המקובלים **השד"ה והרה"ג לענימי** בספר בניהו (שער זיכון הנפש דף יח' ע"ב) וזה לשונם: "התוספות כתבו דלתורה לא בטלוח לטבילותא ובעל נפש יחוש לדבריהם". ועוד הביאו שם בשם האר"י ז"ל: "שיזהר האדם מאוד שלא לעשות שום יחודים אם לא טבל לקריו ומורי זלה"ה היה מחמיר בקריו".

וכן כתב **בספר משנת חסידים** (מסכת היחודים - פרק ב - ג) וכן איתא **באגרות הרמ"ז** (אגרת יב).

ועי' עוד במה שכתב **בסידור ר' שבתי**

גדולי ישראל מכל העדות כולם, דעתם שאין לבוא אל היכל המלך לעסוק בנסתרות התורה הקדושה כל זמן שלא טבל כראוי. ועל דבריו אלו חתמו בהסכמה הגר"י **הילל ר"י אהבת שלום**, וכן הגר"י **יחיאל פישל איזנבאך ר"י שער השמים**, והגר"ר **דניאל פריש** בעמח"ס מתוק מדבש על הזוה"ק.

ואשמיעך, כי כששאלתי בזאת את מו"ר הגר"י **אביחי שליט"א ר"י בית אל** שבעיר העתיקה הורה לי מספר מקורות בזה והבאתים כאן, ועוד אמר כי יש לו בזה מסורת מהגר"ם אליהו **זלה"ה** כי כל לימוד קבלה מחויב טבילה קודם.

וכן בשו"ת **דברי יציב** (ח"א סי' נו) כתב שספרי קבלה ח"ו מלעסוק בהם כל זמן שלא נטהר ואפילו באונס גמור, שזה יכול להביא לאפיקורסות. ואפילו תיקון רחיצת ידים מהבעש"ט שבמקום מקווה אין לעשות כשהוא בעל קרי כוון שתלוי בכוונות. ורק כשהוא טהור ואינו יכול לטבול לכבוד שבת או לתפילה אז יכול לעשות התיקון ההוא.

והסיק עוד בספר משנת יוסף שם שכן הדין לגבי מה שהביא **כף החיים** (עו. כב) בכוונת רחיצת הידיים במקום המקווה. וכן מפורש בסידור היר"א (עמ' 854) שכל זה רק לחולה שלא יעצור כח לטבול. ועוד סיכם שם שכל

סיכום

א. עזרא תיקן לישראל טבילה לתפילה וללימוד תורה, וכבר בטלה התקנה לעניין לימוד התורה. אמנם לגבי תפילה כשהוא בע"ק נחלקו גדולי ישראל בזה, אך השו"ע פסק כרמב"ם שבטלה תקנה זו גם לתפילה.

ב. עם זאת הורו הגר"א ור"א פאפו בחדסד לאלפים כי יש להחמיר לטבול לקריו לתפילה, וזו חסידות הראויה יותר מכל שאר החסידיות.

ג. לעניין לימוד חכמת הנסתר, כבר כתבו בחריפות יתרה רוב ככל גדולי ישראל שאין ללמוד שום לימוד זה בלא טהרה וטבילה לקריו. וכן התנה המהר"ח"ו בהקדמת שער ההקדמות. ועוד כתבו מגדולי ישראל שבאם לומד בלא טהרה הרי שמכניס עצמו לסכנת נפש ויביא עצמו לאפיקורסות ח"ו.

העולה מהנ"ל

כל הרוצה לעסוק בחכמת האמת, חייב לטבול לקריו. וטוב כי יהיה טהור בכל עת ויטבול אף שלא לקריו, ובזה יועיל להשגה, כדברי האר"י ז"ל.